J. ANTOLOVIC

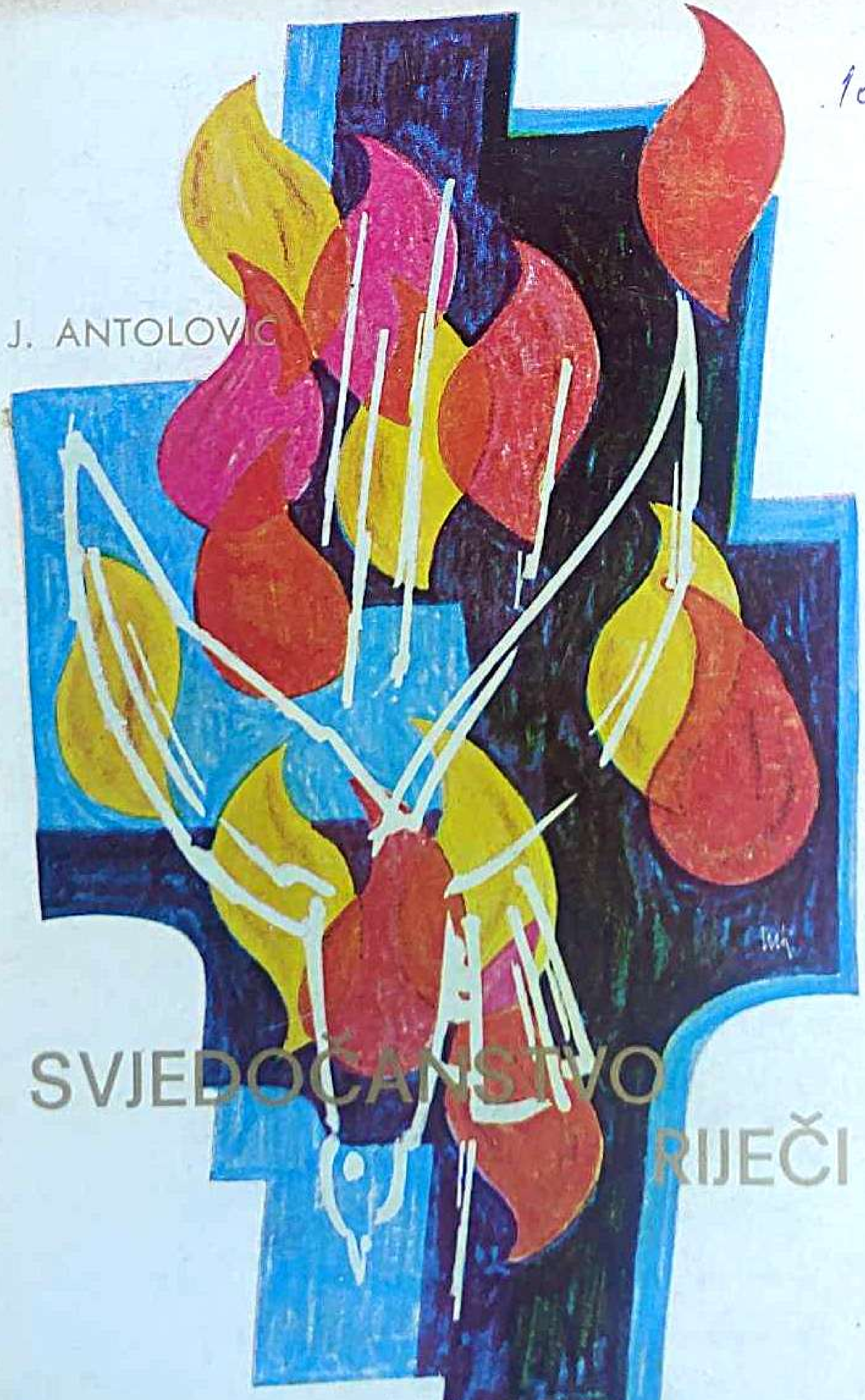

SVJEDOČANSTVO RIJEČI

28153

JOSIP ANTOLOVIĆ, DI

SVJEDOČANSTVO RIJEČI

NADBISKUPIJA ZAGREBAČKA
RKT. ŽUPA SRCA ISUSO
ZAGREB — Palmotićev
Inv. br. 35

ZAGREB, 1975.

252
ANT
SV

STUDENTSKI KATOLIČKI CENTAR PALMA
SKAC
PALMA
ZAGREB

S dopuštenjem redovničkih i crkvenih poglavara

Lektura i redakcija: Dr Slavko Šarić

Slika na koricama: Van Luk Craye, Antwerpen, kompozicija, tempera

Izdao i odgovara: Josip Antolović, Zagreb, Fratrovac 38

Tisak: IBG Tiskara »Zagreb«, Zagreb, Preradovićeva 21

I. UVODNI DIO

UVOD

Ovo bi bio već šesti svezak mojih propovijedi. Njihovu stvarnu vrijednost nisam pozvan da prosudin sam, jer »nemo iudex in propria causa«. Možda je njihova najbolja preporuka to što su svi rasprodani.

Da bih i nadalje izdavao propovijedi, ohrabrili su me naši biskupi svojim pismima.

Sada već pokojni dubrovački biskup msgr Pavao Butorac pisao mi je nakon prve zbirke Ignem veni mittere: »Osobita Vam hvala na poslanom svesku propovijedi, koje sam ovdje rado slušao. Presveta Vam Djevica udijelila mnogo uspjeha!«

Splitski otac biskup Frane Franić piše 8. IX. 1964.: »Zahvaljujem na poslanoj knjizi Ignem veni mittere, koju ćemo rado oglasiti u našem Službenom vjesniku«.

Zadarski nadbiskup msgr Marijan Oblak piše 29. IV. 1968.: »Čestitam na Vašem plodonosnom radu i želim Vam i unaprijed blagoslovljeni uspjeh«.

Pokojni đakovački biskup msgr Stjepan Bäuerlein pisao je: »Preda mnom je Vaša nova knjiga Omnis spiritus laudet Dominum ... Knjiga za knjigom se rađa. Svaka je ljepša, punija od prijašnje. — Hvala Vam, dragi pater. Hvala Vam ne samo u moje ime, nego u ime svih koji će se Vašim knjigama poslužiti. — Bog neka blagoslovi i sva Vaša nastojanja u budućnosti!«

Msgr Josip Pavlišić, nadbiskup riječko-senjski piše: »Čast mi je saopćiti Vam da sam sa zahvalnošću primio Vaše knjige... Sami naslovi govore

koliko ste ušli u duh kojim Treća Božanska Osoba djeluje u Crkvi po i nakon Koncila...«

Uz braću svećenike koji su me poticali na izdavanje propovijedi riječi naših biskupa bile su sigurno opravdanje da ima smisla pisati i izdavati propovijedi. Nitko ne očekuje da će ih tko učiti napamet i izreći onako kako su napisane. One mogu poslužiti jedino kao štivo, kao neko nadahnuće i pripomoć pastoralnom kleru pri spremanju vlastitih propovijedi. Propovijedanje je teška i odgovorna dužnost svećenika. Njegovo glavno vrelo bit će dakako Sveto Pismo, a možda i djela Svetih Otaca, koja ćemo uskoro barem djelomično početi dobivati i u hrvatskom prijevodu. No, uz te osnovne i nenadomjestive izvore od velike je koristi kao pomoćno i sekundarno sredstvo i propovjednička literatura, koja je uvijek cvala u crkvenom životu. Ona je to i danas u koncilsko i pokoncilsko doba. Tu nam prednjače drugi narodi.

Sam osobno uvijek rado čitam i pratim propovjedničku literaturu, a nastojim se njome i okoristiti koliko samo mogu. Primjera radi navest ću neke novije zbirke propovijedi na drugim jezicima. One će pastoralnom kleru dati barem djelomičan uvid u to koliko se još i danas tiskaju propovijedi, govori i konferencije. Neću navoditi propovjednička djela biskupa Fultona Sheena, patra Leppicha, jer su i odviše svakome poznata. Navest ću neka manje poznata.

Cardinale Alfredo Ottaviani: Il Baluardo (Roma 1961. — Edizioni Ares). To je zbirka govora i spisa uglednog crkvenog dostojanstvenika. Resi ih duboka teološka učenost, jasnoća ideja i veoma živ

način izražavanja. Autor u njima brani ljudske i kršćanske vrednote. U prvih osam govora promatra Crkvu u njezinoj cjelini, u njezinoj djelatnosti kao Mistično Tijelo Kristovo. Evo nekih naslova: »Crkva brani čovjeka, Crkva i protucrkva, Ne budimo neosjetljivi na patnje Mističnog Tijela Kristova, Duh životvorac Mističnog Tijela«. Drugih osam govora odnose se na funkcije i djelovanje hijerarhijskog reda od pape do posljednjeg svećenika. Evo nekih naslova: »Videre Petrum, U službi Crkve: rimska kurija, Tko vas sluša, mene sluša, Progonit će vas, Sol zemlje, Ne svećenici radnici nego svećenici radnika«. Trećih osam govora ističu djelovanje i dužnosti nekih kategorija laikata. Teme: »Crkva ima svoje junake: heroji ljubavi, Knjiga i cenzura, Noblesse oblige, Kada je umjetnost bila kod kuće u Crkvi, Katolički novinar, laička straža u Crkvi, Crkva izriče svoju riječ i o sportu«. Majci Božjoj, koja bdije nad Crkvom, posvećena je 25. i posljednja propovijed. Nju je izrekao kardinal Ottaviani na zaključku Međunarodnog kongresa u Lurdu u rujnu 1958. prigodom 100.-godišnjice lurdskih ukazanja. 7. siječnja 1960. izrekao je kardinal Ottaviani potresnu propovijed u bazilici Santa Maria Maggiore. U njoj spominje i našu Bistričku Gospu. Evo mali pasus iz te propovijedi: »Mogli bismo se ganuti do suza promatrajući što kaže, što traži vaša molitva Mariji; molitva koja izgleda kao da je jeka uzdisaja tolikih ožalošćenih duša... Vaša molitva ovdje u središtu katolicizma obuhvaća kao u čvoru ponizne molbe, koje vaša braća sa suzama upravljaju pred istom Djevicom, koju vi ovdje častite, a koju oni u Györu zazivaju kao Regina Hungariae ili u Czensto-

chowi kao Zaštitnicu Poljske ili na Svetoj Gori ili Prežalosnu u Šastinu u Čehoslovačkoj ili Neuništivu Bogorodicu Svete Sofije u Kijevu ili Našu Bistričku Gospu i tako dalje u tolikim drugim nacionalnim svetištima ...«

Mnogi poznaju kardinala Ottaviania samo kao strogog tajnika Svetog Oficija, a ne znaju da je on bio i jedan od velikih i snažnih govornika našeg vremena. Njegovi govori puni su snage, misli i retoričkog izražaja. Mogu i danas poslužiti kao uzor dobro izrađenih, da, upravo isklesanih propovijedi. Iz njih odsijeva sigurnost, živa vjera u nadnaravni svijet i neobično uvjerenje u poslanje svete Crkve. Kome je stalo do snažnih govora rado će čitati propovijedi kardinala Ottaviania.

Rudolf Graber: Verkünde das Wort — Predigten, Aussprachen, Vorträge (Friedrich Pustet Regensburg, 1968.).

Prigodom 65.-godišnjice života regensburškog biskupa izdao je njegov Stolni kaptol zbirku njegovih govora od 1962. do 1968. godine. To su biskupovi govori koji nisu dosada bili objavljeni bilo u obliku knjige bilo u obliku brošure. Iz svih tih propovijedi odsijeva velika biskupova briga da se u današnje prelomno doba očuva i održi u Crkvi ono što ima trajnu i neprolaznu vrijednost, ono što se nikako ne može mijenjati, a to su dogme i moralni principi. I ako se Crkva u pokoncilsko doba želi obnoviti i reformirati, to nipošto ne znači da je spremna žrtvovati bilo koje od svojih vječnih i nepromjenljivih načela. Biskup Graber je jedan od najglasnijih govornika suvremene Crkve u Njemačkoj, koji naglasuje vjernost dogmi i kršćanskoj tradiciji. On nije nipošto za bijeg od svijeta, nego za plodan dijalog s njime, u kojem dakako ne smije i ne može biti kakve popustljivosti prema nekim suvremenim kretanjima, nego suvremeno naviještanje onog što ima vječnu vrijednost.

Evo nešto iz bogatog sadržaja te knjige: »Naše sudjelovanje u Svetoj Žrtvi, Što sada? — Pokoncilska razmišljanja, Krist je doista uskrsnuo, Kršćanski život u trojednome Bogu, Tjelovska procesija danas, Euharistija i naknada, Ekumenski principi, Misli vodilje za crkvenu obnovu, Jasnoća u pogiblima vremena, Značenje i zadaci bogoslovnog sjemeništa, Kršćanski humanizam.«

Navodimo neke misli biskupa Grabera iz propovijedi: »Ekumenski principi«, koju je izrekao u crkvi sv. Fidelisa u Regensburgu 24. travnja 1966.:

»... Mogao bih pomisliti kako mnogi drže da danas nije uputno propovijedati o ovome svecu (sv. Fidelisu, koji je g. 1622. poginuo za Crkvu kao prvi mučenik Kapucinskog reda). Fidelis je postao žrtva kalvinske mržnje prema katolicima, a danas, kad živimo u doba ekumenizma, ne valja ponovno iznositi takve stvari; preko toga valja preći šutke i više valja da se sami udaramo u prsa i molimo za oproštenje za sve ono što smo učinili drugima. Tako danas možemo slušati i čitati. Stoga ću u svjetlu današnjega blagdana reći nekoliko riječi o cjelokupnom problemu ekumenizma i to u dvije misli.

1. Moramo pokušati razumjeti onu tmurnu prošlost u mentalitetu onoga vremena.

2. Moramo gledati svoju zadaću danas u povezivanju istine s ljubavlju.

Ad 1. Mi smo danas vrlo skloni slomiti štap nad nekadašnjim ljudima, jer su se svim sredstvima, dapače ognjem i mačem, borili protiv protivnika vjere, koje su nastojali uništiti. A ipak valja oštro lučiti ono što se odnosi na nekadašnje ljude i na metode koje su upotrebljavali. —

Što se tiče ljudi, zašto su se borili? — Za vjeru, dakle za veliko dobro, za koje se već isplati založiti život. Govori se da su vjerski ratovi nešto strašno. Svakako! Kada je bio ubijen Fidelis, bjesnio je u njemačkim zemljama 30-godišnji rat. Ali sada postavimo i protivno pitanje: Zašto se danas vode ratovi? Gotovo jedino radi materijalnih stvari, radi svjetskoga tržišta, petroleja i urana. Oni ljudi nekoć i s jedne i s druge strane borili su se za vjeru, njima je stvarno bilo do Boga, do milosti, do neba ili pakla. I tada se isplati i ono najviše založiti. Religija tada nije bila quantité negligeable, (neka bezvrijedna stvar), beznačajnost, nešto posve na rubu (sporedno), nego žila kucavica života. No, kako su se mogli onako strašno boriti pristalice Onoga koji je naučavao nenasilje i koji je rekao Petru: ‚Vrati mač svoj u korice' (Mt 26, 52)? Kad se već radi o riječima Svetoga pisma, onda možemo navesti i druge riječi: ‚Nisam došao da donesem mir, nego mač' (Mt 10, 34). A još je strašnija riječ o mlinskom kamenu, koji neka si zavodnik priveže o vrat i potone u morsku dubinu. 'A tko na grijeh navede jednoga od ovih malenih što u me vjeruju, bolje bi mu bilo da mu objese o vrat mlinski kamen što ga okreće magare i da ga utope u dnu mora' (Mt 18, 16). Time želim reći samo: Krist nije uvijek dražesni Spasitelj, kakvoga vidimo na šarenim sličicama, On je također Bog koji se znade razgnjeviti, iz čije ruke proizlazi oštri dvosjekli mač. — ‚Iz njegovih je usta izlazio oštri dvosjekli mač' (Otk 1, 16). — On je Bog koji traži odlučivanje, neumoljivo tvrdo odlučivanje, koji traži da se radi Njega, radi vjere, sve ostavi, kuće i polja, braća i sestre, otac i majka, žena i djeca. — ‚I svaki će, koji radi mene ostavi kuću, ili braću, ili sestre, ili oca, ili majku, ili ženu, ili djecu, ili njive, stostruko primiti i baštiniti život vječni' (Mt 19, 29). — Tako je radio Fidelis kad je ostavio blistavu pravničku karijeru i odlučio se za ulazak u samostan. On je tako učinio kad je u sigurnom predviđanju mučeničke smrti pošao u Graubünden.

Mi danas živimo u pocijepanom svijetu. S jedne strane tražimo postojano svjedočanstvo za Krista, a s druge opet svi idemo udobnim putem; uklanjamo si s puta sve što je teško, svaku žrtvu, i tražimo od Crkve olakšicu za olakšicom. Ne usuđujemo se više ništa tražiti prema Gospodinovoj nauci i stoga nas ostavljaju upravo oni plemeniti. I u tom nam pogledu ne bi nipošto škodio pogled na ona ranija stoljeća. Ondašnji su ljudi još znali što znači vjera i dali su za nju svoje najviše.

Ad 2. Mi danas živimo ipak u drugo doba i stoga kažemo da se danas naša zadaća sastoji u tome da povezujemo istinu s ljubavlju. Ako smo baš sada nekadašnjem vremenu dali lijepo svjedočanstvo da je bilo spremno za istinu i vjeru založiti ono najviše, onda mu moramo također spočitnuti da se to dogodilo na račun ljubavi. A ono što se danas događa katkada je baš protivno tome. Od prebučne tobožnje ljubavi dolazi u opasnost istina. Ne radi li se danas često tako kao da će već sutra doći do unije kršćanskih konfesija i kao da uopće nije važ-

no razlučivati da li smo katolici ili evangelici? Pa ako koncilski dekret o vjerskoj slobodi treba tako shvatiti kao da je svejedno kojoj tko pripada religiji, onda je odzvonilo istini, za koju su svi naši mučenici išli u smrt i za koju je današnji svetac (sv. Fidelis od Sigmaringena) položio svoj život.

U enciklici 'Ecclesiam suam' upozorio nas je Sveti Otac na takav krivo shvaćen ekumenizam. On jasno uočava opasnost irenizma, indiferentizma i relativizma, kao da je sasma svejedno što se vjeruje, već da je glavna stvar ljubav, spremnost na pomaganje, susretljivost, snošljivost. Na stranu sa svim razlikama u vjeri i kontroverznim pitanjima! Jedan Bog i Otac svih ljudi.

Nasuprot takvom razvodnjavanju sjetimo se druge misli. Naša je zadaća na ekumenskom polju povezivanje istine s ljubavlju. A zašto? Jer je Duh Sveti, koga je Krist poslao svojoj Crkvi, kako Duh ljubavi isto tako i Duh istine. On, Duh Sveti, uvest će vas u svu istinu. — ‚A kada dođe on, Duh istine, uvest će vas u svu istinu' (Iv 16, 13).

Fidelis od Sigmaringena bio je time sasvim ispunjen. Ono što ga je držalo cijele noći pred Presv. Sakramentom, što mu je utiskivalo pero u ruke da piše (vjerske) letake, ono što mu je dopuštalo da je u apostolskom radu podnosio najveća pregaranja, nije bio fanatizam, nego ljubav prema zalutalima, ali također zalaganje za istinu. ‚Esto fidelis', rekao mu je nekoć učitelj novaka kod oblačenja redovničkog odijela: ‚Budi vjeran do smrti!' A on je na to u tišini ćelije dva puta napisao: ‚fiat, fiat'. On je iskupio svoje obećanje, a Bog je na koncu izrekao riječ Apokalipse: ‚Ostani vjeran do smrti, i dat ću ti vijenac — život!' (Otk 2, 10). — I taj

sklad vjere i ljubavi neka i nama izmoli sv. Fidelis, koji je oboje spojio u svojoj mučeničkoj smrti, da je dao svjedočanstvo za istinu te iz ljubavi položio život za prijatelje!«

Budući da živimo u doba ekumenizma, a i Sabor nam je dao dekret o ekumenizmu, mi svećenici moramo raditi na ekumenskom polju, pa i svojim propovijedima. Pri tom je dobro da imamo uvijek na pameti vjernost istini i nepromjenljivim principima, čuvajući se ipak da nikad ne povrijedimo ljubav. Ako budemo iskreni propovjednici istine, onda nećemo tako lako ni povrijediti ljubav. Istina, doduše, može biti gorka i teška, ali ona nikada ne vrijeđa ljubav.

Jedan od najvećih pobornika suvremenog ekumenizma bio je, bez sumnje, pokojni kardinal Bea. U ekumenskom radu vodilo ga je uvijek, kako to svjedoči njegov osobni tajnik p. Stjepan Schmidt, DI, duboko osjećanje s Crkvom, crkveni duh te potpuna poslušnost i poučljivost prema crkvenom naučiteljstvu, osobito prema rimskom Prvosvećeniku. Takvim duhom neka budu prožete i naše ekumenske propovijedi, pa će koristiti i našim slušateljima, katoličkim vjernicima, a mogu pače privući pažnju i naše rastavljene braće kršćana, pogotovo ako su prožete osjećajem za Kristovu Crkvu, njezino jedinstvo, te istinu.

Ovaj uvodni dio knjige namjerno oduljujem, jer ovaj put ne želim braći svećenicima pružiti jedino gotove propovijedi nego i nekoliko sugestija na suvremeno propovijedanje navodeći primjere, propovijedi i misli velikih propovjednika današnji-

ce. Iako smo kao propovjednici učitelji, ipak smo u isto vrijeme i učenici, i tako mora biti, jer onoga dana kad bismo prestali učiti, više ne bismo mogli službu učitelja dostojno i na odgovarajući i zadovoljavajući način vršiti. Ono što sam naučio i učim želim i drugima priopćiti, da se i oni time okoriste, ali da sami idu još i dalje i dublje.

Egon Walter: Jugendpredigten (Pustet, Regensburg 1966.)

Sam autor u predgovoru svoje knjige kaže: »Danas govoriti mladeži, zahvatiti je riječju i još je oduševiti za Božju stvar, nije nipošto lak pothvat. Naravno da je naša mladež još uvijek sposobna oduševiti se. Ali, treba joj nuditi kruh a ne kamenje. Nije nipošto rijetka stvar da mladi čovjek, čije se je kršćanstvo već zaledilo, pravom riječju na pravome mjestu može biti vraćen Bogu, Crkvi, samome sebi, a time i svome kršćanskom poslanju. Rijetki su časovi Damaska. Davati ih nije naša stvar; ali možemo ih spremati time što naviještamo Krista — bilo da je zgodno, bilo nezgodno...

Ove propovijedi nipošto ne smiju mladoga čovjeka zarobiti. On se mora sam odlučiti da li će ili ne primiti Božju Riječ. Ali jedno mora naslutiti: da riječi proizlaze iz žarka i na žrtvu spremna srca, kako bi zapalile hladne i religiozno otuđene.

Mnogi doživljaji iz nesretnog vremena prošloga rata i teškoga zarobljeništva utisnuli su se tako duboko u moju dušu, da bi zaborav na njih sličio pravom izdajstvu prema prošlosti, prema vremenu u kojem je bilo ne samo neizrecive boli, nego i blistave ljudske veličine. Milijuni ljudi trpjeli su

i gladovali sa mnom. Ja neću biti samo izvjestitelj tih doživljaja nego njihov tumač. Stoga mora doživljeno — objektivirano — samo za se govoriti.

Tko u ovim propovijedima traži literarne dragocjenosti, morat će razočaran posegnuti za drugim knjigama. Moja je nakana bila uzeti iz života jednostavnu, ali ipak potresnu riječ, koja je napisana za život, da bude izražaj i da djeluje...«

Te su propovijedi pisane živo, svježe, s mnogim primjerima iz suvremenog života. Obrađuju problem vjere, Krista, Njegova rođenja, koje smatra propovjednik zvjezdanim časom čovječanstva, a koje, na žalost, Stephan Zweig nije spomenuo u svojoj glasovitoj knjizi pod istim naslovom; problem Kristova božanstva, koliko je Krist još danas vrijedan; problem lektire, filma, traženja sreće, ljepote, ljubavi, braka, obitelji, ispovijedi. Naročito je potresna propovijed: »Krik Golgote ima svoju jeku«. Snažne su propovijedi: »Kršćani su uskrsni ljudi«, »On (Duh Sveti) došao je u vihoru, ognju i riječi«, »Svi smo mi živa Crkva«, »Ostalo je šutnja?« I posljednja propovijed: »Jedino još molitelji mogu uspjeti«.

Evo nekih misli iz propovijedi: »Koliko je Krist još danas vrijedan?«:

»Koliko je taj Krist još vrijedan?« — upitala je naka žena trgovca umjetninama. Htjela je skupo prodati dobro uščuvanog Krista — staru dragocjenu baštinu roditelja.

»Koliko vam je Krist vrijedan?« — »Možete Ga dobiti za 30 srebrnika« — rekao je Juda.

Pilat, rimski upravitelj i vrhovni jeruzalemski sudac, mislio je malo cinički, a malo opet iz straha:

»Dat ću vam toga Krista da ostanem u milosti cara!« (Da ne izgubim službu!)

A usijana je rulja vikala: »Oslobodi, pusti Barabu, jer on nam više vrijedi od toga Galilejca! Što može dobra izići iz Nazareta?«

I apostol Petar bijaše slab pa je pred sluškinjom zanijekao: »Ne poznam toga čovjeka.« (Mt 26, 72).

Koliko je Krist vrijedan? — Tako su se mnogi pitali kroz 2.000 godina crkvene povijesti, sumnjajući i zdvajajući. Jednima je Krist na propast, drugima na uskrsnuće. Pred nas se svaki dan i svaki sat postavlja to odlučno pitanje. Mi ga ne možemo izbjeći. A ako ga ipak izbjegnemo, tada nanovo izdajemo Krista, kršćanstvo lišavamo vrijednosti, zavaravamo same sebe i istine nema u nama.

U Americi je grupa novinara i profesora postavila pitanje: »Koji je po vašem mišljenju najvažniji događaj u povijesti svijeta?« Odgovori su za kršćanina porazni.

Prvo mjesto zauzima: otkriće Amerike i izum tiska.

Drugo mjesto zauzima: Lutherova reformacija i američka deklaracija slobode.

Treće mjesto zauzima: izum parnog stroja, telegrafa, električne žarulje i optičke leće.

Tek na četvrto mjesto dolazi Kristovo rođenje skupa s otkrićem rentgen-aparata i prvim pokušajima čovjekova leta.

(U Rusiji sigurno ne bi drukčije odgovorili na isto pitanje. Tamo bi sigurno na prvom mjestu spomenuli: rođenje Marxa, Engelsa, Lenjina, Komunistički manifest, oktobarsku revoluciju, tečevine

socijalizma, borbu protiv imperijalizma i kapitalizma.)

Ne varajmo se! Možda ne bi dala odgovarajući odgovor ni takozvana »kršćanska« Evropa. Ne postoji velika razlika u podcjenjivanju kršćanskih vrednota između sredine, Istoka i Zapada. Samo bi još mala grupa priznala Kristovo rođenje najvažnijim događajem prošlosti.

(Navedene misli i činjenice mogle bi, također, odlično poslužiti kao materijal za propovijed o Srcu Isusovu pod mottom: »Gle, ovo Srce koje je ljude toliko ljubilo, a za uzvrat prima samo nehaj, prezir i nezahvalnost!«

Isuse, Ti se tužiš na nas. Imaš li pravo?

I onda neka netko kaže da je pobožnost Srcu Isusovu sentimentalna. Nema tu sentimentalizma. Naprotiv, bolna je činjenica da nas je Bog ljubio a mi smo ostali nezahvalni.)

Ono što sam stavio u zagradu, to su moje osobne refleksije.

Evo, također, nekih misli iz Walterove propovijedi: »J e r s u i z g u b i l i B o g a«:

Wolfgang Borchert prikazuje u svojoj drami »Draussen vor der Tür« (Vani pred vratima) tragiku jednoga ljudskoga života koji je izgubio Boga. Taj potresni suvremeni komad opisuje lutanje jednoga povratnika iz Rusije, nakon što je pušten na slobodu, u domovini posvuda stoji pred zatvorenim vratima. Njegova žena živi s drugim čovjekom. U njegovu se roditeljsku kuću uselila neka strana obitelj. S teško ozlijeđenom nogom, a ozljedu je zadobio u Staljingradu, luta opustošenim četvrtima Hamburga i traži posla. Svagdje ga odbi-

jaju. Neprestano stoji vani pred vratima. Očajan učini konac. Baca se u rijeku Labu. Ali ga neće ni rijeka. Ona ga vraća natrag na kopno, opet u život. Opet stoji vani pred vratima. Potresna je sudbina tog čovjeka, koji se više ne snalazi u našem svijetu, koji je potpuno očajan i slomljen zbog ljudske bezobzirnosti, koja ga baca na ulicu kao koru od limuna, da bude pogažen.

No, posljednji razlog njegove nedaće jest posve druge anaravi — religiozne. U bogohulnom prizoru Borchert poziva Boga na pozornicu, Boga u prilici stara čovjeka, u koga nitko više ne vjeruje. On se tuži u bespomoćnom vapaju da se ljudi među sobom kolju i da svijet puca u svome sastavu; ali da On više ništa ne može protiv toga učiniti. I bespomoćno priznaje: »Ja tu ništa ne mogu promijeniti; jer ja sam Bog, u koga nitko više ne vjeruje — nepoznati Bog!«

Čovjek vani pred vratima skrahira nad životom i propada ne zato što mu se iznevjerila žena, ne zato što su njegovi roditelji stradali za vrijeme rata i što ljudi nemaju prema njemu smilovanja. Sve to, dakako, bijahu teške popratne pojave jedne tragedije. Ali ne bijahu glavni uzroci. Čovjek vani pred vratima lomi se nad životom, jer Bog za njega više ne bijaše nikakva stvarnost, jer više nije čuo Njegov glas, jer je izgubio Boga, jer više nije mogao vjerovati. Koje onda čudo da je izgubio i posljednje uporište i zadnju domovinu i posljednji most!

»Jer su izgubili Boga — slomili su se u životu. Jer su vjerovali u život bez Boga — nasukali su se!« — To su riječi jednog mudraca koji je živio davno prije Krista. To su riječi koje nam jasno

kažu da je život bez Boga — ludi karusel — da su svi poslovi, muke i planovi našega života besmisleni, ako iz njih isključimo Boga. Ne samo da je tada izgubljen naš život, mi se sami tada gubimo. — To je životna mudrost, koja je bila pravac starim Egipćanima, Babiloncima, Asircima, Grcima i Rimljanima, koja je mladeži u svijetu prije Krista na školama antike naviještana kao moralna norma.

A danas? Da li je Bog danas uistinu tako siromašan, tako star i tako neugledan da Ga više ne možemo vidjeti u svoj bijedi svakidašnjice ovog svijeta? Da li se On zbilja povukao s pozornice svijeta i postao stari, preživjeli muzejski komad?

Svi mi znamo da je svijet danas ispao iz tračnica, da je postao truo i da u svijetu nešto škripi. Doista se traži hrabrosti da u jednom tako pokvarenu svijetu još u Boga vjerujemo.

Barometar svijeta pokazuje na oluju. Upravo stoga valja pomoći tome od Boga otuđenom svijetu da opet nađe Boga.

Prije nekoliko godina kao munja pronijela se svijetom vijest: filmska božica, filmska zvijezda Marelyn Monroe mrtva je! — Premda je toj ženi sva zemaljska sreća stajala na raspolaganju, osjećala se ipak nesretnom pred prazninom i bljutavošću tzv. »slatkoga života«; — tako je odlučila svršiti sa životom posegnuvši za otrovnim tabletama. Kamo je još mogla posegnuti? Za Bogom? Bog u tako raskalašenu i pokvarenu životu nije više imao nikakvo mjesto. Ona je Boga davno izgubila. Što čitamo u njezinu dnevniku? — »Moj je drugi brak bio najsretniji . . . ali ja sam tražila dalje!«

Nemamo prava slomiti štap nad promašenim životom jedne žene, najmanje mi kršćani; jer Krist nije osudio preljubnicu koja je pred Njim ležala u prahu. On joj je oprostio: »Idi i ne griješi više!« (Iv 8, 11).

(Ali svakako imamo pravo i dužnost da se ozbiljno zamislimo u to što znači ako netko izgubi Boga.

Kako je sasma drukčiji od toga modernoga svijeta, koji je izgubio Boga, onaj svijet, što ga opisuje Joergensen u svojoj knjizi »Hodočašće franjevačkom Italijom«. U njoj opisuje među inim i večernju molitvu u franjevačkom samostanu u Grecciu...« To je večernja molitva, koju je sv. Franjo svoju braću naučio. Zatim slijedi duga krunica u čast sedam radosti Marijinih, koju predmoli brat Giuseppe. Kad je krunica bila gotova, nastupila je kratka tišina. Šibica je prasnula, upaljena je jedna svjetiljka. U iznenadnoj oštroj svjetlosti, naglo je sve iskočilo iz tame. Oko mene su otac gvardijan i fra Giuseppe. Prijeko su, na drugoj strani kora, jedan stari brat bijele kose i par mladih otaca s krepkim, lijepim licima. Jedan od njih pri svjetlu svjetiljke čita jednoličnim tonom, kakav je za samostanska čitanja propisan, duhovno štivo o potrebi da čovjek uvijek misli na posljednje stvari: Smrt, Sud Božji, Pakao i Kraljevstvo nebesko...

Nakon toga je ugašeno svjetlo, nakon čega je slijedila tiha molitva...

Mislim da nisam malo neobičnih i dirljivih momenata doživio, ali jedva bi se sjetio čega dirljivijeg od tih časova šutnje među franjevcima u Grecciu. Među ovim božjim ljudima u smeđem habitu, koji tu u tami raširenih ruku mole, imao sam

najživlju predodžbu, što se samo zamisliti može o tome što je uistinu bio srednji vijek. Dakako, daleko je ostalo dvadeseto stoljeće. Daleko iza bregova bio je moderan svijet sa svojim velikim gradovima, s njihovim svjetlom i bukom, s njihovim glupostima i ludorijama, s njihovom prazninom i pokvarenošću. Bilo mi je nevjerojatno pomisliti da upravo u isto vrijeme jure kola po asfaltiranim cestama prema kazalištu i da galonirani sluge u rasvijetljenim portalima bogatih kuća otvaraju kočije gospođama u svili i gospodi u crnom fraku, te da se sada u oštrom električnom svjetlu masa tiska kod blagajne varietéa... Za me je bila zbilja i to prava solidna zbilja samo ova mala, siromašna crkva visoko gore na zabitnom brijegu i ovaj mali siromašni, prastari samostan, u kojem smeđa braća mole i hvale i to uvijek i neprestano slave Boga, koga se masa u gradu samo kadgod letimičnom pomisli sjeti...«).

Evo i nekoliko misli iz Walterove propovijedi: »Najveći zvjezdani čas čovječanstva«:

Poznati pisac Stefan Zweig (1881. — 1942. austrijski pripovjedač; kao autor novela i romansiranih biografija poznat je čitalačkoj publici svijeta) dao nam je uz mnoga druga djela i knjigu koja očarava i zanosi i upravo potresa. On je naziva »Sternstunden der Menscheit«. U tom djelu zavodljivim jezikom opisuje događaje od svjetski-historijskog značenja. Neprestano nas dovađa do spoznaje da su potrebni milijuni ljudi u jednom narodu, dok se rodi i postane jedan genij i da je potrebno da prođe na milijune sati, dok otkuca jedan

zvjezdani sat čovječanstva. I kad otkucne jedan takav veliki svjetski sat, tada se odlučuje za stoljeća i stoljeća. Jedan jedini »da« ili jedan jedini »ne«, jedan »prerano« ili jedan »prekasno« može taj čas učiniti nepovratnim za stotinu pokoljenja ili neopozivim, a isto tako može biti odlučan i sudbonosan za budući život jednoga naroda ili dapače čitavog čovječanstva.

Takvi su sudbonosni časovi rijetki. Pitamo se zašto Stefan Zweig ne spominje u svom djelu najsilniji zvjezdani čas čovječanstva — rođenje Kristovo? Zar nije u Njega vjerovao? Ili Ga je zaboravio, ili se kao Židov Njega zastidio, jer čovječanstvo nije bilo dostojno takva časa? Ili Ga nije spomenuo, jer je to bio najnepojmljiviji čas u povijesti čovječanstva? — Nepojmljiv zbog toga što je veliki, svemogući i nedohvativi Bog postao čovjekom... Onaj koga ne mogu obuhvatiti sva nebesa, Onaj koji je kao za igru stvorio mliječne staze s milijardama zvijezda, da je ušao u sićušnost i ograničenost naše ljudske sudbine!!??...

I evo još napokon nekoliko misli iz Walterove propovijedi: »K r i s t j e S i n B o ž j i«:

Pred tebe su bila već stavljena mnoga pitanja, a bit će i ubuduće, koja traže odgovor. Mnoga od njih imaju veliko značenje: pitanje zvanja, (braka i obitelji), važna socijalna pitanja. Ali nijedno pitanje nije takvog značenja i važnosti, jer od odgovora na nj ovisi sudbina čitave tvoje vječnosti, kao što je pitanje: »Što držiš o Kristu? Čiji je On Sin?«

Da li je on samo utemeljitelj jedne religiozne setke, kakvih je uvijek mnogo bilo, ili je stvarno

Božji Sin? Kao kršćanin ne možeš se ukloniti tome pitanju, kao što se ne možeš ukloniti glasu svoje savjesti, kao što se ne možeš ukloniti činjenici da postoji Bog, čiji je Krist Sin.

Petar je kod Cezareje Filipove ispovjedio Kristovo Božanstvo i On je prihvatio tu ispovijest. A kako reagira današnji svijet na tu vjeroispovijest?

Mnogi kažu: »Krista čovjeka još možemo prihvatiti. On je bio čovjek visoka morala, uzor u svom načinu života, kako valja živjeti; On je gorio za svoje religiozne ideje i znao je za njih oduševiti mnogo ljudi. Ali Sin Božji? Ne! To bi bilo previše! S time se ne možemo složiti!«

Krist je za mnoge izazov. Kako si može »tesarov sin« iz Nazareta uobražavati da je Sin Božji? Kako se usuđuje sama sebe učiniti Bogom? On je šarlatan, opsjenjivač!

Što ti kažeš na to? Možda si se zamislio i ne znaš ništa odgovoriti. Da li si zaboravio što je na vjeronauku bilo rečeno o Kristu? — Da je Krist bio uistinu samo neki religiozni zanesenjak, sanjar ili neki sektaš, tada bi Ga pustili na miru i ne bi Mu ni vlas pala s glave. Ali jer je pred židovskim i rimskim sudištem tvrdio da je Bog, bio je odstranjen. Oni su Ga ubili, ali Ga zapravo nisu mogli odstraniti. On je pred svijetom dokazao svoje božanstvo što je pobijedio okove smrti i od mrtvih uskrsnuo...

Ambrosius K. Ruf, O. P: Man sollte eigentlich... 45 Kurzpredigten (Verlag Friedrich Pustet Regensburg, 1966.).

Knjiga je zbirka govora koje je autor izrekao godine 1966. preko različitih njemačkih odašiljača

kao jutarnje razmatranje. P. Ruf je naime od godine 1959. suradnik »Kath. Rundfunk — und Fernsehenarbeit in Deutschland«; od godine 1961. župnik je studenata u Freiburgu/Br.; zatim je suizdavač međunarodnog časopisa za radio i televiziju. U ostalim svojim publikacijama obrađuje probleme u vezi s radiom i televizijom. Tako npr.: »Fernsehen — Rundfunk — Christentum« (1960.), drugo izdanje (1966); »Die Fernsehübertragung der hl. Messe« (1961.); »Briefe an Studenten« (1966.).

U predgovoru ovih 45 kratkih nagovora P. Ruf piše: »Radio-propovijed, taj tipično moderan način navještanja obraća se ljudima koji ne zalaze u sakralni prostor. Ona pokušava doći do ljudi u njihovu svagdašnjem životnom prostoru i ondje im progovoriti. Zato se traži jednostavan i plastičan govor i tematika koja nije tuđa svijetu doživljaja tako različitog kruga slušateljstva. Cilj takovih propovijedi ne može biti duboko razrađivanje teoloških problema, nego nešto jednostavno — i k tome veoma bitno: one moraju očuvati čovjeka od opasnosti da ga svakidašnjica otupi, i da ga ipak ne otrgnu od nje i dužnosti, koje ona sa sobom nosi. One mu moraju pomoći da se u mnogostrukim zahtjevima što ih na njega postavlja svijet ponese kao čovjek i kao kršćanin . . .«

Autor je tih propovijedi doktor teologije, ali ipak uviđa da današnjem prezaposlenu čovjeku, uronjenu u svijet tehnike ne može razglabati dubokoumne teološke probleme. Taj ga čovjek naprosto ne bi razumio. Njemu valja pristupiti jednostavno i razumljivo. Napokon, tako je govorio i sam Spasitelj.

Učene teološke glave znadu često onako s visoka lupati po malim, osobito pučkim propovjednicima, da su plitki, da nemaju ideja, da su zastarjeli, a oni se jadni trude da se približe malom čovjeku, da ga privedu Bogu služeći se jednostavnim, nezapletenim jezikom, slikama i primjerima iz života. Sigurno da na taj način i oni uspješno obavljaju propovjedničku službu, a mnoge su jednostavne i priproste duše zahvalne baš takvim propovjednicima. Dobro je da imamo i učenih propovjednika i propovijedi, ali kad bi samo njih bilo, možda bi velik dio duša, koje su još sposobne tražiti Boga, ostao prikraćen i nezasićen.

Kad je već govor o radio-govornicima, spomenut ćemo još jednoga, koji je također izdao svoje propovijedi. To je benediktinac **P. Benedikt Reetz.** Naslov je njegovih govora: »Guten Morgen! Ein Wort in den Tag«, Herder, Freiburg im Breisgau 1964.

Propovijedi su doživjele u kratko vrijeme čak 4 izdanja. Sadrže 68 kratkih govora, koje je P. Reetz izrekao između 29. srpnja 1959. i 3. ožujka 1963. na Südwestfunk. Propovijedi su bile tako dobro primljene da su slušatelji zamolili Njemački radio, neka P. Reetz nastavi s tim kratkim jutarnjim nagovorima. Preko njih autor nastoji u sivo prozaično jutro svakidašnjice unijeti atmosferu i »Stimmung« vedrine, pouzdanja i kršćanske sigurnosti. Polovina je tih tiskanih nagovora tematski vezana uz crkvenu godinu, uz Advent, Božić, Korizmu, Svetu sedmicu, Uzašašće, Duhove. Osam ih govori o svecima: sv. Petar i Pavao, sv. Terezija,

sv. Rafael, Ivan Niermann, sv. Šimun i Juda, Ambrozije, Bezgrešno Začeće, apostol Toma. Ostali sadrže male zgodice iz života, zapažanja iz svakidašnjice, anegdote i zgodne citate. Evo nekih naslova: »Najljepša riječ Biblije«: autor pledira da je to Ivan, 3, 16: »Tako je Bog ljubio svijet, da je dao svoga jedinorođenog Sina da ne pogine ni jedan koji u nj vjeruje, već da ima život vječni«. Daljnje teme: »Kršćanstvo, religija, radosti?«, »Novine«, »Niti odozgora«, »Bog ne može učiniti besmisao«, »Bog ne pravi pogreške«, »Sigurni u Božjoj ruci«, »Pravo žena«, »Neobično«, »Postaja za gubavce u Ugandi«, »Kako raditi?« »Ja također ne!« »Davati krv«, »Zapaliti malo svjetlo«, »Prava mudrost«, »Ostati mlad«, »Zdravlje«, »Ateist«, »Anonimno pismo«.

Autor je tih govora benediktinski opat u Beuronu, koga rese topla čovječnost te sposobnost u pravi čas naći pravu riječ, koja tješi, svjetuje, ohrabruje, ulijeva jakost. Sudjelovao je i na prva tri zasjedanja II. vatikanskog sabora, gdje je stekao velik ugled i simpatije koncilskih otaca. Na žalost tragično je poginuo u saobraćajnoj nesreći 28. prosinca 1964. Osim navedenih propovijedi još je izdao i djela o liturgiji i redovničkom životu. Iz njegova pera proizađoše knjige: »Ostern, der königliche Tag«, »Immer wieder Ostern« i »Die Frohe Botschaft«.

U našoj javnosti bilo je češće govora kod raznih crkvenih i katoličkih krugova, počevši od kardinala Šepera pa na niže, kako bismo i mi katolici morali zadobiti pravo da se osim tiska služimo i ostalim sredstvima društvene komunikacije kao što su radio i televizija. Slovenska »Družina« češće je o tome problemu donosila mišljenja čitalaca, a jedanput i mišljenje Ljubljanske televizije. Na žalost dosada takvo traženje kod kompetentnih faktora nije naišlo na nikakvo razumijevanje. Sigurno da takav stav škodi dijalogu, jer ne pokazuje dosta dobre volje. Ako građani Austrije, Zapadne Njemačke ili bilo koje zemlje imaju pravo i mogućnost da čuju religiozni program i preko radia i televizije, zašto to ne bi bilo omogućeno i našim građanima koji vjeruju? Nitko ne traži od onih koji ne vjeruju da baš oni moraju pratiti kakav eventualni religiozni program. Crkva se nipošto ne želi služiti sredstvima društvene komunikacije u kakve političke ili vremenite svrhe nego u čisto religiozne, da bi mogla što većma ići ususret i služiti svojim vjernicima. Napokon, njezini vjernici kao slobodni građani imaju pravo i na to.

Premda živimo u doba civilizacije slike, živa riječ još uvijek ima velike mogućnosti u crkvi, na radiju i televiziji i ne može je ništa potpunoma nadomjestiti. Odatle vječna aktualnost govora, propovijedi, propovijedanja i propovjednika. U tome mora ići ukorak i ne smije zaostajati ni Crkva u Hrvatskoj. Ovaj malo možda oduljeni uvodni dio ove knjige ima svrhu da upozna našu javnost, osobito svećeničku, zašto nije suvišno ni kod nas ne samo propovijedati nego i izdavati propovijedi. Ako to čine Nijemci, Francuzi, Talijani, Španjolci, Englezi, Amerikanci, Austrijanci, zar da za nas, koji smo mali narod, bude to nešto što više ne spada u naše doba, nešto što je zastarjelo?

Adolf Zimmermann: »Von Christus und seinen Heiligen, Kanzelworte bei st. Stephan in Wien«, (Verlag Herold, Wien, 1968.).

Autor je posvetio knjigu Lurdskoj Gospi, iako o Njoj govori samo posljednja propovijed. Knjiga je podijeljena u 3 dijela: Prvi pod naslovom »Christusbild« govori o Kristu. Evo tema: »Sve je za Njega stvoreno«, »Gospodinove ruke«, »Gospodinov pogled«, »Isus u našoj svakidašnjici«, »Isus i naš rad«, »Isus u obitelji«, »Isus i znanost«, »Isus i naša patnja«, »Isus i naša tjeskoba«, »Isus i starost«, »Isus i naša smrt«.

Drugi dio nosi naslov: »Christus in seinen Heiligen«. Autor je obradio ove svece: Ignacije Antiohijski, mučenik; Augustin, crkveni naučitelj; Leon Veliki — duhovna i svjetovna moć; Severin, prijatelj svoga naroda; Benedikt, osnivač reda; Toma Akvinski, filozof; Toma Morus, uspravan čovjek; Ignacije Lojolski, Kristov vojnik; Terezija Avilska, svetica s mnogo pameti; Franjo Saleški, gentleman među svecima.

Treći dio nosi naslov: »Mutter Christi«. Teme: »Ime Djevici bijaše Marija«, »Blago tebi, koja si vjerovala«, »Veliča duša moja Gospodina«, »Da se otkriju misli mnogih srdaca«, »Zašto si nam to učinio?« — »Tko je moja majka?« — »Jutarnja zvijezda«, »Tajanstvena ruža«, »Marija u istočnoj Crkvi«, »Marija, Židovka«.

Zimmermannove propovijedi ne žele biti ni ekstravagantne ni uzbudljive, nego polazeći od činjenica iz sadašnjega života žele čovjeka bliže dovesti Bogu i pomoći mu da može ostvarivati kršćanstvo u svojim osobnim prilikama. Resi ih jednostavnost, trijeznost i razumljivost. Mogu ipak svojom ozbiljnošću i dohvatljivom dubinom zadovoljiti i intelektualca. U središtu im je Krist, koga moramo nasljedovati i koji je za nas »put, istina i

život«. Najdivniji način nasljedovanja Krista ostvarili su sveci, ali svaki na svoj originalan i neponovljiv način. Autor je odabrao među njima neke vrlo značajne. Od svih smrtnika najsavršenije nasljedovala je Krista Blažena Gospa, kojoj je posvećen treći dio tih propovijedi. Njihov je propovjednik kasno svećeničko zvanje. Stupio je u svećenički stalež nakon bogate i uspješne diplomatske karijere. Smatrao je da postoji još uzvišeniji poziv i stoga je postao svećenik. Danas je propovjednik u Bečkoj katedrali svetog Stjepana. Njegovu knjigu preporučuje i lijepa vanjska i tehnička oprema. Može postati korisno i poučno štivo i liber meditationis svakome propovjedniku.

Louis Evely: »Homilien über das Wort Gottes. 1. Adventsonntag bis Palmsonntag« (Verlag Styria, 1967.). To je prijevod s francuskog originala »Homélies sur la Parole de Dieu«. Još više nego propovjednik Louis Evely poznat je kao pisac odličnih knjiga. Jedna njegova knjiga »Manifest ljubavi« prevedena je i na hrvatski jezik. Poznate su mu knjige: »Souffrance«, »Une religion pour notre temps«, »C' est toi, cet homme«.

Sve one vrline koje rese njegova ranija djela, a to su: otvorenost, neposrednost, duhovitost, ono što Francuz kaže »esprit«, rese i te homilije. Jedna je od najstarijih i u Crkvi najpriznatijih vrsta propovijedi homilija na sveti tekst. Nju preporučuje i II. vatikanski sabor u liturgijskoj konstituciji: »Neka se služba propovijedanja vrši vrlo vjerno i pravilno. Propovijedanje neka crpi poglavito iz vrela Svetog pisma i liturgije, jer navješta Bož-

ja divna djela u povijesti spasenja i u Kristovu otajstvu, što je uvijek u nama prisutno i djeluje osobito za liturgijskih službi . . .«

Louis Evely nastojao je, i možemo reći uspješno, ostvariti taj ideal. Da to potvrdimo donosimo kao primjer neke njegove misli iz propovijedi na nedjelju Šezdesetnicu u kojoj je Evanđelje Isusova parabola o sijaču i sjemenu.

. . . Umjesto da ispitujemo savjest propovjednika, da li je predug u propovijedi, da li je dosadniji nego obično, da li se ponavlja, da li si protuslovi, da li se zarekne, današnje nas Evanđelje sili da ispitamo savjest slušača.

Ako Božja riječ u nama ostaje neplodna, onda ne leži krivnja na sjemenu niti na sijaču (»Tko vas sluša, mene sluša!«), nego na tlu na koje sjeme pada.

Riječ Božja u sebi je veoma snažna:

ona je o g a n j, koji u tren može zapaliti čitavu zemlju;

ona je m a č, koji može sasjeći misli i osjećaje srca;

ona je k v a s a c, koji može podignuti čitavu masu tijesta;

ona je s j e m e, koje je razbacalo 12 siromašnih ljudi i koje je izgledalo kao da se izgubilo, a ipak je donijelo stostruk rod.

Odakle onda ta riječ u nama rodi tako malo ploda?

Sigurno ne od toga, jer se nije sijalo? Kolike propovijedi, kateheze, kolike opomene u ispovjedaonici, kolike knjige i časopisi! Nikada se riječ Božja nije više širila.

Krivnja leži na nama. Za Euharistiju valja imati pripravno srce, isto tako i za riječ Božju. O tome govori sv. Pavao Korinćanima: zato su toliki bolesni, slabi i mrtvi što ne r a z l i k u j u tijela Gospodnjega.

1. kategorija slušača: sjeme pade kraj puta i bi pogaženo. Ono ne uđe u zemlju. To su oni koji su čuli već mnoge propovijedi, ali ih nije nijedna obratila. Oni od njih ništa ne očekuju, pa im stoga i ne poklanjaju pažnje. Oni se pod njima dosađuju, smatraju to izgubljenim vremenom, možda drijemaju ili sanjare . . . ili se bave mislima, svojim brigama. Oni ne znaju koje je Evanđelje bilo prošle nedjelje? Ali ako su gledali film ili dramu, o onda to pamte i o tome razgovaraju.

2. kategorija slušača: sjeme pade na kamen i osuši se. To su osjetljive i površne duše. One će i prosuziti kod propovijedi, one će i hvaliti propovjednika, one će i drugima govoriti o propovijedi, ali same se neće obratiti. Riječ Božja ne zalazi u njihovu nutrinu.

3. kategorija slušača: sjeme pade u trnje . . . Tlo je doduše plodno, ali trnje uguši sjeme. To su oni koji guše riječ Božju, da ona ne bi njima ovladala i omela im njihove zemaljske planove. Oni se bave i zanimaju mnogim stvarima pa im za Boga i Božje ne ostaje vremena. Oni su prepametni da bi se mogli pokloniti pred jednostavnom evanđeoskom riječju.

4. kategorija: sjeme pade u dobru zemlju. To su oni koji kažu: »To se baš mene tiče, to me razgolićava, osuđuje, nagoni da se promijenim . . .« Oni primaju riječ ne kao da bi dolazila od čovjeka nego

od Boga. Ona u njih prodire, klije, raste i donosi obilne plodove. Blago onima koji slušaju riječ Božju i drže je!...

Kad je već riječ o homiliji, možemo reći da se sav njezin problem sastoji u tome: kako oživjeti Božju riječ u Svetom pismu, koja je bila nekoć izrečena i zapisana, koja opisuje nekadašnje događaje, da djeluje na današnjega slušača, jer je i za njega izrečena i zapisana, jer se i na njega i te kako odnosi? Evely kaže u prvoj propovijedi svoje zbirke: »Mi moramo čitati Evanđelje u uvjerenju da se sve što se u njemu nalazi događa i u našem životu, da se sve što se dogodilo kod onih prvih svjedoka događa također kod nas«. Drugim riječima Sveto pismo nije samo povijest koja se nekoć zbila, nego proročanstvo koje nam objavljuje što se danas zbiva i što se nas tiče. U tom je duhu Evely pisao i oblikovao svoje homilije ne kao neko pobožno ali daleko naviještanje prošlih događaja, nego kao riječ koja je meni upravo sada upravljena, koja je upravljena ljudima sadašnjeg vremena, koja mora oblikovati naš današnji svakidašnji život i praksu. Tako u jednoj božićnoj homiliji kaže: »Ništa ne koristi slaviti godišnjicu Kristova rođenja, ako se Krist u nama i mi u Njemu opet ne rodimo!«

Iako je Evely, na žalost, skrenuo, njegove knjige imaju trajnu vrijednost.

U ovu zbirku propovijedi uvrstio sam i tri koncilske konferencije. Nazvao sam ih tako jer su bile izrečene u sklopu koncilskih misija u bazilici Srca Isusova u Zagrebu. O tim misijama pisao je i »Glas

Koncila« od 19. ožujka 1966. Donijet ću u cjelini izvještaj »Glasa Koncila«, da bi se što bolje mogle razumjeti te konferencije.

»Zagreb: Koncilske Misije — Od 6. do 13. ožujka održane su pučke misije u Hrvatskom svetištu Srca Isusova u Zagrebu. Bio je to pokušaj povezati najmodernije koncilske misli i smjernice te ih staviti u okvir tradicionalnih pučkih misija.

Već same teme to potvrđuju: Koncil i suvremeni čovjek, Koncil i tajna zla, Koncil i ljudska savjest, Koncil i vječnost, Koncil i današnja mladež, Isus Krist i Koncil, Koncil i Majka Crkva, Koncil i naša budućnost.

Misionari isusovci Škvorc, Antolović, J. Weissgerber i Bulat uspjeli su. Zagrepčani su to osjetili, i zato su svaki dan dupkom punili prostranu baziliku. Osobito se dobro odazvala mladež između 15. i 25. godine.

Premda nije bila jedina svrha, a možda ni glavna, da se što veći broj osoba dovede neposredno do sakramenata, ipak broj od 10.000 podijeljenih svetih Pričesti pokazuje da koncilske misli imaju snagu da reformiraju ljudske savjesti.«

Meni su bile povjerene tri teme: »Koncil i tajna zla«, »Koncil i vječnost«, »Koncil i Majka Crkve«. Ja sam naslov druge konferencije jasnije odredio, naime: »Koncil i vječne istine«.

Kad sam pripremao te konferencije, a zbilja sam ih nastojao, koliko su mi dopuštale moje redovite dužnosti, što savjesnije spremiti, najviše sam gradio na prvoj konferenciji misleći da će se ona ljudima najviše svidjeti. Nju sam uspio najbolje i memorirati. Do druge konferencije nisam mnogo držao, a nisam je uspio ni memorirati kao prvu.

Poslije su mi neki slušači, i to intelektualci, rekli da im se ta najviše svidjela. U njoj je riječ o vječnim istinama. To me je uvjerilo da još i danas možemo govoriti o vječnim istinama: smrti, sudu, paklu. I ne bih se nikako složio s onima koji bi ih htjeli izbaciti iz misijskog i propovjedničkog repertoara. Znamo da je suvremeni mladi teolog Ladislav Boros baš svojim konferencijama i knjigama o vječnim istinama doživio velik uspjeh. Isto tako P. Vittorio Marcozzi svojom knjigom: »Il senso della vita umana«, u kojoj je čitavo jedno poglavlje posvećeno problemu smrti.

Poslije koncilskih konferencija dolaze propovijedi što sam ih izrekao u različitim zgodama. Uvrstio sam dvije propovijedi o Gospi od Škrpjela. Nakon zbirke propovijedi »Omnis spiritus laudet Dominum« uputio mi je apostolski administrator kotorski monsignor Gracija Ivanović pismo, u kojem među inim piše:

»... Od srca hvala na vrlo lijepoj zbirci propovijedi. Posebno hvala na pažnji koju ste u spomenutoj zbirci posvetili Boki i njenom pokrovitelju sv. Tripunu. Molim Vas da pošaljete 50 primjeraka na adresu: Biskupski ordinarijat, Kotor. Želio bih da pošiljka stigne prije Tripundana ...«

Uvjeren sam, da će administratoru i svećenicima naše najmanje bisupije biti draga pažnja, da sam i u ovoj zbirci posvetio dvije propovijedi Gospi, koja se kod njih veoma poštuje.

Sve što sam u ovome uvodu napisao nije zato da moje propovijedi dobiju, možda, nešto na vrijednosti i važnosti. Uvod je iskrena ispovijest moga propovjedničkoga rada, reagiranje episkopata, a sve u želji da pomognem braći svećenicima u istoj

službi naviještanja Božje riječi. Možda će navedeni autori propovijedi zainteresirati kojega brata svećenika, da se i sam njima posluži. Možda će koja moja misao, refleksija, natuknica pomoći kojem bratu svećeniku kod sastavljanja, pripremanja i pisanja propovijedi. Želim svima propovjednicima biti samo mali brat, koji služi.

U Zagrebu, 24. siječnja 1969., na blagdan svetog Timoteja.

II. KONCILSKE KONFERENCIJE

KONCIL I MISTERIJ ZLA

Vi i ja se večeras nalazimo u ne maloj neprilici. Ne znam čija je neprilika večeras veća, vaša ili moja? Vi svoju, možda, tako ne osjećate, ali ja svoju, da vam budem iskren, strašno. Želite li je možda saznati? Možda vas zanima? Evo, otkrit ću je odmah: mi se zapravo ne poznajemo. Vi ne poznajete mene, i to još nije ono možda tako tragično. Ali je sigurno tragično da ja ne poznajem vas. Ne znam kako se zovete. Ne znam gdje stanujete. Ne znam kako živite. Ne znam koji su vaši problemi. Ne znam da li svi vjerujete. Ako vas, možda, ima koji ne vjerujete ili sumnjate ili ste se u svome životu udaljili od Boga, od Crkve, od svećenika, onda se večeras prvo vama obraćam, a preko vas bih se htio obratiti i svima vašim istomišljenicima u našem dragom Zagrebu. Obraćam se na vas ne vlastitim riječima, nego ću ih uzajmiti od onoga koga ipak poznajete više nego mene. Znate tko je taj? To je papa Pavao VI. Je li da ga svi poznajete? Poznajete ga s radia, televizije, štampe. Ta svi ste pratili njegov put u Ujedinjene Nacije. Dok je on još bio milanski nadbiskup, organizirao je u tome gradu, za koji je papa Pio XI. priznao »da je lakše biti papa nego milanski nadbiskup« — godine 1957. velike pučke misije. Kao propovjednike mobilizirao je 2 kardinala, 24 biskupa, 600 svećenika, 597 redovnika i 65 bogoslova. Najpotresniji apel, koji je tada upravio nadbiskup Montini, bio je svakako onima udaljenima od Boga, od Crkve, od svećenika. Večeras upravljam, braćo, taj apel vama, a preko vas bih htio da dopre do svih

onih koji me neće slušati, s kojima se ja, možda, nikada neću susresti, a s kojima ćete se vi susresti, možda, već večeras u svom stanu, u svojoj zgradi, u svojoj ulici, a ako ne baš večeras, a ono barem sutra, prekosutra i svakako prije od mene.

Evo tog apela: »Ako bi mogao jedan glas doprijeti do vas, udaljeni sinovi, htjeli bismo vas prije svega prijateljski zamoliti za oproštenje... Kad susretnemo jednu dušu koja je udaljena od Crkve, ne možemo a da ne osjetimo neku stanovitu grižnju savjesti. Zašto je ovaj brat daleko od Crkve? Zato, jer nije bio dosta ljubljen. On nije bio dosta okružen, poučen, uveden u radost vjere. On je prosuđivao vjeru prema našim osobama koji je propovijedamo, koji je reprezentiramo — predstavljamo. Možda su mu naše pogreške vjeru učinile odvratnom i navele ga da ju je počeo prezirati i mrziti. Čuo je mnogo prijekora a malo ohrabrenja. Možda je u nama uočio neki niski interes, koji ga je sablaznio. Udaljeni imaju često puta loše mišljenje o svećeniku; i oni odbacuju vjeru, jer je poistovjetuju s našom osobom...

E pa dobro udaljena braćo, ako je tako, oprostite nam. Ako vas nismo razumjeli, ako smo vas na laku ruku odbili, ako se nismo zanimali za vas, ako nismo bili dobri duhovni učitelji i dobri liječnici duša, ako smo bili nesposobni onako govoriti o Bogu kako bi trebalo; ako smo s vama postupali s ironijom, ismjehivanjem, agresivnošću, danas vas molimo za oproštenje. Ali i za milost da nas poslušate.

Ponajprije vi nas ne poznajete. Barem nekako ignorirate našu službu. Mi ne radimo za sebe nego

za vas. Mi smo poslani za vaše dobro, za vaše spasenje. Pokušajte, dakle, da nas upoznate!...«

Braćo, ako smo tim apelom mogli uspostaviti vezu, kontakt, dijalog, onda možemo dalje proslijediti. Ali prije nego proslijedimo dalje, lijepo molim one koji su uvijek ostali vjerni ocu, da se ne bi naljutili ili uvrijedili na me što se nisam prvo njima obratio, njima koji su uvijek bili vjerni, nego izgubljenim sinovima. Oni dobro znadu što je otac odgovorio starijemu sinu na njegov prigovor:

»Već ti tolike godine služim i nikada još ne prestupih tvoje zapovijedi. A meni još nikada nijesi dao jareta, da bih se proveselio sa svojim prijateljima. A sad, kad dođe taj tvoj sin, koji ti je imanje prosuo s bludnicama, dao si mu zaklati tele ugojeno. On mu odvrati: Sine, ti si uvijek sa mnom, i sve je moje i tvoje. A trebalo je održati radosnu gozbu i proveseliti se; jer ovaj tvoj brat bio je mrtav i živi opet; bio je izgubljen i nađe se« (Lk 15, 29-32.).

Braćo moja, svi vi koji me večeras slušate u ovome svetištu Srca Isusova, što želite, dakle, da vam serviram? Čime želite da vas poslužim? Kad biste svi bili zdravi, onda bih vas bez daljnjega poslužio laganom, finom, tečnom, slatkom hranom. Ali, braćo, ako nismo zdravi, ako smo bolesni, onda bi nam takova hrana naškodila, bila bi za nas, makar kako tečna izgledala, otrov, bila bi nam na propast.

Pa mi smo svi zdravi, reći ćete, možda, serviraj nam finu, tečnu, slatku hranu! Vjerujem da ste svi zdravi i radujem se tome, ali da se krivo ne razumijemo, nisam mislio na vaše tijelo, nego sam

mislio na vašu dušu. Tijelo možete i kod kuće nahraniti ili u kakvu restoranu ili hotelu, ali osim tijela čovjek ima i dušu i zato kaže Isus Krist: »Ne živi čovjek samo o kruhu...« A ta je duša kod svih nas manje-više bolesna. Ne vjerujete li možda? Meni slobodno možete ne vjerovati, ali molim vas, vjerujte sv. Ivanu Apostolu, koji nadahnut odozgor, piše u svojoj prvoj poslanici: »Ako kažemo da grijeha nemamo, sami sebe varamo, i istine nema u nama...« (1, 8.).

Bolest duše je grijeh, a svi smo grešni, ako želimo biti iskreni i istinoljubivi, prema tome svi smo bolesni, prema tome valja nam servirati prikladnu hranu, pa bila ne znam kako gorka ili netečna, samo ako koristi zdravlju. Stoga mi ne zamjerite ako pred vas večeras izlazim s gorkom hranom, koja se zove grijeh. Znam da nije o tome ugodno slušati, s time se suočiti, ali je potrebno, želimo li da naša duša ozdravi. Prvi je uvjet ozdravljenja upoznati bolest. Bolest naše duše je grijeh, dakle ga moramo nužno upoznati, dakle se moramo s njime nužno suočiti. On je tu u nama, on je posvuda oko nas. On poput rak-rane truje, izjeda i izgriza tkivo naše duše. On rastače, muči, mrcvari i ubija naše suvremeno društvo. I stoga ni Drugi vatikanski sabor u svojoj glasovitoj konstituciji o Crkvi u suvremenom svijetu nije mogao mimoići činjenicu grijeha. I da ju je mimoišao, ne bi se dotakao glavnoga problema koji muči suvremeno čovječanstvo. Morao se, dakle, s njome suočiti, morao se, dakle, s njome uhvatiti u koštac. Budući da su ovo koncilske misije, mi ćemo se u svjetlu Koncila suočiti s grijehom.

Koncilska konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu izriče o grijehu četiri misli, kojima definira i ustanovljuje činjenicu grijeha u suvremenom društvu.

I.

Prema Koncilu grijeh je: n i j e k a n j e B o g a k a o v r h o v n o g p o č e l a č o v j e k a.

Pri tom Koncil sigurno misli na danas veoma prošireni grijeh, koji se zove ateizam. Na taj bi grijeh mogli primijeniti riječi proroka Jeremije: »Jest, dvostruk je grijeh učinio moj narod: ostavili su mene, izvor žive vode, da kopaju sebi čatrnje, raspucane bunare, što ne drže vode« (Jer 2, 13). Čovjek, Božje stvorenje, ostavlja svog Boga, proglasuje Ga mrtvim, a namjesto Njega postavlja na pijedestal idole možda tehnike, možda umjetnosti, možda standarda života ili ne znam čega drugoga.

Prestrašeno su poslušali ljudi u časnoj pariskoj katedrali Dotre Dame s propovjedaonice uzvik: »Bog je mrtav;«, što im je doviknuo samozvani propovjednik obučen u dominikansku kutu. Čvrsto su ga zatim pograbili i dali zatvoriti. Bijaše to neki luđak, koji si je za taj »nastup« pribavio bijelo redovničko odijelo.

Komentirajući taj groteskni incidenat veliki propovjednik i apostol današnjice P. Leppich, DI, u svojoj knjizi »Atheistenbrevier« s pravom postavlja pitanje: Da li je to zbilja bio luđak? Ta danas ih ima tako mnogo koji bi podijelili njegovo mišljenje proglašujući Boga mrtvim. Ne trebamo ići daleko. Sva naša službena štampa, naše novine i časopisi, naši udžbenici i priručnici, ako i spomenu riječ Bog, namjerno i uporno je pišu malim slovom, jer Bog je za njih uistinu samo riječ ili

pojam, koji ne označuje nikakvu stvarnost, a pogotovo ne osobu, koju bi trebalo pisati velikim slovom. Našu djecu i mladež uče po školama i kursevima da nema Boga, da je Bog anahronizam, koji ne spada u atomsko napredno doba. Na našoj univerzi službena je filozofija dijalektički materijalizam, kome je osnovna teza nijekanje vjere u Boga i svake religioznosti, koju se naziva »opium naroda« i prema kojoj treba zauzeti borbeni stav. U najnovije doba, nakon desetljećima uzaludne borbe protiv religije, čuju se i među marksistima pomalo doduše stidljivi i bojažljivi glasovi da bi ipak marksizam u odnosu prema religiji trebalo malko korigirati. U najnovije doba marksisti nastoje uspostaviti nekakav dijalog s teistima. Nije naše suditi da li je takav dijalog poželjan, da li bi mogao biti koristan. Ali naše je svakako da nevjeru, nijekanje Boga, ateizam, nepriznavanje Boga vrhovnim počelom svega pa i čovjeka proglasimo objektivnim grijehom, kojim se čini nepravda samome Bogu i u koliko ta nepravda postaje i subjektivan grijeh, svak će za nju odgovarati vječnom Sucu već prema veličini subjektivne krivnje. Naše je svakako u ime Boga, a i svetoga Drugoga vatikanskoga sabora pozvati sve one koji ne vjeruju i niječu Boga, da se malo ozbiljnije zamisle i preispitaju svoj stav i svoje mišljenje nisu ili ipak na krivome putu s kojega bi se trebalo vratiti.

Crkva doduše nije na II. vatikanskom saboru svečano osudila ateizam, već se samo zadovoljila napomenom kako je on već više puta osuđen, ali isto tako nije povukla ni ne može povući ono što je svečano definirao I. vatikanski sabor: »Ako bi tko rekao da Boga jednoga i istinitoga, Stvoritelja i

Gospodara našega, ne možemo sigurno spoznati naravnim svjetlom razuma iz onoga što je stvoreno, neka je proklet!« Ako dakle prema nauci Crkve možemo spoznati Boga, onda moramo u Njega i vjerovati, priznavati Ga i služiti Mu. Sve protivno od toga jest grijeh, a grijeh je prokletstvo i nosi sa sobom prokletstvo. Ne potvrđuju li nam to činjenice suvremenog života? U doba kad se našim globusom razmahao ateizam prijeteći uništenjem svake vjere, nad našim se globusom poput sablasti nadvilo također ubojito atomsko oružje, koje je kadro uništiti samo čovječanstvo. To dvoje ide skupa: ateizam i atomska bomba. Abyssus abyssum invocat! Ponor i prokletstvo ateizma izaziva ponor i prokletstvo atomske bombe.

Ne želimo biti proroci, koji u ime vjere proriču neku crnu budućnost i uništenje čovječanstva. Želimo samo svima ponoviti apel pape Pavla VI. u Ujedinjenim Nacijama, jer jedino ako svi prihvate taj apel, gledamo spas čovječanstva. Taj apel glasi:

»Zgrada suvremene civilizacije treba da se izgrađuje na duhovnim načelima, koja su jedina sposobna ne samo pomoći nego i prosvijetliti i oduševiti. A ova neizbježna načela više mudrosti ne mogu se — vi znate da je takvo naše uvjerenje — temeljiti na drugome osim n a v j e r i u B o g a. Nije li to onaj Nepoznati Bog o kojem je govorio sveti Pavao Atenjanima na Areopagu? Nepoznat, a tako bliz onima koji ga i ne znajući traže, kako se događa tolikim ljudima našega vremena. Za nas i za sve koji prihvaćaju neizrecivu objavu koju nam je Krist o njemu donio, On je u svakom slučaju ž i v i B o g, otac svih ljudi.«

Dakle svi ljudi trebaju priznati i prihvatiti tog Boga i Njegove zakone i uvjereni smo da će biti pozitivno i na opće dobro riješeni svi najteži problemi koji muče i razapinju suvremeno čovječanstvo. Ako Bog postoji, a mi čvrsto vjerujemo da postoji, kako može dati sreću i blagostanje suvremenom čovječanstvu, ako Ga ono odbacuje i ne vjeruje Mu? Propovijedajući i braneći vjeru u Boga, uvjereni smo da branimo najveće dobro čovječanstva. Neka nam, dakle, nitko ne zamjeri, jer to činimo za korist i dobrobit čovječanstva.

II.

Prema Koncilu grijeh je: n i j e k a n j e j e d i n o i s p r a v n e s v r h e ž i v o t a. Svrha bi čovjekova života na zemlji bila priprava za vječnost. To nipošto ne znači da bi čovjek morao isključiti svako zemaljsko blagostanje i da bi se morao isključivo baviti duhovnim stvarima. Ne želimo biti jednostrani i zanijekati čovjekovo tijelo i njegova prava i potrebe. Zlo je samo u tome kad čovjek postavlja kao cilj svoga života na zemlji: p r a k t i č n i m a t e r i j a l i z a m. O tome je divno poučio svoje vjernike u svome posljednjem korizmenom pastirskom pismu nadbiskup Montini, današnji papa Pavao VI. Pretakajući njegove misli u naše prilike, to bi otprilike izgledalo ovako:

Živimo u eri veoma naglašivanog blagostanja, što višeg standarda života — prije svega u žarkoj želji da bismo ga dostigli. Tome služe sve naše tvornice, poduzeća, kombinati, tome služi čitavo javno mnijenje koje dan za danom potpiruje štampa, radio i televizija, organizacije, sastanci i skupovi, škole i ustanove. »I to samo po sebi nipošto

ne bi bilo zlo, to bi dapače bilo u sebi dobro, kad ta želja ne bi paralizirala istraživanje ljudskog duha. Neka rad postane zakon za sve, neka omogući procjenjivanje dostojanstva čovjeka i naroda, neka se očituje kao glavni izvor zajedničkog dobra, neka se neprestano usavršuje povisujući prihod, neka raspolaže sve prikladnijim instrumentima, to je dobro; to je odlično, ali može li rad biti sam sebi svrhom?

Može li se čovjekova produktivna aktivnost zadovoljiti samo svojim djelovanjem? Može li ona zadovoljiti čovjekove aspiracije na taj način da ih spriječi u traženju i kušanju moralnih i duhovnih dobara? Može li ona biti njegova laička religija?

Je li dosta čovjeku da rješava problem ‚kako' raditi, zanemarujući onaj drugi ‚zašto' raditi? Može li biti dostatna jednoj civilizaciji znanost sredstava bez znanosti svrhe?

Da li je ekonomija ono što mora upravljati životom i imati prednost pred ostalim? Mora li ono što je uvjet života postati za nas svrha života?«

Tako nadbiskup Montini. Dakle, praktični materijalizam, koji jedino vodi brigu o što većoj proizvodnji, o što boljoj ekonomiji, o što višem standardu života, ne može biti svrha čovjekova života na zemlji. A suvremeni je čovjek često baš to postavio kao cilj života.

To je grijeh i Koncil ga s pravom tako i naziva. I ako živimo praktičnim materijalizmom, onda griješimo i protivimo se od Boga postavljenome cilju. Trebalo bi, dakle, uspostaviti red. Ono što je samo uvjet života, neka uistinu bude samo uvjet, a ono što je prava od Boga određena svrha čovjekova života na zemlji neka to uistinu kod svih nas

i bude! Svaka vrednota na svoje pravo mjesto! Prvotne vrednote na prvo, a drugotne na drugo mjesto, inače je nered i grijeh.

Nadalje, zlo je također u tome kad čovjek postavlja kao cilj svoga života na zemlji hedonizam. I o tome je divno poučio svoje vjernike nekadanji nadbiskup Montini, a danas papa Pavao VI u spomenutom korizmenom pastirskom pismu, On piše:

»U blagostanju — mi bismo rekli u visokom standardu života — uočavamo opasnost praktičnog materijalizma, kojemu ide u prilog sadašnja povijesna situacija.« Taj praktični materijalizam dovodi u hedonizam, koji traži »panem et circenses« — kruha i igara, u suvremenom životu troje:

1. Zabave: ples, glazbu, kino, kazalište, športske utakmice, turizam.

2. Luksuz u hrani, odijelu, stanu, namještaju.

3. Užitak, uglavnom sjetilni užitak.

»A mi dobro znamo — piše dalje nadbiskup Montini — da se ovo iživljavanje, ako se uzima kao najviša težnja života, brzo i lako znade tragično izroditi u dangubljenje, u oholost, u porok, u dosadu i često u potpuno pesimističko promatranje života i u neposrednost traženja i cijenjenja moralnih i duhovnih vrednota . . .«

I kada kršćanin postane budan i zauzme stav rezerviranosti i podiže svoj pogled više od svijeta koji ga okružuje, a naročito od društva koje se iživljava u blagostanju, onda se velik dio javnog mnijenja izjašnjava protiv njega . . . Onda se s njime postupa kao s tuđincem, predbacujući mu da ne razumije kraljevstvo standardnog života, koji zbog

obilja, vitalnosti i ,conforta' zaslužuje punu pažnju i prihvaćanje. Kršćanin je, dakle, tendenciozno isključen iz odlučnih momenata u kojima se određuje vrijednost i smjer ekonomske djelatnosti.

Njegov moralizam — kaže se — kvari svaku svečanost, potiskuje bezbrižnu slobodu, širi posvuda skrupule i melankoliju. I tu se nalazi jedan od uzroka suvremenog laicizma. Kršćanin izgleda kao da predstavlja koncepciju koja je protivna ekspanziji vremenitoga, kojemu naše doba duguje svoju moć i ljepotu. Kršćanin je pred ekonomskim blagostanjem čovjek odricanja, siromaštva, bijega od svijeta: što znači nosilac križa; kako onda može imati građansko pravo u modernoj civilizaciji?

Kršćanin valja da dobro uoči taj prigovor, koji oko njega širi mentalitet nepovjerenja, otuđivanja, dapače i neprijateljstva.

Taj je prigovor zahvatio sredinu, koja ima pouzdanje u prvenstvo ekonomskog faktora: svijet kapitalizma i marksizma i svijet mladih, kad god nedostaje točno poimanje života. To se može svaki dan u tolikoj mjeri konstatirati, da je prema nama jedno od najtežih i najprečih pitanja sadašnjega povijesnog trenutka zauzeti stav između kršćanskog života vjerna Evanđelju i modernog života, koji je sav zaokupljen traženjem i sticanjem zemaljskog blagostanja. Drugim riječima, radi se o tome da ispitamo koji smisao valja da kršćanin pridaje sferi vremenitih dobara . . .?«

Tako nadbiskup Montini. Da toj sferi suvremeni svijet daje isključivo prvenstvo jest drugi najveći grijeh našeg doba. Prvi najveći grijeh, ateizam, dovodi u praktični materijalizam, a ovaj opet

u hedonizam. Pa kao što ne možemo i ne smijemo prihvatiti kao nazor na svijet ateizam, tako isto ne možemo i ne smijemo ni praktični materijalizam ni hedonizam. Za nas je to grijeh. Mi to proglašujemo grijehom i odbacujemo, želimo li se reformirati prema smjernicama Koncila.

III.

Prema Koncilu grijeh je: unošenje i stvaranje nereda u odnosu prema samome sebi, kad se čovjek daje samo na pretjerano uživanje. P. Leppich to uspoređuje s uživanjem morfija, koji daje ljudskoj sjetilnosti poseban užitak. On navodi peterostruki morfij suvremenog čovjeka u odnosu prema samome sebi, koji stvara u njemu nered. To je morfij zabave, luksuza, gavanstva, alkohola i seksualizma. Promotrimo kratko svaki taj morfij za se!

1. Morfij zabave: zabavljati se, imati nešto od života, što je više moguće posjedovati — to je sreća milijuna. Za njih leži sreća na ulici. Ona se može kupiti novcem: kino i jazz, moda i partije, noćne revije, sramotne igre, roulette, karneval itd. Samo zaboraviti na se i utonuti u bijesnom vrtlogu.

2. Morfij luksuza: odijelo od najfinijeg platna, po najnovijoj modi, manikiranje i pedikiranje, šminkanje i tapiranje, cipele sa što višim peticama, šampanjac i viski i tako dalje.

3. Morfij gavanstva: obilan stol i gozba. Priređuju se »banketi stoljeća« — kao onaj famozni u Engleskoj, na koje se pozivaju gurmani od ranga i imena, serviraju delikatese s pikantnim šalama i vicevima.

4. Morfij alkohola: pretjerano uživanje opojnih pića, koje prijeti uništenjem čitavim nacijama. Ni mi Hrvati, na žalost, nismo u tom pogledu na zadnjem mjestu. I pijanstvo se ubraja u naše narodne mane i poroke, u naš kolektivni grijeh, koji unaša razdor u tolika naša ognjišta. Umjetnici i poslovni ljudi, radnici, muževi i žene, dapače i nedorasla mladež nalaze u uživanju alkohola sreću života. Toliki lijevaju u sebe »Weihwasser des Teufels — đavolsku svetu vodu«, kako je malo sarkastično alkohol nazvao P. Leppich.

5. Morfij seksualizma: šlageri, filmovi i romani, osobito oni najjeftiniji, kuju tolikima njihovu najvišu sreću, koju nazivaju imenom što najmanje zaslužuje: »ljubav«. I milijuni u to vjeruju kao u neko evanđelje. A to zapravo nije ljubav nego seksus. U tome je seksualnome iživljavanju riječ »grijeh« strana ili vrijedi kao neki Freudov-kompleks teologa. Ali, makar vladalo takvo mišljenje, seksualizam jest uvijek ubojica one prave ljubavi, na koju je prema planovima Stvoritelja pozvan čovjek. Seksualizam je »egoizam u dvoje«, nešto što degradira dostojanstvo ljudske osobe. Seksualizam je grijeh.

IV.

Prema Koncilu grijeh je: unošenje i stvaranje nereda u odnosu prema ljudima. To se može očitovati u mržnji i neprijateljstvu prema bratu čovjeku, u pružanju sablazni malenima, u krađi i izrabljivanju, u oduzimanju dobroga glasa ogovaranjem i klevetanjem. O koliko je nepravda počinio i čini čovjek ogrešujući se o zapovijedi dekaloga, koje štite i život i zdravlje i vre-

menito dobro i dobar glas našega bližnjega. Kad god je učinjena nepravda prema bratu čovjeku, učinjena je jedino po grijehu. Bez grijeha nema ni nepravde. Uklonimo grijeh, pa ćemo tim samim ukloniti svaku nepravdu!

Poradi grijeha — kako kaže saborska konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu — čovjek je rastrgan u samome sebi. Poradi grijeha — kako kaže ista konstitucija — čitav se ljudski život bilo pojedinačni bilo kolektivni očituje kao neka dramatska borba između dobra i zla, između svjetla i tame. Sav iskrvaren u toj očajnoj i oktrutnoj borbi čovjek se osjeća nesposoban da bi se svojim silama uspješno odupro navalama zla. Osjeća se kao nekako zarobljen i sputan u lance. Ovom se je slikom, da ocrta stanje grešnika već davno prije II. vatikanskog sabora poslužio u svojoj knjižici duhovnih vježbi sv. Ignacije Lojolski. Tko će osloboditi jadnoga čovjeka zarobljena i sputana u lance grijeha? Na to sudbonosno pitanje odgovara sv. Ignacije u knjižici duhovnih vježbi obraćajući se žarko i usrdno raspetome Spasitelju u takozvanom razgovoru milosrđa. Isto čini i II. vatikanski sabor tješeći i napunjajući nadom našu suvremenu generaciju, koja je utonula i ogreznula u ocean grijeha, ovim utješnim riječima:

»Ali je došao sam Gospodin da oslobodi čovjeka i ojača ga iznutra, obnavljajući ga i tjerajući ,van kneza ovoga svijeta', koji je sputao čovjeka u sužanjstvo grijeha.« Dakle, i nakon grijeha još nije sve propalo, još postoji nada u otkupljenje i spasenje. Tko nam donosi tu nadu? Ti, Kriste, Tvoje zaradi nas i naših grijeha probođeno Srce. Nakon ovog

našeg tužnog i gorkog razmatranja o grijehu, a morali smo o njemu razmatrati, makar kako nam gorko bilo, jer se želimo dignuti i obnoviti, mi se svi večeras, obraćamo Tebi, Kriste, molitvom Tvoga obraćenika Giovanni Papini-a:

»... Ne tražim od Tebe znaka za ovaj naraštaj. Ne tražim da ga primoraš i išibaš bičem Tvojih riječi. Bilo je mnogo znakova, ali ih nisu vidjeli, čuli su mnogo riječi, ali ih nisu shvatili. Tražim od Tebe za ovaj izranjeni naraštaj samo vedri izljev Tvoje milosti. Upravo zato, jer smo daleko od Tvoje radosti, potrebni smo sve jače Tvoga milosrđa. Upravo zato, jer Te dovoljno ne ljubimo, potrebna nam je čitava Tvoja ljubav.

Slijepi smo, gluhi smo, mlaki smo, varalice smo i nepokornici i prljavi i niski. Istina je. No Ti također znaš da smo neizrecivo nesretni, očajno siromašni, neizlječivo bolesni, da neoprostivo trpimo.

Prevelik je naš grijeh — otklon i bijeg, ali je neizmjerno veća naša nesreća. Ako nas ne možeš ljubiti zbog naših nada, utješi barem naš očaj. Samo Ti možeš ublažiti preobiljem svoje ljubavi bol, što je prouzrokuje ne ljubiti Tebe.

Ljubi sve, ako su i nedostojni, jer svi krijemo svoj plač. Ljubi sve, ako su i odmetnici, jer svi smo obuzeti strahom i strepnjom. Ljubi sve, ako su i za osudu, jer svi živimo u sužanjstvu. Ljubi sve, ako su i okrutni, jer nema nijednog među nama koji ne muči samog sebe. Ljubi sve, i one koji izgledaju sretni, jer svaki dan nose svoju muku, a svaku noć svoju grižnju. Ljubi sve, ako su i ubojice, jer nema među ljudima nikoga koji ne ubija

koji dijelak samog sebe. Ljubi sve, o Kriste, i one koji ne znaju ljubiti, i one koji se ustručavaju ljubiti i biti ljubljeni!...

Ljubi i Tvoje svećenike, Kriste, ljubi sve njih, i ne samo čiste i gorljive već i one koji Te slijede poput bezvoljnih slugu, i one koje razdiru sumnje i iskušenja, i one koji ponavljaju Tvoje plamene riječi, kao što umorni učenik ponavlja svoju zadaću, toliko puta naučenu i slabo zapamćenu...

Ljubi one koji trpe i mole za sve, ljubi osamljenike i napuštene, ljubi i one koji izmišljaju zlo te se truju vlastitom mišlju, ljubi one koji umiru da dadnu ili spase život drugima.

Ljubi one koji trpe jer su Te izdali i kriju svoju groznu tugu u bjesnilu mržnje.

Ljubi sve, Isuse Kriste, ljubi i one koji Te preziru, ismijavaju, još jednom progone i misle izbrisati svaki Tvoj trag u srcima smrtnika...!«

Ljubi sve, Isuse Kriste, jer Tvoje za nas probodeno Srce ne može nego ljubiti. Amen!

KONCIL I VJEČNE ISTINE

Večeras se već nalazim u manjoj neprilici pred vama, jer se nadam da smo nakon sinoćnjeg našeg razmatranja o grijehu probili led i uspostavili barem kakav-takav kontakt. Zajednički smo se bacili u molitvi pred Isusa Krista s probodenim Srcem i nadam se da smo otišli nekako lakše svojim kućama. Večeras smo se opet sakupili u ovom svetištu Presv. Srca Isusova, da pred Njim promotrimo onu činjenicu o kojoj koncilska konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu tvrdi: »Coram morte aenigma condicionis humanae maximum evadit. — Pred smrću zagonetka ljudske sudbine postaje najveća.« — »Čovjek nepoznanica« — kako ga je nazvao Alexis Carel — postaje najveća zagonetka u času smrti. Pokušajmo se ipak u svjetlu Koncila i Božje objave suočiti s tom tajnom i riješiti je!

Činjenicu smrti nije potrebno dokazivati. Nju potvrđuje svakodnevno iskustvo. Godišnje umire po prilici oko 50 milijuna ljudi, dakle čitava jedna nacija, kao na primjer kad bi izumrla Italija ili Francuska ili Engleska. Dnevno umire po prilici oko 140.000 ljudi, dakle čitav jedan grad, kao na primjer kad bi izumrla naša Rijeka. Na minutu umire oko 100 ljudi. Ako ovo naše razmatranje bude trajalo 40 minuta, umrijet će kroz taj kratki razmak 4.000 ljudi, dakle opet čitav jedan gradić. Ta činjenica napunja čovjeka tjeskobom i stravom i kako kaže Sabor »čovjek se ne muči samo napredovanjem boli i raspadanja tijela, nego također, i to još više, strahom pred vječnim utrnućem.« I zato pravo vođen nagonom srca odbija vjeru u vje-

čnu smrti, naime da sa smrću sve zauvijek svršava. Protivno od svih fenomena smrti ljudi su svih vremena i mjesta uvijek vjerovali u onu klasičnu: »Non omnis moriar! — Neću sav umrijeti!« Neću čitav prestati živjeti kad zaklopim oči pred svjetlom ove zemlje. Dapače se u tom trenutku rađa jedan novi — nadzemaljski, prekogrobni život. Je li to samo tlapnja? Je li je to samo ono što naša poslovica kaže: »Što je babi milo, to joj se i snilo.« Suočimo se, dakle, večeras ozbiljno s misterijem smrti!

II

Promotrimo prvo što nas uči o tome **Božja objava**! Njezin nauk ne dopušta nikakvu sumnju.

Sveto pismo počevši od Geneze pa nadalje uči da sa smrću sve ne svršava, da čovjek ima dušu koja je besmrtna. Patrijarh Jakob imao je 12 sinova. Od svih je najviše volio Josipa. Njegova pak zavidna braća snuju kako bi ga likvidirali. I kad im se pružila prilika, prodadoše ga trgovcima u Misir. A onda nakvasiše njegovu haljinu krvlju janjeta i poslaše je ocu s porukom: »Našli smo ovu odjeću, pogledaj nije li tvoga sina?« Kad je Jakob prepoznao haljinu, misleći da je Josip mrtav, razdere od žalosti svoju haljinu i zabugari: »Divlja je zvijer požderala moga sina; neću da me itko tješi: sići ću plačući u boravište mrtvih svome sinu« (Izl gl. 27.).

Stari zavjet govori više puta o boravištu mrtvih ili o Šeolu, gdje se pokojnici pridružuju svojim ocima u miru i pokoju. Čak se duše preminulih prema Bibliji koji puta ukazuju živima.

Kralj Saul prije nego je zavojštio na Filisteje, htio je doznati ishod svoga pothvata i traži svjetlo odozgor. Ali Bog, da kazni Saulovu nevjernost, oglušuje se na njegov glas. Tada Saul dade dozvati dušu proroka Samuela, koji ga prekorava i proriče mu da će mu Gospodin kao kaznu zbog njegova neposluha oduzeti kraljevstvo i dati Davidu. Saul od boli pada u nesvijest (I. Kr gl. 28.)

I Druga knjiga Makabejaca uči da molitve živih mogu pridonijeti oslobođenju pokojnih od njihovih kazni u drugome životu (II. Mak 12, 46.)

Brojna su mjesta u Novom zavjetu u kojima se govori o drugom životu. Prosjak Lazar umire i anđeli ga odnesoše u krilo Abrahamovo, dok je bogati gavan u paklu (Lk 16, 22).

Naš Spasitelj Isus Krist tvrti: »Ne bojte se onih koji ubijaju tijelo, a ne mogu ubiti dušu!« (Mt 10, 28).

»Problem je besmrtnosti osnovni problem svake egzistencije« — kaže pater Vittorio Marcozzi, DI.

»To be or not to be, that is the question! — Biti ili ne biti, to je u pitanju!« — kliče Shakespeare-ov Hamlet, tumačeći tjeskobni problem čitavog čovječanstva.

Objava tvrdi da postoji besmrtnost. Ako bismo vjerovali samo onome što primjećuju naša sjetila ili što nas uče materijalisti, onda bismo nijekali besmrtnost. Tko, dakle, ima pravo?

III.

Osim Božje objave, koja jasno i nedvojbeno naučava besmrtnost ljudske duše, **etnologija** i **povijest** utvrdile su činjenicu da su svi narodi

uvijek dopuštali život duše i s onu stranu groba. Ta neobična činjenica da čitavo čovječanstvo, unatoč svemu što zapažaju sjetila, niječe smrt čitavoga čovjeka, mora imati temelj u samome čovječanstvu. U čemu se sastoji taj temelj, vidjet ćemo kasnije. Prije toga promotrimo kratko kako je vjera u prekogrobni život stvarno općenita!

Ako zapitamo jezike svih naroda, tradicije svih pokoljenja, obrede svih religija, naći ćemo kod svih vjeru u prekogrobni život.

Upitajmo muslimane, hinduiste, brahmance, i svi će nam priznati da je vjera u besmrtnost duše osnovna istina njihove religije. Jedina bi iznimka među velikim povijesnim religijama bio budizam, religija Sakia-Muni, »prosvijetljenoga«, prema kome bi nakon smrti nastupila »nirvana« — ništavilo. No takvo poimanje indijskog filozofa ne dijele budističke mase, koje slijede stare tradicije, a i što se tiče samoga pojma »nirvana« postoje o njemu velike sumnje. Za mnoge »nirvana« nije potpuna smrt duše već uništenje svih njenih želja, koje je vežu uz zemlju i obvezuju na reinkarnaciju — ponovno utjelovljenje.

Što se pak tiče primitivnih naroda o tome tvrdi slavni etnolog Wilhelm Schmidt: »Svi primitivni narodi, bez iznimke, vjeruju u opstojnost drugoga života poslije smrti.« Za potvrdu mogli bismo navesti masu dokaza. Nemamo vremena i smatramo to ovdje suvišnim. Ako tko u to sumnja, neka izvoli prokonzultirati 11 svezaka Schmidtova epohalnog djela »Der Ursprung der Gottesidee — Podrijetlo ideje o Bogu«!

Krstareći u svjetlu povijesti, pa kroz sjenu prapovijesti i pretpovijesti, sve do prvih ljudi, svagdje ćemo naći isto uvjerenje, naime, da duše ne umiru s tijelom.

Ciceron je kao tumač općeg uvjerenja pisao: »Vjerujemo da naši dragi mrtvi još žive i to onim životom koji je jedini dostojan toga imena ...«

Prema fantastičnim pripovijetkama »Nibelunga«, koje izriču vjerovanje nordijskih naroda, duše se pokojnika sastaju u »Valholl-u«, gdje heroje pale u boju dovode kralju Odinu i gdje ih poslužuju slatke Valhirije modrih očiju i zlatne kose.

Dakle, svi narodi svih zemalja i svih vremena vjerovahu u besmrtnost duše. Blijeda neprijateljica ljudskoga roda s ubojitom kosom u ruci, unatoč sigurnim udarcima, nije uspjela iščupati iz srca čovječanstva vjerovanje u onu klasičnu: »Non omnis moriar! — Neću sav umrijeti!« To su povijesno i etnološki utvrđene činjenice.

IV.

Pogledajmo sada kako da protumačimo tu neobičnu činjenicu, naime čovjekovu vjeru u život, u besmrtnost, pa i onda kad sve oko njega govori o smrti!

Tumačimo je prije svega *naravnom težnjom za besmrtnošću*. Čovjek ima prirođenu težnju da vječno živi; smrt ga plaši i zbunjuje. On ne želi umrijeti.

»Moraš poći ususret ozdravljenju — govorio je liječnik materijalist Barois dječaku Ivanu, koji je odbijao liječenje — ne samo hrabro nego strastveno, uporno, veslajući protiv struje, odbacujući bolest i smrt, pomamnom željom za životom. Živjeti, Ivane! Ako si barem jedanput shvatio što znači ta riječ: ostati u životu! Još ljubiti ono što ljubiš, još

dugo gledati ovo sunce u sjeni tvoje stare kuće... Biti zaglušivan i opajan ovim zvonima. (Sva su duhovska zvona svečano brujila naviještajući podizanje.) Gledaj oko sebe to svjetlo, ta stabla, to nebo, taj zvonik... Živjeti, Ivane, živjeti!«

Dječak elektriziran, uzbuđen, ustaje na noge, animiran tajanstvenim porivom, koji se zove nagon za životom.

Nije potrebno dokazivati da se uvjerimo kako nas misao na smrt napunja žalošću, zbunjenošću, rekli bismo kao da nas upravo nekako vrijeđa. Ne želimo umrijeti: želimo vječno živjeti. Život, kako god bio dug, izgleda nam uvijek kratak. Smrt nam uvijek izgleda kao neka pogreška naravi, kao neki skandal, koga ne bi smjelo biti. Čovjek, dakle, nosi u sebi težnju za vječnošću, ona je općenita, instinktivna, prirođena i stoga utemeljena u samoj ljudskoj naravi. Ovoj težnji ne može biti udovoljeno u ovome životu. Smijemo li onda zaključiti da će biti u drugome?

V.

Prije negoli to zaključimo, utvrdimo i jednu drugu težnju, isto tako prirođenu, sličnu težnji za vječnošću: to je težnja za srećom. Svi ljudi teže za srećom. Sve što čine, žele, misle, sve je to zbog sreće, jer žele biti sretni.

Dijete što plače, dječak što sanja, mladić što stupa na arenu života, oronuli starac što se već grbi pod teretom godina i iskustva, svi se nadaju sreći. Svetac koji se odriče i dopuštenih radosti i užitaka života živeći životom posta, bdjenja, pokore kao i materijalist, bonvivant, koji se guši u sjetilnim užicima, u potrazi su za srećom. Razlika je u izboru sredstava da se do nje dođe.

VI.

Svi ljudi osjećaju veliku želju za srećom, a s druge strane prava se sreća na zemlji ne nalazi. Po nekom tajanstvenom zakonu svi su naši blagdani lijepi samo u njihovo predvečerje. Sve naše cvijeće brzo ocvate i izgubi miris. Zato je čovječanstvo nalik onoj djevojci iz priče koja si utvara da je zaručnica i da se nalazi pred pirom. Kad se jutrom probudi, traži bijelu haljinu, vijenac od cvijeća i ide ususret umišljenom zaručniku. — »Danas je rekao da će doći!« — Ali nakon uzaludna čekanja spušta se večer, djevojka žalosno svlači svadbenu haljinu, plače, ali će sutra nanovo započeti svojom iluzijom.

Pa i u tom se slučaju nalazimo pred općenitom težnjom, koja je prirođena, koja se ne da ugušiti baš zato jer je prirođena, a koja se na ovom svijetu ne može zadovoljiti. Moramo li onda zaključiti da je ta prirođena, naravna težnja za srećom isprazna, uzaludna? — Ne, nipošto, jer je uzaludna naravna težnja »contradictio in terminis« — protuslovlje, nonsens u prirodi. Jedna naravna težnja može biti neispunjena u ovom ili onom pojedinačnom slučaju, ukoliko je lišena jednog ili drugog objekta kojem teži, ali nikada ne može biti uzaludna da bude lišena svakog objekta.

Naravna je težnja, želja, gibanje, aspiracija prema nekoj stvarnosti. Kako, dakle, može postojati težnja, ako u isto vrijeme ne postoji i stvarnost? Ako postoji glad, mora postojati i hrana. Ako postoji žeđ, mora postojati i piće. Ako postoji naravna težnja za srećom, onda mora postojati i sreća. Ne postoji na ovome, mora, dakle, postojati na drugome svijetu, mora, dakle, onda postojati i pre-

kogrobni život, jer naravna težnja ne može težiti prema ništavilu, ne može prevariti. Smrt je, dakle, za nas rađanje i početak jednog novog života.

VII.

To bi bila smrt već u svjetlu filozofije. Govoreći, dakle, o vječnom životu ne maštamo, ne lebdimo u zraku, nego stojimo na solidnom i realnom temelju. Pogledajmo sada a kakav će biti taj život s onu stranu groba. Katolička nas teologija uči da on može biti trostruk: čistilište, pakao, nebo.

Prije nego počnemo promatrati pojedinosti, samo jedna važna napomena. U pitanju takozvanih »posljednjih stvari« doživjela je katolička teologija u najnovije doba revolucionarnu promjenu perspektiva, kako tvrdi mladi innsbruški sveučilišni profesor Ladislav Boros, poznat po svome djelu »Mysterium mortis — Tajna smrti«. Promotrimo, dakle, posljednje stvari u svjetlu tih perspektiva!

1. Čistilište

Što je čistilište? Ono je prije svega susret s Kristom kao i sama smrt. S ljubavlju i milošću Krist gleda u dušu koja Mu dolazi ususret. Ali Njegov pogled prodire odmah do onoga najnutarnjijega, najskrovitijega i najbitnijega u ljudskom biću. Susresti je Boga u bljesku Kristova pogleda, doduše, s jedne strane najviše ispunjenje naše sposobnosti da ljubimo, ali i s druge strane najstrašnija patnja našega bića. U toj perspektivi čistilište ne bi bilo drugo nego prolaz kroz plamen Kristove ljubavi. Kod toga susreta probija ljubav prema Bogu iz dubina ljudskoga bića, ali pri tom mora nadvladati

naslage i naplave sebeljublja, što je skolastička teologija običavala nazivati »reliquiae peccati« — ostaci grijeha. Ljubav prema Bogu, doduše, još tinja u dubinama one ljudske duše koja je potrebna čišćenja; ali ona je pokopana pod ruševinama i pepelom ljudskoga egoizma. Što su tvrđe i deblje te naslage, to će teži i bolniji biti prodor do Krista. Čitavo se ljudsko biće mora probiti posljednjom snagom da može poći ususret ljubljenome Kristu. Čistilišne će muke biti kod svakoga čovjeka različite, već prema debljini slojeva sebeljublja, ostataka grijeha, kroz koje će se morati probiti. Ono je svakako patnja koja žeže i žežeći čisti, jer ništa nečisto ne može u Božji zagrljaj. Što se čovjek već na ovome svijetu više očisti u vatri molitve, svetih sakramenata, pokore, patnje, borbe protiv sebeljublja, to će manje biti potreban čišćenja na drugom svijetu. Usudio bih se ustvrditi da je čišćenje na ovom svijetu manje bolno, zato ga prihvatimo i ne odlažimo za drugi svijet!

2. Pakao

Govoreći ili razmatrajući o paklu, susrećemo se s najtamnijom tajnom svoje egzistencije. Znamo iz objave da je za sve nas otvorena mogućnost pakla. Ali iz iste objave znamo također da nikoga određenoga ne smijemo trpati i izručiti u pakao.

Krist nam je zabranio izricati sud o bilo kome. On sam je rekao ženi uhvaćenoj u preljubu: »I ja te neću osuditi!« Čovjek, dakle, nije »predmet osude«, pa ni Kristove, kako uči moderna teologija. Jedino se on sam može osuditi. Odbačenje, prokletstvo je uvijek samoodbačenje i samoprokletstvo. Krist se ograničuje samo na očitovanje svoje lju-

bavi. Na očigled ove ljubavi čovjek će sam sebi suditi. Ako je pred njom izrekao »ne!«, sama je sebe osudio i Kristu prištedio osudu. Osuda nije ništa drugo nego očitovanje ljubavi i čovjekova odluka protiv ove ljubavi.

Izrekavši pred Kristovom ljubavlju »ne!«, čovjek baca samoga sebe u beskrajnu zapuštenost i odbačenost i to zauvijek. Izabravši sebe mjesto Krista mora sada sebe vječno i podnositi lutajući po tamnim prazninama vlastitoga bića. Taj samo-izbor uzrokuje u osuđeniku dubok rascjep: nutarnji rascjep u samome sebi i neprijateljski stav prema čitavom svijetu. Iz toga dvostrukoga razdora dadu se lako protumačiti sve paklene muke, koje teologija naziva »poena damni« i »poena sensus« — kazna osude i osjetna kazna.

»Poena damni« — kazna osude i odbačenja od Boga. Ako čovjek izgubi Boga, tada oslijepi za svaku ljepotu, za svaku životnost, za svaku puninu i za svaku istinitost. Bit se stvorenog duha sastoji u tome da čitavom svojom stvarnošću čezne za Bogom; dijeljenje od Boga uvjetuje, dakle, u njemu rascjep u samoj vlastitoj nutrini bitka. Prokletnik mrzi ono najiskonskije u svome bitku, ono što čezne za Bogom.

»Poena sensus« — osjetna kazna: neprijateljski stav prema čitavom svijetu. Svijet postoji kao neka utjelovljena Božja ljubav prema stvorenju. Stvorenje nosi posvuda sliku Onoga koga prokletnik radikalno niječe. I čovjek je substancijalno uronjen u svijet. On u sebi na neki način sažima čitav svemir. Na taj način prokletnik živi u svijetu, kojega osjeća kao neprijatelja, koji ga svagdje pali, koji mu se u svemu suprotstavlja.

A budući da čovjek nosi svijet u svojoj nutrini, ta vatra prodire sve do najskrovitijih niti njegova bića. Strašno je to. Onda razumijemo Krista Gospodina kad tako ozbiljno i potresno govori o vječnim mukama prokletnika, o ognju koji se ne gasi i o crvu savjesti, koji ne prestaje izgrizati. Onda razumijemo Blaženu Gospu, koja je u Fatimi malim vidicima pokazala strahote pakla, da preko njih upozori na tu strašnu stvarnost nas ljude dvadesetoga stoljeća koji kao da na nju sve više zaboravljamo. Strašno je to, kad je čovjek imao mogućnost da postigne i ostvari vječnu sreću, za kojom čezne čitavo njegovo biće, ali je nije vlastitom krivnjom i slobodnom voljom htio ostvariti i stoga nužno upada u vječnu nesreću. Na koncu vremena, kad počne i za nas vječnost, ostaje samo dvoje: ili vječna sreća ili vječna nesreća, trećega nema. O kako je onda važno sve učiniti da ostvarimo vječnu sreću!

3. **Nebo**

Pogledajmo u čemu će se ona sastojati! — U n e b u, u blaženom gledanju i uživanju Boga, u posjedovanju vječne i potpune sreće, koju sv. Pavao definira: »Oko nije vidjelo, uho nije čulo, srce ljudsko nije oćutjelo što je Bog pripravio onima koji Ga ljube!« Badava je, dakle, maštati i govoriti o nebu, jer stvarnost nadilazi svaku našu predodžbu, svaku našu slutnju, svako naše predosjećanje. Nebo je Bog, a Bog je neizmjeran, o kojemu samo možemo tepati, kako kaže dubokoumni Akvinac. Umjesto, dakle, da s Dante-om opisujemo nebo, probudimo radije čin vjere u njegovu opstojnost i realnost i čin nade da ćemo ga postići, ako se odlu-

čimo za Božju ljubav, ako joj uvijek u životu, a pogotovo u času smrti budemo rekli vedri i svojevoljni »da!«

Našu vjeru i našu nadu želi ojačati i potpiriti i II. vatikanski sabor kad kaže: »Bog je pozvao i poziva čovjeka da čitavom svojom naravi prione uz Njega u vječnom dioništvu neraspadljivoga božanskoga života.« Nije li i II. vatikanski sabor bio i još sada jest veliki Božji zov, »ut homo tota sua natura adhaereat Deo — da se čovjek čitavom svojom naravi odluči za Boga«?

Ako se taj Božji zov preko Sabora čuo u naše dane, nije li onda dužnost svih nas, koji smo imali sreću da budemo suvremenici jednoga od najvećih sabora u povijesti Crkve i jednoga od najvećih događaja crkvenoga života našega stoljeća, da Mu se odazovemo? Bog nas zove preko Koncila. Bog nas zove preko postkoncilskoga jubileja, u kojem se Koncil počeo razlijevati iz bazilike sv. Petra u Rimu u sve katedralne crkve svijeta, da se iz njih razlije u sve druge crkve i napokon u svaku katoličku kuću. Braćo, Bog nas zove, ne bilo tko, nego veliki i neizmjerni Bog, ako smo čuli i ako čujemo taj zov, nemojmo da otvrdnu srca naša. Amen!

KONCIL I MAJKA CRKVE

Večeras više ne osjećam pred vama nikakvu nepriliku, jer se nadam da su nas ove koncilske misije povezale i sprijateljile. Preko njih smo pokušali zajednički doživjeti obnoviteljsko strujanje Koncila. Tome spasonosnome strujanju želimo večeras udariti marijanski pečat. Smioni pokretač II. vatikanskog sabora papa Ivan XXIII. želio je i molio da ovaj sabor bude za Crkvu kao neki novi Duhovi, da joj dade onakav zanos, onakvu prodornu snagu kako je to bilo kada se Duh Sveti spustio u obliku ognjenih jezika nad prvu Crkvu i proizveo revoluciju i preokret kakav se ne pamti u povijesti čovječanstva. I kao što prvi Duhovi nisu prošli bez Marije, tako je Marija morala biti prisutna i u ovim novim Duhovima. To je Njezina majčinska zadaća.

P. Plus u svojoj knjizi: »Marija u našoj božanskoj povijesti« vrlo umjesno piše: »Neka vrlo teološka tradicija, koju dobro prikazuje slika od Mignarda ili od Lebruma — a koju je nadahnuo M. Olier — daje slijedeću pojedinost o otajstvu Duhova: Marija i dvanaestorica apostola mole sakupljeni na onom mjestu gdje je ustanovljena Euharistija. Duh Sveti silazi. Ona, Kraljica, prima prva i u punini izljev odozgo: Jedino je nad Njom ognjena kugla koja se s Njezina čela dijeli i prelazi nad glavu svakog apostola . . . Duh Sveti silazi nad Nju, Ona je Majka ljudske obitelji i Nju Bog obvezuje da dijeli. Što se stvarno dogodilo kod izlijevanja milosti onoga dana, to se isto događa i sada

kod svakoga izlijevanja milosti. Bog ništa ne daje zemlji, ako to prije ne povjeri Mariji da svaki dar prođe preko Njenih ruku...«

Veliki štovatelj Majke Božje i širitelj marijanske pobožnosti sv. Grignon de Monfort u istom smislu piše: »Duh Sveti je predao Presvetoj Bogorodici sve svoje darove. On je izabrao Prečistu Djevicu za djeliteljicu svih svojih dobara i dao Joj je vlast da dijeli blagoslov kome hoće, koliko hoće, kako hoće i kada hoće... Duh Sveti nikome od ljudi ne dijeli nebeske darove, prije nego ti darovi pređu preko ruku Prečiste Djevice. Po volji Gospodnjoj sve dobivamo preko Presvete Djevice... Presveta je Bogorodica skupa s Duhom Svetim sazdala nešto najveličanstvenije — Bogočovjeka. Kada se Duh Sveti sreo s dušom Prečiste Djevice, On se u Njoj nastanio i dao u svoj svojoj svetosti... Ako Duh Sveti sada ne čini čudesa u našim ljudskim dušama, onda je to zato što u njima ne nalazi dosta sjedinjenja sa svojom nerazdruživom Zaručnicom...«

A možemo reći i obratno: u kojoj god duši ili pothvatu Duh Sveti nađe Mariju, onda odmah onamo sleti i izvodi čudesna djela. Zato je i II. vatikanski sabor započeo i završio s Marijom. Započeo je na blagdan Njezina Majčinstva 11. listopada 1962., a završio na blagdan Njezina Bezgrešnog Začeća 8. prosinca 1965. No ne samo to. Po izričitom izboru Sv. Oca Pape Pavla VI. na blagdan Marijina prikazanja u hramu 21. studenoga 1964. svečano je izglasan i potvrđen najvažniji dokumenat II. vatikanskog sabora, naime, dogmatska konstitucija o Crkvi »Lumen Gentium«. Toga je dana najprije Sv. Otac odslužio Sv. Misu u zajednici s 24

biskupa koji u svojim biskupijama imaju neko glasovito Marijino svetište: Nazaret, Lurd, Čenstohova, Maria Zell itd.

Zatim se obavilo posljednje službeno glasanje o tri saborska dokumenta, među kojima je najvažnija spomenuta konstitucija o Crkvi. Posljednje poglavlje te konstitucije cijelo je posvećeno Bl. Djevici Mariji. I to je dosad najcjelovitiji saborski prikaz cjelokupne katoličke nauke o Presvetoj Bogorodici.

U nastavku je ove svečanosti Sv. Otac izrekao odulji govor u kojem je proglasio Blaženu Djevicu Majkom Crkve. Sveti Otac je rekao: »...Smatramo da je došao čas da baš na ovoj svečanoj javnoj sjednici Sabora posvetimo poseban naslov na čast Djevici. Zamoljeni smo to iz najrazličitijih strana katoličkog svijeta. A taj je naslov Nama osobito drag, jer u divnoj sažetosti izražava ono povlašteno mjesto koje, prema nauci ovog Sabora, pripada Djevici unutar Crkve.

Dakle! Na slavu Djevici, a nama na utjehu: Mi proglašujemo Presvetu Djevicu za M a j k u C r k v e, za Majku cijeloga puka Božjega, tj. i vjernika i pastira, jer Je svi zazivaju kao svoju ljubaznu Majku.

Želimo i hoćemo da Je odsada baš pod tim slatkim imenom još više časti i zaziva cijeli kršćanski puk.

Taj naslov, časna braćo, nije nimalo nov kršćanskoj pobožnosti. Ta upravo imenom Majke, više nego ijednim drugim, kršćanski puk i cijela Crkva voli zazivati Mariju. To ime izražava samu srž marijanske pobožnosti. Ime Majka temelji se na Ma-

rijinu najvećem dostojanstvu što je Majka Utjelovljene Riječi...«

Tom svečanom proklamacijom vrhovnog svećenika Pavla VI. Marija je našla dostojno i časno mjesto u II. vatikanskom saboru. Nakon Papine proklamacije sabornicom se prolomio oduševljen pljesak preko 2000 saborskih otaca koji u znak odobravanja, vjere i pobožnosti prema Bl. Djevici svi mahom ustadoše.

U ime cijelog Sabora Sv. Otac je poslao u Gospino svetište u Fatimi kao simbolički dar zlatnu ružu u znak zahvalnosti za sve milosti koje je Majka Crkve isprosila saborskim ocima i svemu kršćanskom svijetu.

Kao trajna uspomena na II. vatikanski sabor prema želji Sv. Oca Pape gradi se u Rimu crkva u čast Majke Crkve, kojoj je kamen temeljac blagoslovio sam Sv. Otac na Trgu sv. Petra prigodom svečanog zaključenja Sabora.

Marija je, dakle, najuže povezana s »novim Duhovima« — Drugim vatikanskim saborom. Nadati se da će uroditi obilnim plodovima milosti, preporoda i obnove. I ove naše koncilske misije nisu mogle i nisu smjele proći bez Marije. Ta kako bi mogle uroditi plodovima bez Njezine majčinske prisutnosti? Stoga bih vam u ovoj svojoj večerašnjoj misijskoj propovijedi želio dozvati u pamet i u srca tu Marijinu majčinsku prisutnost. O kad bi je samo mogli doživjeti unatoč mojih siromašnih i slabih riječi! Svjestan sam svoje nesposobnosti i nedoraslosti da dostojno govorim o Mariji. Već je teško pravo i dostojno govoriti o zemaljskoj majci, koliko onda većma o nebeskoj? Zato se skupa s vama ponizno i žarko obraćam samoj predobroj

Majci Mariji, da nam svojim moćnim zagovorom isprosi milost da večeras doživimo i osjetimo kako je Ona uistinu Majka Crkve, Majka Božjega puka, Majka naša. »Monstra Te esse Matrem! — Majkom se pokaži!«

»S dušom punom ufanja i djetinje ljubavi, uza svu našu slaboću i nedostojnost, — k Majci Mariji — uzdižemo svoje oči. Ona nam je dala Isusa, izvor svih milosti. Ona, dakle, neće ni sada propustiti a da ne priteče u pomoć Crkvi koja se, sva u cvatu zbog obilja darova Duha Svetoga, zalaže za nove pothvate u svojoj spasiteljskoj misiji...« (Pavao VI.).

Kao uvod u razmatranje Marijina majčinstva prema nama želim vam dozvati u pamet jedan prizor iz meksičkog filma »Jedan dan života«, koji je i naša zagrebačka publika gledala s oduševljenjem tamo prije kojih desetak godina. Mlada kubanska spisateljica dolazi u Mexico, glavni grad istoimene države. Tu je čula za udes hrabroga pukovnika Reyesa, koji je braneći prava maloga čovjeka, osuđen na smrt i doskora će biti izveden na stratište. Mladoj se spisateljici sažalilo nad tim junakom, pa je željela za njega barem nešto učiniti. Eto, poći će u nedaleko glasovito svetište Majke Božje Guadalupske i ondje će pred čudotvornim Gospinim likom zapaliti svijeću. U hotelu gdje se nastanila upita jednoga poslužnika:

»Je li daleko svetište Majke Božje Guadalupske?«

Ovaj joj odvrati: »Vi dakle želite posjetiti Majku svih Meksikanaca?«

A spisateljica će na to: »O ne, Majka Božja Guadalupska nije samo Majka svih Meksikanaca,

nego svih onih koji govore španjolskim jezikom«, koji je i njoj kao Kubanki bio materinji jezik.

Mi ćemo pak reći i mladoj kubanskoj spisateljici: O ne, Majka Božja nije samo Majka svih onih koji govore španjolski, nego Majka svih ljudi, govorili oni ne znam kojim pod nebom jezikom, samo ako na bilo koji način pripadaju Crkvi, koja je mistično tijelo Kristovo. Ona je Majka Crkve, dakle, i svih njezinih članova, i to u pravom i vlastitom smislu, jer je duhovna i nadnaravna Majka mističnoga tijela Kristova. Ona je rodila tjelesno Glavu Crkve a milosno rađa udove, koji pripadaju toj Glavi, a koje i dalje neprestano hrani milošću.

To je uvjerenje staro, mogli bismo reći, kao i Crkva, jer je Crkva tamo već od početka štovala Mariju kao svoju Majku i Njezina je uloga prema Crkvi uvijek bila majčinska baš kao i na prve Duhove, kad su apostoli i prva Crkva bili okupljeni oko Marije.

Marija je ušla već u prvu i najčasniju crkvenu povijest, u »Djela apostolska« koja o Njoj pišu: »Apostoli su svi ustrajali jednodušno u molitvi zajedno sa ženama, s Marijom, majkom Isusovom i s braćom Njegovom« (1, 14). I daljnja će crkvena povijest biti puna Marije, jer će se Crkva i dalje oko Nje kao oko Majke okupljati sve do dana današnjega.

Crkva katakomba i mučenika, ta najslavnija Crkva, štuje Mariju. Najbolji su tome dokaz slike u katakombama, koje pokazuju kako Majka puna veličanstva nudi svoga Sina na klanjanje. Oko tih slika skupljali su se prvi kršćani, pred njima molili i dobivali snagu za ispovijedanje vjere sve do mučeništva. Najslavniji kršćanski mučenici, biskupi Ignacije i Irenej, u svojim spisima slave Mariju. Na jednom papirusu, koji je pronađen u biblioteci u Mancesteru, a potječe iz III. stoljeća, nalazi se zapisana molitva, koja je još i danas veoma popularna: »Pod Tvoju se zaštitu utječemo, o sveta Bogorodice!« U toj najstarijoj varijanti ta lijepa molitva glasi ovako: »Pod zaštitu Tvoga milosrđa, utječemo se o Majko Božja, ne uvedi u napast našu molitvu, nego nas izbavi od pogibli, jedino čista i blagoslovljena!«

Još prije Efeškoga sabora godine 431., koji je svečano definirao da je Marija Bogorodica, najodličniji sveti oci istoka i zapada časte i slave Mariju. Sv. Efrem Sirski postaje prvi i ostaje jedan od najvećih Marijinih pjesnika. Njega slijede pjesnici himana Prudencije i Sedulius. Stihovi ovoga posljednjega često odjekuju u liturgiji u Misama na čast B. D. M.: »Zdravo, sveta Majko, što nam porodi Kralja, koji vlada nebom i zemljom u vjekovječne vjekove.« Sv. Ambrozije u svome djelu »De Virginibus«, posvećenom sestri Marcelini, redovnici u Rimu, slavi Mariju kao »ogledalo djevica«. Najveći kršćanski genij, sv. Augustin, izričito naučava Marijino majčinstvo prema članovima Crkve kad piše da »Ona ljubavlju sudjeluje kod rađanja vjernika u Crkvi, članova ove Glave«, to jest Krista.

Posebno važno mjesto u povijesti marijanskoga kulta zauzima Efeški sabor godine 431., koji se održao u velikoj Marijinoj crkvi. Na njemu je sudjelovalo skoro dvije stotine biskupa sa svih strana tadašnjega kršćanskoga svijeta. Sabor svečano priznaje Majci Gospodinovoj najčasniji i najodličniji naziv »Bogorodica«.

Tu odluku Sabora kršćanski puk prima neizrecivom radošću i klicanjem. U znak oduševljenja narod prati zapaljenim bakljama biskupe, koncilske oce, u njihove stanove. »Jedna zvijezda — kako lijepo kaže Hünermann — izađe u noći. U svim strahotama i tminama, u sukobima i propasti, sja blago svjetlo djevičanske Majke, nade svijeta.«

Kad svećenik stupa u svetište, moli prema liturgiji sv. Ivana Zlatoustoga: »Blagoslovljena Bogorodice! Otvori nam vrata milosrđa! Tako mi, koji se uzdamo u Te, nećemo zaći na krivi put, nego ćemo po Tebi biti oslobođeni od svih pogibelji. Jer Ti si spasenje kršćanstva!«

Pokrštenjem evropskih naroda Marija snažno ulazi u njihovu povijest. U počast Gospe dižu se velebna svetišta, bazilike i katedrale. Michelet je ovako definirao srednji vijek: »To je čin vjere Djevici izražen u mramoru.« Ozanam na jednoj pisanoj stranici, koja se uzdiže poput zvonika, zanosno slavi veličanstvene katedrale koje pjevaju Mariji:

»O naša Gospo od Burgosa! Ti si također Naša Gospa od Kölna i Pariza, Amiensa i Chartresa! Kraljica svih velikih katoličkih gradova, o zaista, Ti si lijepa i dražesna! ‚Pulchra es et decora', jer je samo Tvoj duh dao milost i ljepotu ovim ljudskim djelima. Divlji narodi izašli su iz svojih šuma, te je izgledalo da će paljenjem gradova sve uništiti. Ali Ti si ih omekšala da su oni prignuli glavu pred kamenom, upregli se u teško natovarena kola i poslušali gospodare, da Ti grade crkve. Po Tebi su oni postali tako strpljivi da nisu brojili vjekove, samo da Ti izrezbare veličanstvene portale, galerije i tornjeve. Ti si im dala odvažnost, da je visina njihovih bazilika ostavljala daleko iza sebe slavne zgrade Rimljana. Učinila si ih u isto vrijeme tako čiste, da ovo njihovo graditeljsko stvaranje, skupa s čitavom masom njihovih kipova odiše samo čistoću i natprirodnu ljubav. Ti si razoružala mnoge koji su nalazili svoju slavu samo u prolijevanju krvi. Umjesto mača dala si im u ruke zidarsku žlicu i dlijeto i kroz trista godina držala si ih u svojim mirnim radionicama. O Naša Gospo, kako je Bog divno nagradio svoju poniznu službenicu! Za uzvrat siromašnoj kućici Nazareta, gdje si stanovala sa svojim Sinom, kako bogate stanove Ti je dao!«

Najveći srednjovjekovni i kršćanski pjesnik Dante Alighieri, nedostiživim i neisporedivim stihovima ovako slavi Mariju:

»O Djevo, kćeri svoga Sina, ponizna a uzvišena ko nijedan stvor, remek-djelo vječne volje, Ti tako oplemeni ljudsku narav, da se Stvorac ne užasnu postat Tvoje djelo.

Ti za nas si u raju, ljubavno sunce u svome zenitu, a ovdje na zemlji izvor žive nade...

U Tebi je milosrđe, u Tebi je samilost, u Tebi je veličina; u Tebi se sjedinjuje sve što ima dobrote u stvorenju...« (vlastiti slobodan prijevod).

A novi, a najnoviji vijek, a naše doba, nije li ono tako obojeno marijanski? Nisu li tome svjedokom Lurd, Fatima, Sirakuza, Čenstohova, Guadalupa? Tko da dostojno opiše sva ta svetišta i sve ono što se u njima neprestano događa? O tome bi trebalo pisati knjige, romane, drame, pjevati pjesme i himne. Zbog kratkoće vremena navest ću samo nekoliko pojedinosti iz dva svetišta: iz Guadalupe u Meksiku i Čenstohove u Poljskoj.

Kad je pred nekoliko godina predsjednik SAD John Kennedy posjetio Meksiko, u službeni program nije bio uvršten posjet Guadalupskoj Gospi, ali je on svakako htio da je posjeti. Meksička je vlada htjela da to bude potajno. Kennedy-u je ponuđena pratnja koja će ga štititi. On je to odbio riječima: »Idem u posjet Gospođi koja je mnogo jača nego vi. Ona će štititi.« Narod je ipak saznao za Kennedyjevu odluku, i njegove su ga riječi oduševile. Pred Gospinim svetištem dočekala ga je ogromna masa naroda, koja ga je u zanosu ponijela u crkvu.

U Guadalupi je proštenje gotovo svaki dan. Svakim se danom velikim bulevarom Mexico-Citya prema Guadalupi valjaju mase naroda. Hodočasnici idu uzdignute glave, gledaju prema svetištu koje se nalazi na brežuljku, pjevaju pobožno pjesme, glasno mole, nose transparente, križeve, Gospine slike i kipove. Tako što se ne vidi nigdje drugdje na svijetu. Svetište je Gospe Guadalupske simbol, os, narodno i duhovno središte čitavog Meksika. Kad je koji veći Gospin blagdan, hodočasnici se ni ne zaustavljaju u crkvi, jer je to naprosto nemoguće, već samo prodefiliraju pred dragom Gospom, bacajući joj rukama poljupce i cvijeće, pa polako idu dalje. U nedjelju pred 12. prosinca 1964. došlo je u Guadalupu pola milijuna radnika. Na samu svetkovinu 12. prosinca bilo je u guadalupskom prošteništu više od milijun hodočasnika. Čitavih onih dana, dan i noć, pred svetištem je neprestano išla procesija duga pet kilometara. Širokim bulevarom bez prestanka su odjekivale pjesme pune ponosa i boli. Često se čuo refren: »Nemoj se

od nas udaljiti, — Nemoj nas ostaviti, — Tvoja smo djeca, — O Majko, smiluj nam se!«

Prošteniště Gospe Guadalupske glavno je svetište drage Gospe u Latinskoj Americi i Americi uopće. Na svijetu nešto jedinstveno. Srce Meksika. (Usporedi: O. Ante Katalinić: »Marijina svetišta u dalekim zemljama« — »Marija« god. III, br. 5.)

Čitao sam nedavno u najnovijoj biografiji bečkog nadbiskupa kardinala Königa, koji je koncem travnja i početkom svibnja 1963. posjetio Poljsku, kako je hodočastio u Čenstohovu. Onamo je stigao kasno uveče. Naredni dan bijaše lijep i topao, ali samo dopodne. Tada se nebo naoblači i prilično zahladi te poče padati jaka kiša. Po svim hodnicima velikog pavlinskog samostana porazmještene su ispovjedaonice, pred kojima strpljivo čekaju veliki repovi pokornika. Ali ispovjedaonica ima i vani pod otvorenim nebom. Uslijed navale hodočasnika ispovijedalo se i tamo na kiši. Navečer će se održati tradicionalna pobožnost u počast Mariji Kraljici Poljske. Kiša nije prestajala. Pobožnost se nije mogla održati vani nego u crkvi. Tom zgodom uhvatio je jedan redovnik kardinala Königa za ruku i odveo ga na prozor. Vani na prostranoj livadi pred samostanom stajala je ogromna masa svijeta, a kroz aleje Čenstohove unatoč kiši i nevremena pristizavaju još čitave rijeke hodočasnika. Koliko ih je bilo? 100.000 ili više? I svi su ti ljudi mirno stajali na kiši i vjetru. Molili su i pjevali. Iz njihovih je grla zanosno i pobožno odjekivala stara poljska marijanska pjesma: »Marja, krolowa Polski — Marijo, Kraljice Poljske!« Unutrašnji žar i ljubav prema Mariji bili su jači od vanjskih vre-

menskih nepogoda. Kod Majke je uvijek dobro i kad sunce sije i kad kiša pada i po danu i po noći.

Ne bi bilo pravo završiti ovu »marijansku reviju«, a da ne postavimo još jedno pitanje: A što je s nama Hrvatima? Jesmo li i mi marijanski narod? Je li Marija i naša Majka i Kraljica? — Neka na to pitanje odgovori naša prošlost i naša sadašnjost, ali, na žalost, opet samo kratko, jer nam nedostaje vrijeme. O tome bi se dalo napisati čitave knjige. Navest ćemo samo nekoliko najznačajnijih činjenica.

Već »majka Hrvatske kraljevine« i »zaštitnica sirota i udovica« pobožna kraljica Jelena, žena kralja Krešimira II., gradi u Solinu na mjestu tik do današnje župne crkve »Gospe od Otoka« crkvu u čast Blaženoj Djevici Mariji, u kojoj je i sahranjena. To je naše najstarije marijansko svetište.

U ruševinama crkve u Biskupiji kod Knina nađena je slika Bl. Djevice Marije u kamenu uklesana. To je uopće najstarija slika Majke Božje u domovini. Slika je stajala pred oltarom nad ulazom u svetište, okrenuta prema narodu. Prikazuje Djevicu Mariju kako je na prsima raskrilila ruke, vazda spremna da dijeli milosti. Prije 900 godina, eto, kako su Bl. Gospu štovali i hrvatski narod i njegovi slavni kraljevi.

Ove godine slavi Zadar 900. godišnjicu osnutka slavnoga samostana Sv. Marije. Taj je samostan osnovala g. 1066. kneginja Čika, rođakinja hrvatskih kraljeva, i u njemu postala prva glavarica. Samostan i crkva veoma postradaše od bombardiranja za vrijeme prošlog rata. Crkvenim vlastima i redovnicama benediktinkama uza svu dobru volju i zalaganja nije do dana današnjega uspjelo obnoviti tu našu, marijansku nacionalnu svetinju. Nadamo se, da će to barem ove jubilarne godine uspjeti, pa će i to biti novo svjedočanstvo naše neprekinute vjernosti prema Mariji.

O hrvatskoj marijanskoj pobožnosti svjedoči i postanak trsatskoga svetiška Majke od Milosti. »Tradicija o tom da je na Trsatu bila Sv. kuća Majke Božje, tako je prožela pobožne duše na Trsatu i cijeloga Hrvatskoga Primorja, da su mnogi iz Primorja, Dalmacije i Istre hodočastili čak u Loreto, da pohode Sv. kuću Loretsku. Ta su hodočašća trajala dugo. Još svršetkom XVII. stoljeća se u Loretu razlijegalo naricanje i uzdisanje množine hrvatskih hodočasnika, koji su žalili za Sv. kućom. Suvremenik neki, imenom Cesare Ronzoglio, ispovjednik u Loretu, ovako piše o njima: »Vidio sam ih i duboko me je dirnulo. Vrlo me ganulo, dok sam ih gledao kako uzdignutim rukama prema nebu mole i vapiju: ,Vrati se k nama, o prelijepa Gospo, vrati se k nama s ovom kućom, o Marijo!'«

Pobožnost je tog našeg naroda bila tako velika da su neki ostavili i svoju domovinu te se nastanili u blizini Sv. kuće Marijine. U godinama 1461. i 1496. mnogi pomriješe od kuge te ostaviše svoj imetak Loretskom svetištu. Tim su novcem tamo bile podignute dvije bolnice, u kojima je dvorila bolesnike jedna »Bratovština Hrvata«. Godine 1580. papa Gregorije XIII. osnovao je u Loretu Ilirsko ili Dalmatinsko sjemenište, da se u njem odgajaju za svećenički stalež mladići sa slavenskog Juga. To je učinio sv. Otac Papa iz ljubavi i naklonosti prema tako vjernom i pobožnom narodu, koji je želio

imati nekoliko svećenika odgojenih u blizini tako svetog i glasovitog mjesta.

Kada se Papa Urban V., koji je bio papa od g. 1360. do 1370., vraćao iz francuskoga grada Avignona u Rim, svratio se u Loreto, da posjeti Sv. kuću Marijinu, o kojoj se nadaleko raznio glas. Tu se Papa sastao s velikim brojem hodočasnika iz naših hrvatskih strana, koji su žalosno uzdisali za Sv. kućom. Ganut njihovom pobožnošću pa i na molbu knezova Frankopana sklone se papa Urban i pošalje Trsaćanima po o. Bonifaciju, franjevcu, starodrevnu i slavnu sliku Bl. Djevice Marije (Braničković: »Gospa Trsatska«).

Ne želimo se upuštati u povijesnu točnost predaje o Marijinoj kući bilo na Trsatu bilo u Loretu. Ono što nas ovdje zanima, a to je povijesno točno, jest vjera i pobožnost naših djedova prema Mariji, kojoj se zadivio i jedan papa i koju je htio nagraditi. Već je prije Urbana V. bio zadivljen vjerom i pobožnošću hrvatskih hodočasnika i najveći kršćanski pjesnik Dante Alighieri i ovjekovječio ih u svojoj Božanskoj Komediji.

Naš povjesničar Tadija Smičiklas tvrdi da su Hrvati srtali u boj pod zastavom sa slikom Djevice Marije sa Sinkom Isusom na ruci, i zazivali ime Isusovo.

Vrijedno je spomenuti i značajan događaj iz našega bijeloga Zagreba tamo iz godine 1861. U velikoj županijskoj dvorani vijećalo se u veljači iste godine pokritih glava zbog studeni. Veliki bilježnik čitao je dopis jedne ugarske županije, kad najedanput zazvoni zvono podne na crkvi Svetog Marka. Na glas zvona sva se mnogobrojna skupština otkrila, bilježnik prestade čitati i zavlada potpuna

tišina. Poslije kratke molitve nastavi se čitanje i vijećanje. Iznenadni taj prizor ganuo je sve prisutne.

Možda ćete spočitnuti da ima previše povijesnih podataka u ovoj propovijedi, a povijest baš ne zanima suvremenog čovjeka i ima malo veze s problemima koji njega danas muče. Imaju li ti stari pobožni Hrvati svojim primjerom što reći nama danas? Da vam budem iskren, meni osobno uvijek imaju nešto reći i mogu vam priznati da me njihova vjera i pobožnost diže i oduševljava. A mislim da nisam u tome baš ni osamljen. Mislim da sa mnom skupa osjeća i onih 200.000 proštenjara što svake godine hodočasti u naše najveće marijansko svetište Mariju Bistricu. Mislim da sa mnom skupa osjeća i ono mnoštvo od 40.000 ljudi, koje se prošle godine za Veliku Gospu skupilo u Sinju. Mislim da sa mnom skupa osjećaju i svi oni koji danomice pale svijeće, nose cvijeće i zaustavljaju se pred likom Majke Božje na Kamenitim vratima. Naš narod je, Bogu hvala, i danas marijanski, o čemu svjedoče naša marijanska svetišta. Naš dragi Zagreb je i danas marijanski, o čemu svjedoče drevna Kamenita vrata, u kojima se pred milosnim Marijinim likom svjetlo ne gasi, cvijeće ne vene i molitve ne prestaju. Marija, dakle, spada i danas i u hrvatski narod i u hrvatsku metropolu Zagreb.

Crkva je obitelj, domovina je obitelj i jedan je grad velika obitelj. U obitelj pak po samoj naravi spada majka. Zato, dok bude Crkve, dok bude Hrvatske, dok bude Zagreba, bit će i Marije. Mislim da se slažete sa mnom. Tako to i treba da bude. I što više to bolje. Roditelji, govorite stoga svojoj

djeci o našoj marijanskoj prošlosti, vodite ih u Marijina svetišta! Neka i naše godišnje zagrebačko zavjetno hodočašće na Mariju Bistricu bude slatka obveza svih katolika Zagreba! Kad prolazite kroz Kamenita vrata, zaustavite se malo u tihoj molitvi pred Marijinim likom! Molite u svojim obiteljima svetu krunicu! Pretplatite se na list »Marija«, koji eto već četvrtu godinu širi Marijinu slavu kod nas! Dok bude u našoj velikoj obitelji Crkve, Hrvatske i Zagreba Marijine prisutnosti, bit će i Božjega blagoslova, jer gdje god je Marija, onamo slijeće i Duh Božji. Koncil nam je na poseban način pokazao i objavio Majku Crkve: »Ecce Mater Vestra!« — Evo, vam, djeco, Majke! Naš odgovor nek budu riječi popijevke:

Mi Marijina djeca smo,
O čujte svi, o čujte to!
Nek razliježe nam pijev se taj.
I dan i noć u svaki kraj,
Nek znadu širom ljudi svi,
Da Njezina smo djeca mi!

Mi Marijina djeca smo,
O čujte svi, o čujte to!
Ne, ovo nije ime tek,
Ne, ovo nije prazan rijek:
Pokazat ćemo djelom svi,
Da Njezina smo djeca mi! Amen.

III. PROPOVIJEDI

BOGOJAVLJENJE

Na velebnom svodu katedralne apside u Monreale na Siciliji nalazi se naslikan veličanstven Krist. Obučen je u grimiznu haljinu, zaogrnut azurnim plaštem, blagoslivljajući i učeći. Na zidovima ispod te slike nalaze se naslikani anđeli, sveci i blažena Gospa, ali u daleko manjim dimenzijama, tako da veličanstvenost Kristova lika još jače i upadnije dolazi do izražaja. Čitavim prostorom, što ga osvjetljuje blago svjetlo, kraljevski dominara veličanstvena Kristova slika, remek-djelo bizantske mozaičke umjetnosti.

Kad bismo slučajnim posjetiocima katedrale u Monrealu postavili pitanje što je bitno na toj slici, koja predstavlja Krista Pantokratora — Svevladara, možda bismo čuli najrazličitije odgovore.

Jedni bi rekli da je to ž b u k a, koja zajedno drži pojedine pločice mozaika na svodu i na zidu i bez koje uopće ne bi bilo slike.

Drugi bi rekli da je bitna v e l i č a n s t v e n a k o m p o z i c i j a, izražena bajoslovnim skladom oblika i boja.

Treći bi, možda, zastupali mišljenje da je bitna m r e ž n i c a u našem vlastitom oku, jer bez nje ne bismo mogli uopće vidjeti slike.

Četvrti bi kazali da je bitno na toj slici u m j e t n o s t, izražaj jedne divne umjetničke ideje, koji se može usporediti s najvećim ljudskim remek-djelom, kao što su: veliki Buddha u Kamakuri, Schiwa, koji pleše, u Madrasu ili samotračka Nike, božica pobjede, koja se čuva u pariškom Louvre-u.

Peti bi, napokon, rekao da je bitno na toj slici što prikazuje upravo Krista u Njegovoj jedinstvenosti, kojoj nema slične, Krista koji daleko nadilazi svaku stvorenu i ograničenu veličinu. I još više: ta slika daje nam slutiti da svaki prikaz Krista daleko zaostaje iza Njegova pravoga bitka, da je svaki ljudski pokušaj prikazivanja Krista samo siromašno ljudsko tepanje.

I stoga nije nikakvo čudo da se i siromašni propovjednik, koji mora na velike blagdane opisati ljudskim riječima veličanstveni Kristov lik, nalazi u velikoj neprilici. Danas na Bogojavljanje, prvi i najstariji blagdan Krista Kralja, Pantokratora, Svevladara, kome se pokloniše zemaljski kraljevi, morao bih vam ocrtati lik toga vladara, koji je, iako u današnjem misteriju malo dijete, ipak vladar Gospodin, u čijoj je ruci kraljevstvo, moć i vlast — kako nam to govori ulazna pjesma današnjega bogoslužja.

On je »prvorođenac svakoga stvorenja, jer je u Njemu sve stvoreno — sve na nebu i na zemlji; vidljivo i nevidljivo . . . sve je stvoreno po Njemu i za Njega. On je prije svega, i sve se u Njemu drži u redu. On je Glava Tijela, Crkve: On je početak, prvorođenac od mrtvih, da u svemu bude prvi, jer Bog odluči u Njemu nastaniti svu Puninu, i po Njemu pomiriti za Nj sve što je na zemlji ili na nebu« (Kol 1, 15-20).

Tome, jednome od možda najljepših nadahnutih tekstova o Kristu, veliki mislilac Romano Guardini daje ovakovo tumačenje: »U Kristu se nalaze prvotne zamisli, bitni temelji, vrednote svega stvorenja. Kao što bijelo svjetlo sadrži sve boje, tako Riječ — Logos (Krist) bitno sadrži sve što se

razvijeno nalazi u prostranstvu svijeta, u dužini vremena, u dubini vrednota, u visini mjerila. I to ne samo kao slika, nego kao moć (sila), jer je po Riječi (Kristu) sve stvoreno. Krist je Očeva stvaralačka ruka«.

Za kršćanina je važno da čitajući, slušajući i razmatrajući riječ Božju što bolje upozna Krista, da upravo doživljava Njegovu veličinu i da taj Krist postane za njega prva i najveća vrednota, kojoj mora biti podvrgnuto sve ostalo. Kršćanin bez takve spoznaje i uvjerenja ostat će uvijek plitak i površan i njegov će religiozni život biti jadan i siromašan.

Svetkovanje Kristovih blagdana, pogotovo ako se nastojimo uživjeti u tajnu blagdana, veoma pripomaže našemu rastu u Kristu, da Krist poraste u nama i mi u Njemu, da naša spoznaja Krista bude sve dublja i savršenija, a spoznaju da slijedi djelotvorna lubav prema Kristu, koja će se očitovati u vjernome služenju Kristu, Njegovu kraljevstvu i Njegovim interesima.

Potpuno služenje Kristu traži da pronalazimo Krista i u svome bližnjemu, bratu čovjeku, koga ćemo susretati kao Krista, jer se Krist poistovjetio s njime. Naša molitva Kristu, naše razmatranje o Kristu, naše svetkovanje Kristovih tajna i blagdana mora se produžiti u djela ljubavi. Samo na taj način bit će naša religioznost potpuna, iskrena i stvarna. Promatranje Krista mora nas voditi na akciju za Krista. Amen.

(Propovijed izrečena u kripti sv. Antuna u Zagrebu 6. I. 1969.)

DA LI JE ISPOVIJED TERET?

Svaki iskusni dušobrižnik znade da mnogi kršćani, pa i mladi ljudi, smatraju ispovijed kao teret. Gdje da potražimo uzrok takvog držanja?

U prvom redu taj se uzrok nalazi u sasma krivoj predodžbi o ispovijedi. Za ispovijed valja ne samo pripremiti nego i odgojiti. O ispovijedi valja imati ispravne pojmove.

Krist nije ustanovio ispovijed kao neku prijetnju i kaznu već kao naviještanje vesele vijesti. Ustanovljenje sakramenta pokore bio je prvi veliki čin na dan Njegova uskrsnuća. Nije Krist slučajno baš na Uskrs ustanovio pokoru. Kao što je On ustao iz tame groba na svjetlo Božjega dana, tako je htio da i ljudi po dobroj, skrušenoj i iskrenoj ispovijedi ustaju iz noći grijeha u dan i svjetlo ljubavi, milosti i milosrđa. Ispovijed je, dakle, velik dar, povlastica i milost. Nikakav nesnošljiv teret. Moramo se odgajati da tako gledamo na ispovijed kao na dar Isusove dobrote prema nama. Moramo i moliti da bismo onako gledali na ispovijed kako to želi Isus, njezin autor.

Najdivnija Isusova parabola bez sumnje je ona o izgubljenom sinu. Kod svake svete ispovijedi zbiva se ono o čemu se u paraboli govori. Izgubljeni sin vraća se Ocu, baca se u Njegov naručaj, zadobiva oproštenje, cjelov, zagrljaj, bude obučen u najsvečanije odijelo, to osobito vrijedi ako je čovjek bio u teškom grijehu, pa ponovno zadobiva milost posvetnu. No i u ispovijedi malih grijeha doživljavamo Očevo milosrđe, dobrotu, razumijevanje i oproštenje. Valja, dakle, prije svake ispovijedi stvoriti u sebi raspoloženje izgubljenog sina: »Ustat ću i poći k Ocu!«

Dobro je da se kod ispovijedanja podsjetimo na još jedan momenat. Kod ispovijedi često se događa, pogotovo ako se radi o teškim grijesima, čudo koje je Isus učinio na 10 gubavaca. Čistimo se od gube grijeha. A tko nas čisti? — Isus Krist preko svećenika koji nas odrješuje. Mi to čudo očišćenja i ozdravljenja smatramo kao nešto što se samo po sebi razumije i pri tom zaboravljamo na dužnu zahvalnost. Kao što smo dužni zahvaliti se poslije primljene svete Pričesti, isto tako i poslije dobro obavljene ispovijedi. I ona je velik Spasiteljev dar. Nije dosta da samo na brzu ruku izmolimo naloženu poruku, nego da se od srca zahvalimo na milosti koju smo primili sakramentom pokore.

Možda je baš naša mala ili nikakva zahvalnost poslije ispovijedi jedan od razloga da opet tako brzo upadamo u grijehe, da se slabo obraćamo i popravljamo i da nam ispovijed tako malo koristi i jednoga dana postane teret. Kad bismo bili zahvalniji prije i poslije ispovijedi, sigurno bi nam taj sakramenat bio odlično sredstvo za neprestanu duhovnu obnovu i jedan od bitnih faktora u odgoju naše kršćanske osobnosti. Stoga svaki koji znade redovito i dobro pristupati sakramentu pokore, može se izgraditi i odgojiti te postati savjestan i jak značaj.

N o v i   p u t o v i: Tri mudraca s istoka slijedili su zvijezdu kako bi našli Spasitelja svijeta — Mesiju, Božjeg Pomazanika. Kad su došli u Jeruzalem, zvijezda je nenadano iščeznula i oni su u

neizvjesnosti došli u kuću čovjeka, koji nije htio ništa znati o novorođenom židovskom Kralju, dapače Ga je htio maknuti sa životnog puta. Dakako da svoje ubilačke misli nije htio otkriti mudracima, već im je govorio da bi se i on želio pokloniti novorođenom Kralju.

Mudraci su otišavši od Heroda opet ugledali zvijezdu i našli dijete Isusa.

U snu su bili opomenuti o Herodovim nakanama i Sveto pismo kaže: »Vratili su se drugim putem u svoju zemlju«.

Tim novim putem, kojim su udarili, slušajući Božji glas, zaobišavši mjesto gdje ih je čekao Herod, pomogli su spasiti život Djetetu Isusu.

Mislimo na to! I na nas posvuda nakon dobre i valjane ispovijedi vreba zlo, da ubije ono dobro koje smo zadobili. No, glas savjesti govorit će nam uvijek: Nemoj više ići tamo onim putem, jer tamo vreba ubojica na božanski život u tvojoj duši, tamo čeka Herod da ubije Isusa u tvom srcu. Nemoj pomagati i biti saveznik bogoubojici!

Naš odgovor mora biti: Odsada moram koracati drugim putem, boljim nego dosada. Takav odgovor i takva odluka pomoći će također da nam sveta ispovijed postane izvanredno odgojno sredstvo, izvanredna pomoć u izbjegavanju i nadvladavanju zla i u sticanju dobrih navika i vrlina.

U Svetom pismu imamo još dva odlična primjera kako je susret sa Spasiteljem urodio obraćenjem i stupanjem u novi život.

To je Zahej, carinički starješina, čiju je kuću pohodio Spasitelj. Nakon toga posjeta Zahej sav sretan odgovara: »Evo, polovicu svog imanja, Gospodine, dat ću siromasima. I ako sam koga u čemu prevario, vratit ću četverostruko« (Lk 19, 8).

Drugi je primjer susret Savla pred Damaskom s Gospodinom. Taj je susret učinio od Savla sasvim drugog čovjeka. On je pošao posve novim putem, koji je bio tako plodan, bogat i spasonosan.

Eto, tako bi trebalo i s nama biti nakon svake ispovijedi u kojoj se susrećemo s Gospodinom. Trebali bismo postati novi, bolji ljudi, koji idu drugim, boljim putovima.

(Nagovor izrečen seminarcima u Zagrebu, 12. siječnja 1969.)

BLAGDAN SVETE OBITELJI

Neki je ilustrirani časopis donio vrlo rječitu sliku, koja prikazuje mladi bračni par pred prilično velikom kolijevkom. No, u kolijevci ne leži dijete nego radio-aparat, televizor, frižider i usisavač prašine. Pod slikom su stajale napisane riječi koje mladi muž šapće u uho svojoj dragoj ženici: »Draga moja, jedino što nam još nedostaje jest mali stroj za pranje rublja«. Na djecu se tu uopće ne misli i ne računa. A zašto? — Zato jer je tim mladim bračnim parom zavladala niska sebičnost, koja samo na sebe misli i koja nema smisla da se u ljubavi razdaje i nekom trećem, četvrtom, itd., to jest djeci. Gdje god vlada uska sebičnost, tamo ljudsko društvo, narodna ili crkvena zajednica nužno mora malo po malo umirati.

Zato je papa Pavao VI. morao ustati na obranu prave i nesebične bračne ljubavi izdavši 25. srpnja 1968. toliko napadanu, osporavanu i kritiziranu encikliku »Humanae vitae«. U njoj Papa naglašava našem sebičnom naraštaju: »Bračna je ljubav p l o d n a l j u b a v koja se ne iscrpljuje u zajedništvu bračnih drugova, nego je usmjerena prema tome da se nastavlja budeći nove živote. Brak i bračna ljubav po svojoj su naravi usmjereni na rađanje djece i odgoj potomstva. Djeca su, bez sumnje, najdragocjeniji dar braka i uvelike pridonose dobru samih roditelja«. U zadnje dvije rečenice ovog odsjeka enciklike Papa doslovno navodi riječi pastoralne konstitucije »Gaudium et spes« II. vatikanskog koncila, premda se našlo nadri-teologa,

koji su se drznuli ustvrditi da papina nauka u spomenutoj enciklici nije u skladu s II. vatikanskim saborom.

Enciklikom »Humanae vitae« papa Pavao VI. postao je najveći dobrotvor čovječanstva pa i svakoga pojedinoga naroda, jer u njoj brani ljudski život, brani našu kulturu i brani da se naš globus ne pretvori u veliku klaonicu i ogromno groblje.

S pravom se kaže da ruka koja ziba kolijevku, dakako u kojoj se nalazi novi ljudski život, pokreće čitav svijet. U rukama bračnih drugova leži budućnost čovječanstva. O odgovornosti hrvatskih obitelji ovisi budućnost hrvatskoga naroda. Ako u Hrvatskoj bude više grobova nego kolijevki, nas će brzo nestati s lica zemlje. Na žalost, naš hrvatski narod spustio se među one narode koji imaju najniži natalitet na svijetu. Možemo li se i smijemo li se pomiriti s time? — Ako smo neprijatelji svog vlastitog naroda, svoje budućnosti i napretka, ako smo neprijatelji moralnog zakona, koji je Bog utisnuo u ljudsko biće, onda možemo. Ali to onda znači finis Croatiae — kraj Hrvatske.

Mi danas, na žalost, živimo u svijetu koji je neprijateljski raspoložen prema brojnoj djeci. Javno mišljenje sklono je jednom ili najviše dvoje djece, a brojne obitelji izvrgavaju se ruglu. No, to je duh ovoga svijeta, koji je dijametralno oprečan Kristovu duhu. Obiteljski život posvetio je sam Presveti Božji Sin, koji je postao dijete, rodio se i odrastao u krilu jedne ljudske obitelji — Svete Obitelji. Zato je svaka kršćanska obitelj, u kojoj se obdržava Božji zakon, slika Svete Obitelji nazaretske. Najdivniji cvijet nazaretske obitelji bio je Isus Krist. Isto je tako najdivniji cvijet svake

obitelji dijete koje se u njoj rodi, odraste, odgoji i postavi na noge. To je pravo i kršćansko shvaćanje obitelji. Trudimo se da ga svuda oko sebe širimo i stvorimo bolje javno mišljenje o obitelji i rađanju djece nego što de facto postoji!

U Saveznoj Republici Njemačkoj godišnje bude ubijeno 1 milijun djece u majčinoj utrobi. Za njom sigurno ne zaostaju ni neke druge evropske visoko razvijene zemlje. I kod nas u Hrvatskoj situacija je u tom pogledu vrlo slaba. Mi bismo se, sigurno, strašno naljutili i indignirali ako bi koja nemajka zagušila ili na smrt izubijala svoje dijete, a prelazimo mirno preko toga da su milijuni nevine ljudske djece žrtva bezdušna pobačaja. Možda to nastojimo opravdati i ozakoniti. A znajmo da je to u svakom slučaju nemoralno, jer je u suprotnosti s Božjim zakonom koji je vječan i nepromjenljiv.

Ako se usporedi s grijesima protiv dječjega života u našem XX. stoljeću, Herodov pokolj nevine dječice u Betlehemu i u okolici bio je prava malenkost, premda u sebi težak i u nebo vapijući grijeh.

Možda je, na žalost, i hrvatski narod već postao težak bolesnik koji leži na mrtvačkoj postelji vlastitog biološkog samouništenja. Potraje li to tako dulje i ne promijeni li se situacija u rađanju djece bitno na bolje, nad čitavom našom lijepom domovinom oni koji budu došli na naše mjesto moći će podignuti veliki nadgrobni spomenik s natpisom: »Ovdje počiva hrvatski narod, koji je izumro, jer nije htio rađati djecu«.

Nije li već krajnje vrijeme da zvonimo na uzbunu? Nije li čas da svaki kome leži na srcu opstanak jednog naroda učini što može, da ne bi taj

narod autogenocidom — samoubijstvom bio grobar svoga napretka i svoje budućnosti?

Blagdan Svete Obitelji potresan je vapaj našim hrvatskim obiteljima. Budimo svi promicatelji i apostoli zdrava obiteljskoga života! Samo u tome naš je spas. Amen.

(Propovijed izrečena u Zagrebu na blagdan Svete Obitelji, 12. siječnja 1969.)

PRILOG:

Jedan lijep primjer roditeljskog osjećaja. Iz knjige Jean Paul Ollivier: »Le temps des filles« (Ed. Laffont).

»Bila mi je predložena prilika da putujem u New-York. Put uz obavljanje poslova omogućit će mi i posjet Harlemu te Brodway-u. Na nesreću datum putovanja padao je u isto vrijeme kad i prva Pričest moje druge kćerke.

— Čini što hoćeš, rekla mi je žena.

Flora će zaboraviti da sam ja bio prisutan kod njezine Pričesti, ali neće zaboraviti ako ne budem prisutan.

Moja me žena ipak navela na odluku logičnom i nepobitno tvrnjom:

— Možda nećeš imati prilike da tri puta ideš u New-York, dok će ti tvoje tri kćerke pružiti mogućnost da prisustvuješ trima Pričestima. Moraš, dakle, putovati.

Kad sam stigao u New-York, obavio sam posjete u Wall-Streetu, te nekoj političko-financijskoj subraći.

Pričest Flore bila je tri dana kasnije. Naslućivao sam da bez mene neće primiti sveti sakra-

menat istom radošću kao njezine sestre. Odlučio sam stoga požuriti povratak. Stigao sam u Pariz šest sati prije svečanosti. Opro sam se napasti dobre kupelji. Otišao sam u svoj ured.

Iznenađenje je bilo vrlo veliko kad me je Flora prepoznala u masi u crkvi. Učinak je nadvisio moje nade. Smjestio sam se na veoma vidnom mjestu u glavnoj galeriji lađe. Kad je povorka došla do mene, Flora se nije dala zapriječiti da učini dva koraka koja su je dijelila od mene, da me zagrli i da mi u uho šapne dvije male riječi, koje se često izgovore bez naročite pažnje:

— Hvala, tata!

Nisam bio daleko od misli da je Florino razmatranje za vrijeme Mise bilo više posvećeno njezinu ocu nego odreknuću od Sotone. Ispovijedam to kao grijeh i ispričavam se kod dragoga Boga.«

OBRAĆENJE SV. PAVLA

Obraćenjem sv. Pavla kršćanstvo je dobilo svog najvećeg misionara.

Tim je obraćenjem Crkva dobila svog najvećeg religioznog genija.

Isusa Krista, dakako, ne možemo mjeriti s Pavlom, jer On kao Bogo-čovjek nadilazi svakoga pa i najvećega i najgenijalnijega smrtnika. On je nenadmašiv i nedostiživ. Ali među smrtnicima, izuzevši Blaženu Gospu, sv. Josipa, sv. Ivana Krstitelja, sv. Petra — zbog njegove službe —, Pavao je sigurno jedan od najvećih.

Kad je današnji Papa odabrao ime Pavao, pisao je dr Čedomil Čekada: »Lijepo si je ime izabrao!« — Ime Pavao, doista, sadrži čitav program: religiozni i misijski, učiteljski i apostolski.

Koje bogatstvo teološke nauke u Pavlovih 14 poslanica! Kakova misijska epopeja u Pavlovim putovanjima! On s ponosom piše u poslanici Rimljanima: »Tako sam od Jeruzalema i naokolo do Ilirika potpuno izvršio dužnost propovijedanja Radosne vijesti o Kristu, i to tako da sam smatrao svojom časti — i zato brižno nastojao — da ne propovijedam Radosne vijesti gdje je Krist već poznat, da ne gradim na tuđem temelju, već kao što stoji pisano: Vidjet će ga oni kojima nije naviješten; razumjet će ga oni koji nisu čuli za njega« (15, 19-21).

»Od Jeruzalema do Ilirika« — to bi bio i s današnjim asfaltiranim cestama, parobrodima, autobusima i zrakoplovima prilično opsežan misijski

teritorij. A Pavao je manje-više prevalio sve pješke ili najviše na konju.

No, Pavlova velika duša i misijsko srce ne zadovoljava se time, on želi poći i dalje, jer piše istim Rimljanima: »Jer čeznem već mnogo godina doći k vama kad pođem u Španjolsku« (15, 23-24). Zatim: »Kad ovo svršim i kad im ovaj plod predam i posvjedočim, uputit ću se u Španjolsku i proći kroz vaš grad« (15, 28).

Ta Španjolska kao da ga je progonila. Želio je prodrijeti naviještanjem Evanđelja do krajnjega Zapada. Ameriku tada još nitko u Sredozemnom bazenu nije poznavao.

Mnogi povjesničari drže vrlo vjerojatnim da je Pavao nakon prvog sužanjstva u Rimu bio oslobođen i da je tada ostvario svoj davno planirani put u Španjolsku.

Muratorijev kanon govori izričito o »profectio Pauli ab urbe ad Spaniam proficiscentis« — Pavlovo putovanje iz Rima u Španjolsku.

I sv. Klement Rimski piše oko g. 97. u poslanici Korinćanima da je Pavao pošao kao vjesnik Evanđelja »sve do granica Zapada«.

Život i misijski rad sv. Pavla može uistinu oduševiti svakoga, osobito mlada čovjeka. Nitko se nije znao tako i toliko zalagati za proširenje Kristova kraljevstva na zemlji kao Pavao. On je služio kao uzor i ideal misionarima svih vremena. U njega su se ugledali misionari evropskih naroda: Patrik, Remigije, Augustin, Bonifacije, Ćiril i Metodije. Pavla je nasljedovao i sv. Franjo Ksaverski, samo što je pošao suprotnim pravcem doprijevši do granica krajnjega Istoka.

Pavlov su primjer slijedili svi oni mladi i idealni misionari, o kojima je prvi crnački biskup msgr Josip Kiwanuka iz Ugande izjavio prigodom svoga putovanja kroz Evropu: »Mi vam Afrikanci dugujemo veliku zahvalnost. Najljepše je to što ste nam darovali mladež, koju su odgojili dobri roditelji, svećenici i učitelji. Ta je mladež na Božji glas došla k nama. Ja vam za nju zahvaljujem.«

Krist je došao na svijet »da se svi ljudi spase i dođu do potpune spoznaje istine. Jer — jedan je Bog, jedan je i posrednik između Boga i ljudi: čovjek Krist Isus koji dade samog sebe kao otkup mjesto sviju — to što je u svoje vrijeme objavljeno« (1 Tim 2, 4-6).

Pavao u početku to nije shvatio i razumio, te je postao ne samo oštar protivnik nego i progonitelj Krista, Crkve i Evanđelja. Ali ga je svladala i obratila Kristova milost kod Damaska. To je bio čas velike milosti i obraćenja. Pavao postaje novi čovjek, koji se potpunoma i neopozivo opredjeljuje za Krista, u čiju će službu staviti sav svoj ljudski i apostolski genij. On je postao »izabrano sredstvo da donese — Kristovo — ime i pred pogane, i pred kraljeve, i sinove Izraelove« (Dj 9, 15).

Zato s pravom svake godine slavimo na današnji dan taj uistinu velik događaj u Pavlovu životu, njegovo obraćenje. To je bio kršćanski rođendan jednoga od najvećih i najaktivnijih kršćana svih vremena. Njegov kasniji život i rad označuje u Crkvi novu epohu po utjecaju, važnosti, kvaliteti i kvantiteti rada.

Može li Pavao, taj »orijaš kršćanstva«, oduševiti i zanijeti i današnje mlade?

Govori se da današnja mladež ne voli i dapače mrzi osrednjost. — Kod Pavla osrednjosti sigurno nema.

Govori se da današnja mladež voli kozmopolitizam, razumijevanje i slogu među svim narodima i ljudima. — Pavao je bio najveći kršćanski kozmopolit. On piše u I. poslanici Korinćanima: »Uistinu, iako sam slobodan s obzirom na sve, pretvorio sam se u roba svima, da ih pridobijem što više. Sa Židovima sam bio kao Židov, da pridobijem Židove; s podložnicima Zakona kao podložnik Zakona — iako sam nisam podložnik Zakona — da pridobijem podložnike Zakona. S onima koji su bez zakona bio sam kao bez zakona — iako nisam bez zakona Božjega, štoviše, podložnik sam Kristova zakona — da pridobijem one koji su bez zakona. Sa slabićima sam bio slabić, da pridobijem slabiće. Svima njima postao sam sve, da kako neke spasim« (9, 19-22).

U poslanici Kološanima piše: »Nema više ni Grka ni Židova, ni obrezana ni neobrezana, ni barbara ni Skita, ni roba ni slobodnjaka, već samo Krist, koji je sve i u svemu« (3, 11).

Govori se da današnja mladež voli ljubav. — Pavao je bio jedan od najvećih i najvatrenijih ljubitelja Isusa Krista, a i čovjeka. Da li je tko u povijesti što ljepše napisao o ljubavi nego Pavao u I. Korinćanima, glava 13.? Takav se hvalospjev ljubavi nije čuo niti prije niti poslije Pavla.

Govori se da današnja mladež voli avanture. — Pavao je bio velik — Božji, Kristov avanturist. Veća, ljepša i zanosnija avantura ne može se ni zamisliti.

Govori se da današnja mladež voli putovanja. — Pavao je bio jedan od najvećih putnika i lutalaca svih vremena. S doživljajima na njegovim misijskim putovanjima jedva da se može što usporediti.

Pavao i današnja mladež mogu, dakle, ići skupa. Mladi danas mogu kod Pavla mnogo toga naučiti, pronaći i oduševiti se za one ideale koji će im najviše odgovarati. Divimo se heroizmu, makar ga kao kršćani ne možemo odobriti, jednoga Jana Palacha, koji se za jednu ideju sam spalio. Takvog heroizma bio je pun i Pavao te osjećajući želju za spas svoje braće po krvi — Židova — piše Rimljanima: »U svom srcu nosim duboku i tajnu bol. Želio bih da ja osobno budem određen za uništenje, odijeljen od Krista, za svoju braću, za svoju rodbinu po tijelu« (9, 2-3).

Budu li mladi u duhu prijateljevali s Pavlom, onakvim kakva ga je opisao Holzner u Pavlovoj biografiji, onda će u Pavlu naći uvijek one najljepše ideale, koji su vječni i za koje se isplati sve staviti na kocku, da, sve, čak i vlastiti život.

(Propovijed izrečena seminarcima u Zagrebu 25. siječnja 1969.)

NAJVAŽNIJI TRENUTAK

Veliki ruski romanopisac i filozof L a v N i k o l a j e v i ć T o l s t o j pripovijeda u jednom svom djelu o nekome kralju, koji je potražio pobožnog pustinjaka da mu postavi nekoliko pitanja. Prvo je glasilo ovako: »Reci mi, koji je najvažniji trenutak moga života?«

Prije nego čujemo što je pustinjak odgovorio kralju, možda će biti dobro da čujemo što biste vi odgovorili na isto pitanje.

Pokušat ću odgonetnuti vaše odgovore.

Netko bi od vas sigurno odgovorio: »Najvažniji trenutak moga života bijaše rođenje, kad je započeo moj život na zemlji.«

Drugi bi odgovorio: »Najvažniji trenutak moga života bijaše krštenje, kad sam postao Božje dijete.«

Treći bi odgovorio: »Najvažniji trenutak moga života bijaše prva Pričest, kad je Isus pod prilikom bijele Hostije po prvi puta postao gost moje duše.«

Časne sestre mogle bi odgovoriti: »Najvažniji trenutak moga života bijaše stupanje u samostan ili prvi ili posljednji zavjeti.«

Napokon mogao bi se netko naći među nama tko bi rekao: »Najvažniji trenutak moga života još nije kucnuo. On će tek doći. To će biti moj smrtni čas, o kojem će ovisiti čitava vječnost.«

I tako bismo mogli odgovoriti i nabrajati bez kraja i konca. A sada čujmo što je stari pustinjak odgovorio kralju. Njegov odgovor bio je posve drukčiji od onih što smo ih naveli. On je odgovorio:

»Kralju, najvažniji trenutak u našem životu jest s a d a š n j i!«

Zašto je pustinjak tako odgovorio? — Zato jer nama stvarno pripada samo sadašnji trenutak, on nam je na raspolaganju, s njime jedino možemo nešto početi.

Svi časovi moga prošlog života već su prošli i ne mogu se nikada više vratiti, ali sadašnji čas, on je moj. Njega mi daje Stvoritelj, njega mogu, samo ako hoću, dobro iskoristiti.

Svi budući časovi još se nalaze u Božjoj ruci, oni tek čekaju na me, oni mi još nisu pristupačni. Koliko će ih još biti, ne znam. To je prekriveno velom tajne. Ono što posjedujem to je ovaj čas, ova sveta Misa, ovo jutro, ovaj dan 26. siječnja 1969. godine. Zato je taj čas i ti su časovi za mene najvažniji, jer njih mogu uistinu dobro iskoristiti. Nastojat ću ih iskoristiti Bogu na slavu, a svome bližnjemu na korist i uslugu. Hoće li to biti u crkvi, u kapelici, u sakristiji, u kuhinji, u pekari, u ambulanti, to nije važno. Glavno je samo da znadem svaki čas koji mi Bog u svojoj dobroti daje što bolje iskoristiti.

Divan primjer kako da se dobro iskorištava vrijeme, svaki čas vremena, bio je pokojni kardinal Bea. Toga čovjeka uz druge vrline resila je velika radna sposobnost. Popis njegovih publikacija sastavljen godine 1962. sadržavao je 160 pismenih radova. Do konca godine 1967. prešao je preko 400, među kojima se nalazi 10 svezaka koji su objavljeni od otvorenja Koncila pa dalje. Njegova je korespondencija — ne brojeći različite čestitke — sadržavala godišnje 2.000 pisama. Kad su ga pitali kako je mogao obaviti toliki posao, odgovarao bi

sa smiješkom: »Radim jednu stvar za drugom«, a time je htio reći da je najbolji način da se može mnogo raditi i učiniti, potpunoma se usredotočiti na posao onog trenutka, kao da drugih posala uopće ne bi bilo. Dakle, i kardinal Bea znao je za mudrost da je najvažniji trenutak u životu — sadašnji. Zato je i svojim suradnicima ponavljao onu staru mudru izreku: »Age quod agis! — Radi što radiš!« A što se tiče iskorištavanja vremena kardinal bi govorio: »Ja uvijek imam i nemam vremena. Imam ga uvijek da radim ono što moram, a nemam ga da ga potratim«.

Dobro je da u sebi razvijemo odgovornost prema vremenu što nam ga Bog daje. To nipošto ne znači da ne smijemo imati vremena i za potreban odmor. Samo Sveto pismo kaže: »Sve ima svoje doba, i svaki posao svoje vrijeme..,« (Prop 3, 1). Potreban je i odmor i san, da se tijelo i duša okrijepi i čovjek bude sposobniji za posao i dužnosti. A kad dođe doba posla, onda radimo svojski, jer služimo Gospodinu. I ako tako budemo radili te dobro iskorištavali svoje vrijeme, Gospodin će biti naša vječna nagrada za svaki trenutak. Vremenom kupujemo vječnost, dakako ako ga dobro iskorištavamo. Učimo se svaki dan toj velikoj životnoj mudrosti!

(Propovijed izrečena časnim sestrama i djevojkama u kapelici časnih sestara u Dječačkom sjemeništu u Zagrebu, na treću nedjelju po Bogojavljanju 1969.)

PRILOG:

Papa Pijo XII. izvanredan primjer radne sposobnosti i odličnog iskorištavanja vremena.

Osim izvanredne inteligencije i pamćenja imao je Pijo XII. i neobičnu radnu sposobnost. Nije radio užurbano, ali po strogom planu od pola sedam ujutro do 1 sat poslije ponoći. Novinar Corrado Pallenberg ovako opisuje Papin radni dan: Ustajao je u pola sedam i pred otvorenim prozorom, koji gleda na Trg sv. Petra, izmolio bi kratku molitvu. Sve do nekoliko godina pred smrt običavao bi poći u malu dobro uređenu gimnastičku dvoranu, gdje bi izvodio neke vježbe služeći se gimnastičkim spravama. Poslije toga išao bi pod hladan tuš, obrijao se električnim aparatom, obukao se te u privatnoj kapelici pored spavaonice služio svetu Misu. Kod te Mise Papu su posluživali kao ministranti njegov stari sobar Giovanni Stefanori ili šofer Mario Stoppa, a nazočna je bila i sestra Paskvalina Lehnert i tri druge njemačke sestre koje su se brinule za Papino kućanstvo. Sestra Paskvalina služila je kao neki barometar Papina zdravlja. Ako je u rano jutro pribivala sv. Misi u bazilici sv. Petra, znak je bio da je Sveti Otac bolestan i da ne može kao obično misiti.

Poslije svete Mise i zahvale Papa je doručkovao. Običavao je uzimati šalicu kave s mlijekom, malo kruha i voća. Gretica, papin kanarinac, pušten je tada iz kaveza te bi najprije doletio Svetom Ocu na rame, zatim na ruku, pa na stol, gdje bi pokupio mrvice. Za vrijeme doručka Papa bi prelistavao novine ili spise u vezi s najavljenim audijencijama. 10 minuta prije 10 sjedio bi u radnoj sobi za stolom, a točno u 10 bili bi pripušteni prvi posjetitelji. Prvi posjetitelj dugo godina bijaše msgr Montini, tada državni prosekretar, a danas papa Pavao VI., koji bi Papu obavijestio o zad-

njim novostima i predao mu hrpu novina koje će kasnije Papa sam pročitati. Poslije njega bi dolazili msgr Domenico Tardini, msgr Angelo dell' Acqua ili msgr Karlo Grano.

Tada brzo dolaze na red drugi: kardinali, poglavari raznih redovničkih zajednica, biskupi sa svih strana svijeta, koji mu dolaze u posjet »ad limina«, da ga izvijeste o stanju u svojim biskupijama, kod Svete Stolice akreditirani diplomati i odlične ličnosti, koje se nađu u Rimu itd. Sve to traje do poslije podne.

Oko pola dva sata Papa ide na ručak, koji je uvijek veoma jednostavan: juha od povrća sa »špagetima« ili rižom, tanak komad teletine ili piletine sa salatom te nakon toga voće, često pečene jabuke. Uz obrok popije četvrt litre, što odgovara velikoj čaši, bijeloga »Frascati — vina«, pomiješana s vodom i objed svršava šalicom crne kave. Poslije toga Papa ima mali popodnevni počinak od pola sata. Onda opet počinje radom u svojoj sobi.

Oko 4 sata spušta se liftom u prizemlje, gdje ga čeka auto s vjernim šoferom Mariom Stoppa. Auto je crn, impozantan, staromodni Cadillac sa specijalnom karoserijom, dar američkih katolika za prve godine njegova pontifikata. Građen je tako da se Papa ulazeći i izlazeći ne mora sagibati. Stoppa ga vozi samo kratak dio puta do Vatikanskih vrtova, u kojima se Papa zadržava 1 sat obično šetajući s raznim dokumentima ili obavijestima u ruci. Godine 1947. jedanput je bio tako zaduben u čitanje i studiranje, da je šećući previdio stepenicu, pao i iščašio gležanj. Šetnju u Vatikanskim vrtovima ne bi nikad propustio, pa bilo ne znam kako ružno vrijeme. Za nevremena šetao bi se pod 100 m dugim

natkritim hodnikom, koji je specijalno napravljen za njega. Stoppa bi ga slijedio udaljen nekoliko koraka s mapom u rukama, u kojoj su bili razni dokumenti, koje bi Papa pregledavao. Za vrijeme Papine šetnje nitko ne bi smio biti u vrtu, pa ni vrtlar. Pijo XII. bio je veliki samotnik i volio je samoću.

Oko 5 sati Papa bi se vratio u radnu sobu, izmolio bi krunicu, dio brevira i opet sjedao za pisaći stol. U slučaju potrebe primio bi kojeg službenika iz Državnog tajništva. Točno u pola osam na minutu dolazio bi na večeru. Taj je obrok bio još lakši i jednostavniji od podnevnog: često dva meko kuhana jajeta i malo povrća. Poslije večere opet bi molio, zatim malo poslušao radio ili pogledao televiziju i onda natrag k poslu. U noći bi obično spremao svoje govore i enciklike.

P. Leiber piše da Pijo XII. nije nikad govorio bez pripravе, nego bi svaki govor najbrižnije spremao. Zato njegovi govori bijahu remek-djela i misli i uma i stila i dotjeranosti. Možemo ga smatrati mirne duše jednim od najvećih govornika XX. stoljeća.

Ako ništa ne bi pisao, onda bi čitao: praktički sve što se može zamisliti: osim romana, novina i časopisa, knjige o povijesti, prirodnim znanostima, filozofiji, arheologiji, teologiji ili pravu. Tim čitanjem stekao je čudesno bogatstvo znanja, kojim je izazivao udivljenje svojih posjetilaca, jer se je znalački kretao na mnogim područjima znanosti. Nakon rada Papa bi pošao u kapelicu na molitvu, izmolio bi ostatak brevira i pošao na počinak između 1 i 2 sata po ponoći. Talijani često kažu: »fare una vita di Papa« (provoditi život kao Papa), a tim

žele označiti neudoban, mukotrpan život i pun rada i naprezanja. Pijo XII. provodio je takav život svaki dan bez iznimke punih 19 godina svoga teškoga pontifikata. Jedina izmjena dnevnoga reda bila je na Božić poslije podne kad bi se sastao sa svojom rodbinom i s njima proveo u razgovoru i odmoru nekoliko sati. I u svojoj ljetnoj rezidenciji Castel Gandolfu držao se istog dnevnog reda kao i u Vatikanu. O točnosti Pija XII. teško je stvoriti pravi pojam, jer ona nadilazi ono obično. Bilješke, citate susretao je izrazitim nepovjerenjem. U svakom je slučaju želio sam provjeriti citiranog autora ili navedeno vrelo.

Papama renesanse predbacuje se da su previše vremena utrošili u svečanosti, zabave i razonodu. Pape našeg stoljeća u to utrošiše malo vremena. Život je pape nemilosrdno tvrd, pun rada i napora.

GOSPA OD OBRANE NA DUPCU KOD DUBROVNIKA I

Jednog dana, brzo nakon prvog svjetskog rata, doplovio je parobrod iz Beograda u Pančevo. Pri iskrcavanju bila je tolika navala putnika, da je neka majka s djetetom u naručju pala u Dunav. Tražili su je po vodi, ali sve uzalud. Jedino su zapazili šešir, koji je plivao na vodi. Tek nakon pola sata opazi kormilar da se žena jednom rukom drži za lađu, a u drugoj drži dijete iznad vode. Uslijed straha i umora toliko je iznemogla da nije mogla progovoriti ni riječi, niti zazvati u pomoć. — Tad su je odmah s djetetom spasili.

Eto, takva je majčina ljubav!

Majka, to je čitav svijet ljubavi, milosrđa i skrbi. Svaka je prava majka spremna na svaku žrtvu za svoje dijete. Ona žrtvuje vlastito veselje, da dijete spasi od boli. Spremna je prosjačiti od vrata do vrata, da pribavi gladnome djetetu kruha. Umire, da djetetu spasi život. Sva je sretna, ako može ukloniti trnje s puta svog djeteta, makar se pri tom izranila i makar joj krvarilo srce.

Predraga moja braćo i sestre u Kristu, koji, možda, plačete nad svježim ili već zaraslim grobom svoje nezaboravne i neprežaljene majke ili ćete, možda, skoro proplakati nad njezinim odrom, znajte da imate još jednu majku, koja vas daleko više ljubi i voli nego vaša zemaljska, a to je naša nebeska Majka Blažena Djevica Marija.

Da je Blažena Gospa majka čitavog čovječanstva, svjedokom su već dvije tisuće godina crkvene

povijesti, svjedokom su nebrojena marijanska svetišta po čitavoj kugli zemaljskoj, u kojima Ona na najrazličitije načine obavlja svoju svetu, majčinsku zadaću: zaštićujući nevoljne, tješeći žalosne, ozdravljajući bolesne, moleći milosrđe grešnima.

Da je Blažena Gospa napose majka našeg hrvatskog naroda, svjedokom su već tisuću tri stotine godina naše nacionalne povijesti tolika marijanska svetišta po lijepoj našoj domovini, svjedokom je i ovo svetište Gospe od Dupca ili od Obrane.

Na ovom je mjestu Marijina majčinska ljubav spasila život jednom našem čovjeku iz Čibače, koji u zahvalu postavi ovdje Njezinu sliku, a vjernici podigoše lijepu kapelu.

Ne čini li vam se da je naš zemaljski život sličan putu člana obitelji Veseličić, koji je putovao na konju iz Čibače u Dubrovnik, čiji se konj prestrašio i jurnuo u provaliju, u propast, u more? I da nije Blažena Gospa pružila svoju moćnu ruku, zaglavio bi Veseličić baš kao i njegov konj u moru.

Svi mi putujemo u nebeski Dubrovnik, a put nas vodi preko brda i strmeni, preko ponora i provalija, i nikada nismo bez opasnosti, da se ne strmoglavimo ne u Jadransko, nego u pakleno more, odakle više nema izbavljenja, pomoći ni spasenja.

Tko će nas obraniti i zaštititi na tom opasnom i pogibeljnom putu? Tko drugi, ako ne naša nebeska Majka, Gospa od Obrane. Stoga Joj se usrdno preporučimo ovdje na ovom mjestu, gdje je Ona tako očito pokazala svoju moćnu ruku kao i svoju majčinsku ljubav.

Godine 1806. dogodio se na ovom mjestu i strašan zločin, strašno svetogrđe. Neki bezbožni elementi pljačkajući po ovom lijepom kraju, izboli su

Isusu i Mariji oči. Da zadovolje za to mrsko svetogrđe, pobožni vjernici na čelu s Božom Kolićem sagradiše ovu lijepu kapelicu.

Ne čini li vam se da se sličan zločin danomice ponavlja također na ovom mjestu, kraj ove kapele, koja leži uz glavnu cestu što vodi u Dubrovnik? Koliki na ovoj cesti bilo u autobusu, kamionu, taksiju, na magarcu ili pješke opsuju i »zabeštimaju« Blaženu Gospu i dragog Isusa, a to nije ništa manji zločin, ništa manje mrsko svetogrđe, nego izbosti Isusove i Marijine oči. I taj strašni zločin, i to strašno svetogrđe traži naknadu i zadovoljštinu. Pružimo je barem mi koji u pobožnosti i skrušenosti dođosmo u ovo Marijino svetište! Zamolimo Isusa i Mariju da oproste sve strašne psovke i pogrde, koje moraju danomice slušati baš na ovoj cesti, pokraj ovog svetišta, i odlučimo čvrsto da ćemo se boriti protiv psovke i kletve u svojoj okolini!

Živjela je neka udovica i imala sina jedinica, kojega je sasma pokvario svijet. Namjesto da bude veselje svojoj majci, on joj je natjerao sjedine na glavu i kopao prerani grob. Srljao je iz opačine u opačinu, napokon počinio velik zločin i dospio u zatvor.

Jednog dana netko pokucao na vrata tamničkom stražaru. Taj otvori, a pred njim je stajala mati onog nesretnika moleći da bude puštena sinu.

Stražar se veoma začudio:

— Zar ne znate što vam je učinio vaš nezahvalni sin?

— Znam, rekla je mati.

— Kako je s vama ružno postupao i kako vas je ostavio, kako vam je radio o životu!

— Znam, ali ipak on je moje dijete, a ja sam njegova majka.

Glasno jecajući pohitjela je k sinu u tamnicu, zagrlila ga i pritisnula na majčino srce. Kao što se topi led na toplim sunčanim zrakama, tako se nesretnom sinu na toploti majčina srca stala topiti ledena kora, koja mu je ovijala dušu. Suze su mu navrle na oči, i on zavapi: »O majko, oprosti, kad se vratim iz zatvora, bit ću drugi čovjek!«

Eto tako ljubi i tako prašta zemaljska majka.

Koliko će nas više ljubiti i koliko će nam više oprostiti naša nebeska majka Marija!

Iznesimo Joj stoga sve svoje jade i nevolje, priznajmo Joj sve svoje grijehe i opačine i zamolimo Je da nam oprosti, zamolimo Je da oprosti i čitavom našom narodu, koji nezahvalnom psovkom i kletvom vrijeđa Nju i Njezina Božanskog Sina!

Marijo, jer si Majka, jer si previše dobra, oprosti nam svima naše krivnje! Marijo, jer si Majka, jer si previše dobra, obrati nas k sebi i svome Božanskome Sinu! Amen!

(Propovijed izrečena na prvu nedjelju svibnja 1957. u svetištu Gospe od Obrane na Dupcu kod Dubrovnika.)

GOSPA OD OBRANE NA DUPCU KOD DUBROVNIKA II

»Sve su kršćanske zemlje Marijine zemlje, i ne postoji narod, otkupljen krvlju Isusovom, a da s pravom ne priznaje Mariju za svoju majku i zaštitnicu«.

Dragi hodočasnici Gospe od Obrane!

Tim riječima počinje sv. otac papa Pio XII. svoju encikliku upravljenu francuskim biskupima prigodom 100 godišnjice lurdskih ukazanja. U njima se nalazi svečana potvrda Gspinih riječi: »Jer gle odsad će me zvati blaženom svi naraštaji«.

Ako te Papine riječi vrijede za sve kršćanske narode, onda ih mi Hrvati, koji se već 13 stoljeća nalazimo u kolu kršćanskih naroda, možemo na se posebno primijeniti. Hrvatski narod pripada onim katoličkim narodima, koji se posebno ističu štovanjem Bl. Djevice Marije. Hrvati nazivaju Bl. Djevicu Mariju svojom kraljicom, a remetski pavlin o. Andrija Eggereer pisao je godine 1672. da je Hrvatska u potpunom smislu Marijanska — »regnum Croatiae vere Marianum«.

Na hrvatskom tlu ima danas oko 8.000 crkava i kapela. A od njih je preko 1.000 posvećeno Bl. Djevici Mariji. Prema tome svaka osma crkva i kapela ima Bl. Djevicu Mariju za nebesku zaštitnicu. U tome broju nisu uračunate kapelice po zidovima kuća, po trgovima, brdima i rakršćima putova, kao ni mnogobrojne lurdske spilje iz novijeg vremena. A u crkvama, koje nisu posvećene Bl. Djevici Mariji, jedva ćeš naći koju da ne bi imala

Njezina oltara dok ih neke imaju i po više — a sigurno nijednu, u kojoj se ne štuje jedna ili više Njezinih slika!

Zanimljiva je činjenica da je od 20 hrvatskih katedrala 8 posvećeno Uznesenju Bl. Djevice Marije ili Velikoj Gospi; i to katedrala u Zagrebu, Splitu, Dubrovniku, Hvaru, Senju, Krku, Poreču i Puli.

Hrvatski je narod rado primao i pobožnosti koje se odnose na Bl. Djevicu Mariju, tako npr. pobožnost Gospi od Karmela, Gospi od Rozarija, koje su naročito raširene baš po našem dubrovačkom kraju.

Kad je, pak, nakon lurdskih ukazanja godine 1858. nastala pobožnost prema Gospi Lurdskoj, gradovi i sela u hrvatskim krajevima upravo su se natjecali tko će napraviti ljepšu spilju Gospe Lurdske, dok su u nekim mjestima podignute i veličanstvene crkve Njoj u čast, kao npr. na Rijeci i u Zagrebu.

Godine 1884. podignut je u staroj župnoj crkvi u Voćinu kod Podravske Slatine velik oltar Gospe Lurdske. Uslijed čudesnog ozdravljenja Marije, supruge Mije Mikića, učitelja u Voćinu i 14-godišnjeg dječaka Stjepana Udetny, sina bravara u mjestu, postat će Voćin veliko marijansko svetište poznato po čitavoj Slavoniji. Na žalost, crkva je spaljena u prošlom ratu i sad se samo od zgode do zgode služba Božja drži među zidinama, a čudotvorni je kip Lurdske Gospe prenesen u Podravsku Slatinu.

(Napomena: Tako je to bilo, kad je pisana i izrečena ova propovijed. Danas, iako crkva još nije obnovljena, kip je vraćen natrag u Voćin i ondje

su se obnovila hodočašća, osobito za Srce Marijino i Malu Gospu. Revni mladi voćinski župnik Franjo Bosnar nastoji obnoviti crkvu i vratiti voćinsko svetište staroj slavi.)

I u našem dubrovačkom kraju postoje brojne lurdske spilje, tako u Dubrovniku u isusovačkoj crkvi, pa u Velikom Stonu. A pobožni je svećenik Don Antun Kriletić uresio i ovo svetište Gospe od Obrane lurdskom spiljom.

Kad jednim pogledom pogledamo sve ovo nastojanje i dobru volju, možemo reći da se i hrvatski narod uvelike odazvao pozivu Lurdske Gospe. A na veliku utjehu možemo reći da se u dobroj mjeri odazivlje i ove godine u proslavi stogodišnjice lurdskih ukazanja. Diljem naše domovine upriličuju se upravo veličanstvene proslave Lurdske Gospe, u kojima sudjeluje rekordan broj vjernika. Možda ste neki sami bili svjedoci oduševljene proslave Lurdske Gospe kod isusovaca u Dubrovniku i na Nuncijati iznad Gruža. A danas ste vi, Dubrovačka Župa, pohrlili sa svojim duhovnim pastirima u ovo vaše milo svetište Gospe od Obrane, da Je naročito proslavite u ovoj lurdskoj godini, da obnovite svoju pobožnost, vjernost i ljubav prema dragoj Gospi. U nizu slavlja što Joj ove godine upriličuju vjerni Hrvati, znajte, dragi hodočasnici Gospe od Obrane, da će Joj i ovo vaše slavlje biti veoma drago i milo. Vaši su pobožni djedovi vjerni hrvatskoj marijanskoj tradiciji donosili ovamo pred Gospu svoje suze i bolove, svoje patnje i križeve, svoje brige i nevolje. Vi Joj sami to već godinama donosite, a najvjernija Majka i Odvjetnica Hrvatske prima vas uvijek raskriljenih

ruku i otvorena srca. Ona vas naročito majčinski prima u ovoj jubilarnoj lurdskoj godini.

Kada se je godine 1908. slavila pedesetgodišnjica lurdskih ukazanja, krenulo je za Veliku Gospu i prvo hrvatsko hodočašće u Lurd. Na čelu hodočašća bila su 2 biskupa: dr Antun Mahnić iz Krka i dr Juraj Carić iz Makarske. S njima je pošlo dosta svećenika i lijep broj vjernika. Svega na broju četiri stotine.

U Lurdu su bili primljeni s velikom pažnjom i poštovanjem. Lurdske su novine pisale: »Danas je stiglo ovamo 400 Hrvata, da se poklone Presvetoj Djevici pred Masabiellskom pećinom. Mi ih najsrdačnije pozdravljamo.«

Toga se dana čula u lurdskoj pećini, na mjestu gdje je nekoć stajala Bl. Gospa, naša divna marijanska pjesma:

Rajska Djevo, Kraljice Hrvata,
Naša Majko, naša zoro zlata,
Odanih Ti srca primi dar,
Primi čiste ljubavi nam žar!

Toga je dana makarski biskup nakon vatrene propovijedi na hrvatskom jeziku prikazao Lurdskoj Djevici dar hrvatskog naroda, lijepo srebreno srce, zlatom okovano.

»Evo Ti srca, draga Majko,« rekao je biskup, »a daj da od ovog svečanog časa zatitraju sva Ti srca slatkim ganućem!«

Zatim je biskup blagoslovio taj zavjetni dar i postavio ga na hridine Masabiellske pećine odmah ispod kipa Bezgrešne Djevice. Na tom divnom daru nalaze se ispisane ove riječi posvete: »Ovo srce poklanja hrvatski narod, nazvan predziđe krćanstva, Neoskvrnjenjoj Djevici, prvorođenoj kćeri Crkve, sigurnoj nadi i pouzdanju«. Riječi su izvezene latinskim jezikom, da bi ih razumjelo čitavo kršćanstvo. U tom srcu ostala su na pergameni ispisana imena svih hodočasnika i glavnih dobročinitelja. Sada se to srce nalazi u crkvi Bezgrešnog Začeća, među darovima drugih naroda.

Dragi hodočasnici Gospe od Obrane! Danas učinimo nešto slično i mi pred našom Gospom! Poklonimo Joj svoja srca, poklonimo Joj srca svoje djece! Pa kao što se nijedan hodočasnik ne vraća iz Lurda onakav kakav je onamo došao, nego s preporođenim novim srcem i obnovljenom dušom, tako se i mi vratimo drugačiji s hodočašća na Dubac!

Ako je dosada što bilo u našem životu, na našim ognjištima, što je žalostilo Bl. Gospu, našu Majku i Kraljicu, onda neka toga netragom nestane!

Ako dosada nismo bili tako čvrsti i nepokolebivi u vjeri svojih otaca, onda danas obnovimo pred Gospom svoj krsni zavjet i svoju vjernost, da naša vjera bude čvrsta i stalna poput stijena i litica na našem Jadranu, o koje uzalud udaraju valovi!

A onda zavapimo s hrvatskim marijanskim pjesnikom Velimirom Deželićem starijim:

Hrvata Majko, divna Kraljice,
O blaga, sveta Djevo Marijo,
Hrvata svojih nemoj ostavit!
Dok Ti si s nama, naša željo zlata,
I nas će biti, bit će nas Hrvata.

Amen!

(Propovijed izrečena na prvu nedjelju svibnja 1958. u svetištu Gospe od Obrane na Dupcu kod Dubrovnika.)

GOSPA OD ŠKRPJELA I

Hrvatski romanopisac Zvonimir Remeta piše u svom romanu »Sentimentalna reportaža« na jednom mjestu »da je povijest duboka i teška istina, bez poznavanja koje se može doduše živjeti, ali ne svijesno nastavljati bitak narodni, niti učestvovati u kontinuitetu misli onih koji su živjeli prije, ali su mislili i na nas«.

I vama je (Peraštanima u Dubrovniku) vaša duboka rodoljubna svijest govorila isto i stoga ste odlučili zaejdnički proslaviti najslavniju zgodu u povijesti vašega rodnoga grada Perasta, naime pobjedu vaših slavnih djedova nad Turcima dana 15. svibnja godine 1654., koja se pripisuje pomoći i zagovoru Gospe od Škrpjela, tog Marijina bisera pred vratima Perasta, koji još danas glasno govori da ste imali velike i slavne pređe, svjesne kršćane i hrabne junake. Slava se i prošlost Perasta ne da zamisliti bez Gospe od Škrpjela, koja se tako intimno utkala u tkivo vaše narodne duše, da Je se ne može istrgnuti, da se to tkivo ne razdere i ne uništi.

Povijest svetišta Gospe od Škrpjela doziva nam u pamet jednu veliku istinu, a ta je da je Marija svijetla zvijezda na moru života.

Predaja, naime, kaže da su u noći 22. srpnja godine 1452. ribari vidjeli svjetlo iznad jedne hridi, škrpjela, u moru kraj Perasta, a kad su došli tamo, našli su Gospinu sliku.

Mnogo više nego Njezina slika Gospa je svjetlo, Gospa je svijetla zvijezda na moru života. A ipak nam koji put izgleda kao da nas je ostavila, i kao da se nalazimo ostavljeni u tami.

Dr Max Rössler opisuje neki vrlo jednostavan doživljaj iz svog života, koji je pun pouke za nas.

Bilo je to u Njemačkoj za vrijeme prošlog rata kad su željeznička kola bila bez staklenih prozora i bez sijalica. Jedan takav vlak juri proljetnim krajolikom. Najednom uleti u tunel i u kolima zavlada gusta tama. U jednom »kupeu« sjedi majka s djetetom od 4 godine. Gusta je tama prestrašila maloga i on tjeskobno upita majku: »Da li si još tu?«

— Da, dijete moje!

Ali je tama i dalje trajala, i mali opet prošapta:

— Ali ja te ne vidim!

— Ali me možeš opipati i osjetiti, odgovara majka posve hladnokrvno.

I doista dijete je osjetilo blizinu majke i neko je vrijeme još mirovalo, kad onda opet upita:

— A da li će ta tama još dugo trajati?

— Ne, dijete moje. Brzo će opet zasjati svjetlo.

Domala se počeše opažati prvi odbljesci svjetla na vlažnim zidinama tunela, dok najednom ne zasja divno proljetno sunce.

Neznatna zgoda, zar ne, ali ipak puna pouke.

I vi biste, dragi moji Peraštani, u časovima životne kušnje koji put mogli pomisliti da li se Gospa, Kraljica neba, okružena slavljem još uopće ikako nalazi u ovoj našoj dolini suza? Da li uz rajsko pjevanje anđeoskih četa uopće još čuje kako Joj uzdišemo tugujući i plačući?

Ali Ona nas blago prekorava i govori:

— Da, djeco moja, ja sam među vama!

Marija jest, doduše, kraljica neba, ali kako nas uvjerava sv. Terezija od Maloga Isusa, »Ona je više majka nego kraljica!« Pa prema tome, kako bi prava majka mogla bolje čuti pjesme i hvale, nego plač i uzdisaje svoje jadne djece? Kako bi Majka Božja mogla bolje slušati pjevanje anđela, nego plač i uzdisaje svoje djece? Stoga se Ona kao »utjeha žalosnih« na poseban način nalazi prisutna među nama.

Ali mi ćemo Joj možda odmah reći:

— Majko Božja, mi Te ipak ne vidimo.

Kad bi sa svog žrtvenika od kararskog mramora na Šrpjelu sišla među nas svoje Peraštane, rasijane po čitavu svijetu, kad bi na svakoga od nas položila svoju majčinsku ruku i utisnula nam znak svetog križa na čelo, kad bi se u tamnim časovima susrela s nama na našem kružnom putu kao nekoć sa svojim Sinom, kad bi stala ispod našeg životnog križa, na koji smo često puta nemilo raspeti kao nekoć Njezin Sin na Kalvariji, kad bi stajala u našoj sredini kao nekoć među apostolima na svečani dan Duhova! Ali, mi Te, Majko Božja, ne vidimo.

Majka Božja nas opet blago prekorava i govori:

— Ali vi me osjećate!

A da li je to tako?

Peraštani! To svakako morate priznati barem vi, jer o čemu drugom govore oni brojni zavjetni darovi u svetištu Gospe od Škrpjela, nego li, da su vaši oci osjetili Marijinu pomoć i blizinu, da su bili uslišani u svojim molitvama, da su bili utješeni u svojim žalostima, da su bili ozdravljeni u svojim bolestima, da su bili spaseni u svojim nevoljama.

Utječite se i vi kakogod bili daleko od Perasta i Gospina otočića, utječite se i vi s pouzdanjem dragoj Gospi od Škrpjela i uvjerit ćete se, i osjetit ćete kako su istinite riječi sv. Bernarda« da se još nikada nije čulo da je itko Marijinu pomoć zatražio, Njezin zagovor zaprosio, a da ga nije dobio.«

No sve vas muči još jedno mučno pitanje:

Dokle će trajati naše suze, naše patnje i boli?

I na to nam teško pitanje daje odgovor naša nebeska Majka:

— Djeco moja, brzo će opet zasjati svjetlo!

To jest: ovaj život brzo juri poput vlaka kroz tamni tunel. Pad kad bi trajao i 100 godina, a što je to prema vječnosti? Samo tren i ništa drugo!

»A sva stradanja sadašnjega vremena nisu ništa prema slavi, koja se ima otkriti na nama« (Rim 8, 18).

»Oko nije vidjelo, uho nije čulo i srce ljudsko nije očutjelo što je Bog pripravio onima, koji ga ljube!«

Dragi moji Peraštani! Na ovogodišnjoj proslavi Gospe od Škrpjela Gospa vam poručuje da se nalazi među vama, da vam je blizu, da možete, samo ako hoćete, osjetiti Njezinu blizinu, da je Ona svijetla zvijezda koja će vas voditi kroz tunel života u svjetlo Božjeg dana, u svjetlo blažene vječnosti. Amen!

(Propovijed održana Peraštanima za Gospu od Škrpjela u Dubrovniku u crkvi Službenica milosrđa 17. V. 1959.)

GOSPA OD ŠKRPJELA II

Lijepa naša domovino,
oj junačka zemljo mila,
da bi vazda sretna bila!

Tim je stihovima pjesnik Antun Mihanović ovjekovječio prirodne ljepote naše domovine. Te se ljepote očituju u plodnim i žitorodnim ravnicama, te se ljepote očituju u veličanstvenim gorskim masivima obraslim šumom ili prekrivenim sočnim livadama i pašnjacima. No, nadasve, te ljepote dolaze do izražaja na našem plavetnom Jadranu, na našoj rivijeri bogatoj suncem, otocima, poluotocima, zatonima i zalivima. Što je najljepša točka naše domovine, koja je najljepša točka našega Jadrana, u to nećemo ulaziti. Ali sam siguran da su naši Bokelji uvjereni da je ta točka njihova Boka. A opet oni Bokelji, koji su katolici, koji ljube kršćansku tradiciju svoga zavičaja, ti su opet uvjereni da je najljepša točka u Boki Kotorskoj Gospa od Škrpjela kod Perasta. I zato s ponosom nazivaju u staroj i časnoj pjesmi Gospu od Škrpjela Kraljicom Bokeškoga mora. I doista, Gospa od Škrpjela kraljuje Bokeškim morem od onoga presretnoga dana 22. srpnja 1452., kada su ribari vidjeli svjetlo iznad jedne hridi (škrpjela) u moru kraj Perasta i našli ondje Gospinu sliku. Oni su Joj na tom mjestu podigli i trajno prijestolje, noseći s najvećim oduševljenjem onamo kamenje, načinivši pravi otok i sagradivši na njemu krasnu crkvu, koju je domaći umjetnik Tripo Kukuljić ukrasio lijepim slikama iz života Isusa i Marije. I Gospa Kraljica Bokeljskoga mora nije ostala dužna svojim podanicima, svojoj djeci. Ona im je kroz vjekove izmolila mnogo milosti, no najveća je sigurno ona kada je 15. svibnja godine 1654. spasila Perast od Turaka. Zato zahvalni Peraštani svake godine 15. svibnja s najvećim slavljem slave svoju Gospu, a oni, koji su daleko od rodnog grada, nastoje se sjetiti također tih dana svoje Gospe od Šrpjela.

Dragi Peraštani, dok budete s pijetetom i pobožnošću slavili ovaj dan i svoju Gospu, dotle ćete se imati čime ponositi. Onaj koji pljuje ili samo zaboravlja na svoju prošlost, jest izrod, koji zaslužuje prezir svakoga plemenita i poštena čovjeka.

Naš je Spasitelj rekao napasniku sotoni da čovjek ne živi samo od kruha nego od svake riječi koja izlazi iz Božjih usta. Time je htio reći: čovjek osim tjelesnih ima i drugih uzvišenijih i plemenitijih potreba. Tako i vi nemojte nikad misliti da ćete sretno živjeti ako budete samo dobro namješteni, ako budete imali dobru plaću i svih zemaljskih dobara. Čovjek ima ne samo tijelo nego i dušu, a ta duša živi od ideala, ta se duša hrani duhovnim vrednotama. Vaš ideal, vaša duhovna vrednota neka bude i ostane Gospa od Škrpjela! Ona neka vam svijetli uvijek kao zvijezda na moru života, Ona neka vas uvijek podsjeća da ste katolici i da to treba biti ne samo po imenu nego još više po djelu! Ona neka vas uvijek sjeća na vaše vjerske dužnosti, na molitvu, na nedjeljnu i blagdansku sv. Misu, na čestitost i poštenje u obiteljskom životu! I Ona neka vas nakon ovoga života prevede u sretnu i blaženu vječnost i pridruži svima svojim vjernim štovateljima, vašim pređima, koji su Je kroz vjekove najnježnije štovali! Amen!

(Propovijed održana Peraštanima za Gospu od Škrpjela u Dubrovniku u crkvi Službenica milosrđa 14. V. 1961.)

ZA PROSLAVU SRCA ISUSOVA

»Meni najmanjemu od svih svetih dana je ova milost, da navijeŝtam nedokučivo Kristovo bogatstvo« (Ef 3, 8.)

Dragi hodočasnici Srca Isusova!

Meni najmanjemu i najnevrednijemu od svih Kristovih svećenika dana je ova milost da vam danas u ovome Hrvatskome svetištu Srca Isusova progovorim o onome što je u našem kršćanstvu najljepše, najtoplije i najprivlačivije. A što je to? — To je Kristovo presveto Srce.

Već je obično ljudsko srce najveći naravni dar, koji nam je Bog dao u svojoj očinskoj ljubavi. Ta ima li u čovjeku što dublje, što svetije, što intimnije negoli njegovo srce? Srce je izvor najviših kreposti i najistinitijih radosti. Srce je neizreciva moć i snaga. Ako se dade zahvatiti i oduševiti plemenitom i velikom ljubavlju, tada je sposobno za sve: za život, za rad, za žrtvu, za pregaranje, tada je spremno i na samu smrt.

I stoga se ne čudimo da je i naš Spasitelj Isus Krist htijući objaviti ono najdublje u svome biću pokazao na svoje presveto Srce rekavši: »Gle ovo Srce koje je ljude toliko ljubilo!«

Iz ljubavi prema nama Krist je postao siromašno, bespomoćno dijete.

Iz ljubavi prema nama proveo je čitav život u mukotrpnosti i siromaštvu, zatim naučavajući i čineći čudesa, tješeći i spasavajući.

Iz ljubavi prema nama pošao je u najmučniju i najsramotniju smrt.

Iz ljubavi prema nama darovao nam je sve svoje neizmjerne zasluge.

Iz ljubavi prema nama ustanovio je Crkvu i obogatio je svim sredstvima milosti, posvećenja i spasenja.

Iz ljubavi prema nama pripravio nam je u nebu stanove, slavu i blaženstvo za naše vječno prebivalište.

I s time još nije bio zadovoljan nego nam je objavio i pokazao svoje presveto Srce sa svim blagom ljubavi. To Srce nije za nas samo neki znak i simbol ljubavi, već pravo, stvarno, istinsko i živo Srce, koje po našim svetohraništima očekuje naš poklon, koje nam se po svetoj Pričesti bitno saopćuje i predaje i koje se danomice u žrtvi svete Mise prikazuje Ocu nebeskom za nas i za naše spasenje.

»... Isusova je ljubav prema čovjeku tako uzvišeno stvarna i nema u sebi ništa od nekoga naivnoga zanosa, koji pobožanstvenjuje ljudsko, niti fanatička, koja bi to ljudsko proklinjala. To je veoma svjesna ljubav Bogo-čovjeka, koji poznaje više nego itko drugi sve što se nalazi u čovjeku, sve njegove najplemenitije mogućnosti za dobro kao i sve njegove najniže težnje, i koji se unatoč svemu tome daje svim srcem.

Ta je ljubav prema ljudima tako neusporediva, tako jedinstvena, tako majčinski nježna i tako plemenita, da ostaje zauvijek upisana u sjećanje čovječanstva.

Temeljni čin te ljubavi bit će samilost — i solidarnost — s ljudskom patnjom; — da, s našom patnjom! — I stoga se Krist neće zadovoljiti da

samo uoči i primijeti ljudsku patnju te potraži sredstva da je olakša. On će sam prodrijeti u tu bijedu. On se neće samo zadovoljiti time da je upozna a ne uzme na se. Isusova će ljubav ukloniti barijere svog vlastitog Srca, da nas privuče ili, još bolje, da dijeli našu sudbinu, da skupa s nama i u nama živi i pati...« (Usporedi: Karl Adam, Isus Krist).

Promatrajući sve to, vjerujući u sve to, morala bi nam biti draga i mila svaka zgoda u kojoj možemo za toliku ljubav uzvratiti ljubavlju. I ova današnja proslava Srca Isusova i ova pontifikalna sveta Misa i ovo vaše hodočašće i sve vaše pjesme i molitve neka budu ponizan i iskren izljev ljubavi prema presvetom Srcu Isusovu, koje nas je toliko ljubilo. To je prvi i najglavniji razlog zašto štujemo Srce Isusovo. Na ljubav želimo odgovoriti ljubavlju!

Drugi razlog našeg štovanja Srca Isusova jesu velike milosti koje nam preko Njega dolaze. Sam Gospodin je obećao preko sv. Margarete Alacoque:

»Svojim ću štovateljima obilno davati milosti, koje su im potrebne u njihovu staležu; dat ću mir njihovim obiteljima, tješit ću ih u nevoljama, bit ću im sigurno utočište u životu i posebno u smrti; njihove ću pothvate pratiti obilnim blagoslovom; grešnici će naći u mome Srcu smilovanje, mlaki će postati revni, a revni savršeni;
blagoslovit ću kuće u kojima se bude štovala moja slika;
svećenicima ću dati milost da mognu taknuti i najokorjelija srca;

imena onih koji budu promicali ovu pobožnost uvijek ću nositi u svome Srcu;
bez mjere i konca dijelit ću svoje milosti i darove onima koji ih budu tražili od moga Srca.«

Koliko nam, dakle, obilje milosti Gospodin nudi preko svoga presvetoga Srca. Ono je uistinu bogato za sve koji Ga zazivaju. Ono može i hoće pomoći.

Neki madžarski slikar, pomalo zanesenjak, želio je vidjeti slavnoga ruskog pisca Lava Nikolajevića Tolstoja. Unovčio je svoje slike samo da bi mogao otputovati i doprijeti do tješitelja zapuštenih, koji u svakom retku svojih djela pruža balzam, izmučenim dušama.

Dugo je morao putovati dok je napokon dopro do Jasne Poljane. Srce mu je tuklo od uzbuđenja što se nalazi u blizini velikog učitelja. Napokon je stajao pred kućom, u kojoj je stanovao prema njegovu mišljenju najodličniji čovjek svijeta. Pozvonio je. S nekim se strahom uspinjao uz stepenice prema odajama gdje je prebivao Tolstoj, koji bi nakon obiteljskih svađa običavao napuštati kuću. Slikar je počeo oduševljeno govoriti kako je za njega kucnuo najsretniji čas života, jer je mogao posjetiti onoga koji će njegovu bolnom srcu znati pružiti pravi lijek. Tolstoj ga je začuđeno pogledao, pomalo ga u srcu i sažaljevao, a moglo mu se na licu čitati da se baš ne veseli zbog ovog posjeta. On piše knjige i raduje se ako ih ljudi čitaju. On nema ništa protiv toga ako mu se izdaleka šalju dobre želje, dapače neće zamjeriti niti ako netko zatraži njegov autogram. Ali, kako je mogao netko iz takve daljine doći u Jasnu Poljanu da kod njega traži utjehe? To nije vrijedno truda. On

sam ima dosta svoje muke u kojoj ne može ni sebi pomoći, a kako bi mogao još i drugima pomagati.

Krist Gospodin nije takav. On nas naprotiv sve baš poziva: »Dođite k meni svi koji ste umorni i opterećeni i ja ću vas okrijepiti!« Njegova je najuzvišenija zadaća da tješi žalosne, liječi bolesne, ulijeva nadu očajnima, oprašta grešnima, unosi mir u uznemirena srca. A koliko takvih srdaca danas ima? I ljudi im traže lijek i kod liječnika i u zabavi i u užicima, a ne obraćaju se Onome koji bi ih jedini bio kadar izliječiti.

I On nam nije daleko. On boravi među nama kao naš najveći prijatelj u svetohraništima naših crkava. Narode moj, nisi osamljen. Još gore vječna svjetla pred svetohraništima naših seoskih i gradskih crkava označujući da u njima kuca Srce koje nas sve ljubi i tješi. Sigurno da nam je naročito draga simpatija naših prijatelja kad nas zatekne kakva nevolja. Sigurno da su nam dragi naši svećenici, kojima otkrivamo svoju savjest i koji nas po milosti svoga zvanja mogu prosvijetliti i savjetovati, koji nam mogu veoma uspješno pomoći da lakše nosimo ovaj ili onaj posebno težak križ. No najbolju ćemo utjehu uvijek naći neposredno kod Isusa, kod Njegova presvetog Srca, koje nam jamči: »Dođite k meni ... i ja ću vas okrijepiti!«

U svome će nas svetohraništu Isus primiti u svako doba. Kod Njega ne treba čekati da se dođe na red. On uvijek najspremnije prima i vodi o nama brigu baš kao da smo mi jedini na tom svijetu. On će se s ljubavlju prignuti nad našu bijedu i neće dopustiti da otiđemo od Njega neutješeni.

S našega hodočašća u Hrvatsko narodno svetište Srca Isusova ponesimo dvije uspomene, dvije odluke, dva načela za svoj život:

1. Isus nas ljubi neizmjernom ljubavlju. Njegovu ljubav označuje presveto Srce, koje kuca kucajeve žarke ljubavi prema nama. Mi treba da sa sv. Vjera u tu ljubav bit će nam svjetlo i snaga u životu.

2. U svim svojim potrebama, nevoljama i poteškoćama utjecat ćemo se presvetom Srcu Isusovu. K Njemu prvome i k Njemu najviše. Njegova slika na časnom i vidnom mjestu u našem domu, Njegov Glasnik, koji ćemo primati i čitati, uvijek će nam to dozivati u pamet. Neka sva naša ognjišta budu pod posebnom zaštitom presvetoga Srca, onda ćemo biti sretni i kao pojedinci i kao obitelji i kao mjesta i kao narod. Narode moj, Ti pripadaš presvetom Srcu, a Ono tebi! U tome gledaj jedini svoj spas! U to stavljaj svu svoju nadu! Na tome gradi svu svoju sadašnjost i budućnost! Amen!

(Propovijed za vanjsku proslavu Srca Isusova u Hrvatskom narodnom svetištu Presv. Srca u Zagrebu, 19. VI. 1966.)

SVIJET OSVOJITI ZA KRISTA

Predraga moja braćo i sestre u Kristu! Neki je Amerikanac napisao knjigu koja nosi naslov: »Ti možeš izmijeniti svijet«. Kako god smiono i nevjerojatno zvučile te riječi, mi ćemo ih uzeti kao motto naše današnje propovijedi na blagdan osnivača Isusovačkoga reda sv. Ignacija Lojolskoga. Mi tima riječima želimo zacrtati misiju našega reda u našim krajevima.

Nedavno sam čuo primjedbu: »A što je to s hrvatskim isusovcima? Oni kao da ne idu ukorak s vremenom. Oni su još uvijek tako konzervativni kao da nije bilo II. vatikanskog sabora!«

Prema toj primjedbi želim danas pred čitavom našom javnošću zauzeti jasan, načelan i odlučan stav.

Ako napredan biti znači kritizirati put sv. Oca Pape u Fatimu ili njegovu encikliku o svećeničkom celibatu, onda mi radije ostajemo konzervativni ili, bolje rečeno, misleći i osjećajući isto ono što i Kristov Namjesnik na zemlji.

Ako napredan biti znači kritizirati biskupe i njihove odredbe, onda mi radije ostajemo konzervativni ili, bolje rečeno, misleći i osjećajući isto ono što i nasljednici apostola na zemlji.

Ako napredan biti znači nabacivati se na sve ono što je bilo u Crkvi prije Koncila, onda mi radije ostajemo konzervativni, jer vjerujemo da je u Crkvi uvijek bilo i dobra i zla i svijetlih i tamnih strana i da je Crkvu unatoč ljudskom elementu uvijek vodio i prožimao Duh Sveti.

Ako napredan biti znači s nekim nepovjerenjem gledati na pobožnost Srcu Isusovu ili na pobožnost prema Blaženoj Gospi, onda mi radije ostajemo konzervativni znajući i vjerujući da je pobožnost Srcu Isusovu »totius religionis summa« — vrhunac svake religioznosti i da je Bl. Djevica Marija najbolji i najsigurniji put do Krista.

Ako napredan biti znači dovoditi u sumnju neke dijelove Svetoga pisma, onda mi radije ostajemo konzervativni vjerujući u autentičnost, integritet i nepogrešivost Riječi Božje, kako je vjerovala i ispovijedala sveta Crkva kroz dvadeset stoljeća.

Ako napredan biti znači razvodnjavati Evanđelje, smatrati zastarjelim molitvu, pokoru, post, moralna načela bilo u privatnom bilo u javnom, bilo u obiteljskom bilo u društvenom životu, onda mi radije ostajemo konzervativni vjerujući da Kristove riječi i zapovijedi imaju uvijek isti smisao i značenje i da su uvijek jednako obligatne.

Ako nas zbog takvoga stava tko okrsti kao konzervativne i zastarjele mi se nećemo ljutiti, nego ćemo sa svojim svetim ocem i osnivačem Ignacijem Lojolskim vjerovati da možemo danas kao on u XVI. stoljeću ništa manje nego izmijeniti svijet. Možda to malo zvuči presmiono, da ne reknem preuzetno, i možda bi nas zbog toga netko mogao osuditi da smo oholi. Prije nego nas osudi, neka sasluša što slijedi.

Čovjek može izmijeniti svijet, dapače jedan jedini čovjek. Karlo Marx, osnivač marksizma, snažno je izmijenio svijet naukom bezbožnog materijalizma. Fridrich Engels pomogao je širenju te nauke, a Rusi Lenjin, Staljin i Kinez Mao-ce-tung gotovo su polovinu svijeta podvrgli toj nauci.

Ako su pojedini ljudi mogli tako izmijeniti svijet protiv Krista, a zašto ne bismo i mi mogli s Kristom za Krista? Pazite, ne sami, nego s Kristom! To je veoma važno. Pomislimo sada u godini vjere na apostolske prvake sv. Petra i Pavla, koji su oholi i prezasićeni poganski svijet Grka i Rimljana predobili za Krista. Nisu li tokom povijesti pojedini veliki ljudi i sveci riječju, radom i životom toliko utjecali na svoje doba, da su na neki način izmijenili svijet u kojem su živjeli? Sigurno da je svijet i nakon smrti sv. Ignacija Lojolskog drukčije izgledao nego prije njegova obraćenja i rada, i da mu je utisnuo neizbrisiv pečat sve do dana današnjega. To ćete mi, možda, mnogi priznati, ali što možemo mi mali hrvatski isusovci na koje se gleda kao na malo spore, zaostale i konzervativne? Možemo li što učiniti da ovaj naš svijet u kojem živimo bude bolji i više Kristov? Sami sigurno ne možemo, ali s Kristom sigurno možemo.

Ne želimo nikad tako raditi da nas se može nazivati modernima, naprednima i progresistima. Za te se titule ne borimo i ne trgamo. Te lovorike prepuštamo drugima.

Mi jedino hoćemo i želimo da budemo sve više Kristovi, da sve više proniknemo u duh Kristova Evanđelja i da tim duhom prožmemo čitav svijet u kojem živimo i radimo.

Kao ispovjednici želimo u ispovjedaonici duše privesti onome moralnom zakonu koji je Krist naučavao.

Kao propovjednici, katehete, pučki misionari, vođe duhovnih vježbi i pisci želimo dušama naviještati Krista raspetoga prihvaćajući Njegovu nauku u cjelini, ne želeći je razvodniti ni najmanje. Nama je suvremeno i drago Kristovo siromaštvo, Kristov križ, Kristova nauka o čistoći i poniznosti. Nijednu Kristovu zapovijed ne smatramo preteškom, nego svom dušom vjerujemo u Njegove riječi: »Jaram je moj sladak i breme je moje lako!« Ne želimo ni s kim polemizirati, ne želimo se ni s kim boriti, nego želimo s apostolom naroda svima postati sve kako bi sve predobili za Krista i na taj način izmijenili svijet i učinili ga više Kristovim.

Eto, braćo moja i sestre u Kristu, to je naša zadaća, to je naša misija, to je naš cilj: Izmijeniti svijet i učiniti ga Kristovim. Tome vrhovnom cilju mora biti sve podvrgnuto. Sve obnoviti u Kristu, da Krist bude sve u svemu, Alfa i Omega, prvi i jedini.

Braćo i sestre, koji ste naši prijatelji i suradnici, pomozite nas molitvom i suradnjom u tom svetom nastojanju! Neka naš ideal postane i vaš, jer ćemo ga zajedničkim silama više, bolje, lakše i uspješnije ostvariti. Ako vas, dakle, tko pita: »Što misle ti hrvatski isusovci?«, onda mu slobodno recite: »Misle osvojiti svijet za Krista«. Drugih misli i planova nemaju niti žele imati. Žele samo jedno: svima postati sve, da bi sve predobili za Krista. Amen!

(Propovijed za blagdan sv. Ignacija u bazilici Srca Isusova u Zagrebu, 31. VII. 1967.)

MOŽEMO LI JOŠ VJEROVATI?

»Propovijedi doduše slušam, samo mi nedostaje vjera!« To su riječi koje Goethe stavlja u usta svog doktora Fausta. Nisu li one značajne za naše tako-zvano kršćansko društvo? Imamo još uvijek toliko krštenih duša, ali koliko ih imamo koji iskreno, duboko i žarko vjeruju? Koliko ih još imamo koji se više brinu za vječni nego za ovaj vremeniti život?

Stoga je Crkva ovu godinu, kad slavimo 1900--godišnjicu smrti apostolskih prvaka svetog Petra i Pavla, proglasila godinom vjere, ne bi li na taj način oživjela vjeru kod onih kod kojih je zamrla, ne bi li otklonila sumnje kod onih koji sumnjaju, ne bi li ojačala vjeru kod onih kod kojih je ta vjera slaba.

Koliko danas ima nevjernih Toma, koji ponavljaju s apostolom Tomom: »Vjerujem samo ono što mogu očima vidjeti i rukama opipati.« Svima bi njima kroz ovu godinu vjere trebalo neprestano ponavljati Kristove riječi: »Blago onima koji ne vidješe a vjerovaše!« Nisu li nam za vjerovanje dosta Kristova čudesa i Njegove riječi: »Ja sam put, istina i život«?

Krist Gospodin je toliko puta rekao kako je vjera neophodno potrebna za vječno spasenje: »Tko vjeruje i pokrsti se, spasit će se; a tko ne vjeruje, osudit će se« (Mk 16, 16).

»Rekao sam vam da ćete umrijeti u svojim grijesima. Jer ako ne vjerujete da sam ja to, umrijet ćete u svojim grijesima« (Iv 8, 24).

Doista. Vjerovati može biti teško; jer u stvari vjera je milost, najveća milost koju Bog može dati čovjeku. A tu milost ne možemo od Boga očekivati, ako ne molimo. Bog, doduše, daje svakom čovjeku dostatno milosti za spasenje, jer želi da nijedan čovjek ne propadne. Ali bez našeg sudjelovanja i naprezanja ta će milost ostati bez ploda. Svi smo, dakle, pozvani da se borimo za milost vjere. Stoga vjera nipošto ne može biti samo neki nuzgredni »hobby«, nego nešto veoma ozbiljno i poglavito u našem životu.

Kad je predsjednik De Gaulle prošle godine (u lipnju 1966.) posjetio Sovjetski Savez, naročito topao doček spremio mu je Lenjingrad.

Došla je nedjelja i general De Gaulle je pošao u još jedinu katoličku crkvu u Lenjingradu, ondje prisustvovao svetoj Misi i pričestio se.

O tome, dakako, nije bilo govora u sovjetskoj štampi i to nije bilo u okviru službenog programa. Ali su se ljudi Sovjetskog Saveza, kojima su toliko govorili da vjera otuđuje čovjeka, mogli uvjeriti da netko može biti velik državnik, prijatelj mira i Sovjetskog Saveza, a ipak promatrati katoličku vjeru kao najvišu istinu i život po vjeri kao najviše čovjekovo dobro.

De Gaulle je i u Sovjetskom Savezu posvjedočio da je vjera nešto bitno i glavno u njegovu životu, preko čega se nigdje i nikome za volju ne smije preći.

Takvu bi ulogu vjera morala igrati i u našem životu. U duhu vjere naš bi dan morao započeti i završiti molitvom Bogu. U duhu vjere naše bi nedjelje i blagdani morali nužno biti povezani s prisustvovanjem svetoj Misi i primanjem svetih sa-

kramenata. U duhu vjere morali bismo živjeti u obitelji, na ulici, na radnom mjestu, na godišnjem odmoru, u radosti i žalosti, u zdravlju i bolesti, te napokon i naša smrt i smrtni čas morali bi biti prožeti duhom vjere i vrhunaravnosti. Uvijek i svagdje vjera u Boga, u Krista, u Crkvu i život u toj i po toj vjeri, da onda prema vjeri dobijemo i vječnu nagradu u nebu. Amen!

(Propovijed izrečena u župnoj crkvi svete Male Terezije u Zagrebu na Miramarskoj cesti na 15. nedjelju po Duhovima — 27. kolovoza 1967.)

TIJELO ILI DUŠA?

Jedan gradić na Bodenskom jezeru imao je u srednjem vijeku 42 svećenika i 2 liječnika. Danas isti gradić ima 2 svećenika i 42 liječnika. Sigurno to nije jedinstven slučaj u našoj nekoć kršćanskoj Evropi. Sličan omjer mogao bi se navesti i u drugim mjestima i gradovima. A što nam govori taj omjer i činjenica? — Govori nam da je danas briga za tijelo i njegovo zdravlje postala veća nego za dušu i njezino zdravlje.

U Evanđelju današnje nedjelje Gospodin nam daje obratnu pouku. Njemu dovode teškoga bolesnika — uzeta čovjeka. No Gospodin vidi da taj čovjek ima još bolesniju dušu i zato najprije ozdravlja dušu: »Uzdaj se, sinko, opraštaju ti se grijesi!« — a tek onda tijelo: »Ustani, uzmi svoju postelju i pođi svojoj kući!«

Sigurno da je tjelesno zdravlje poslije života naravno dobro i da moramo o njemu voditi brigu, jer tijelo, kojim se duša služi kao oruđem, može samo onda raditi i izvršivati svakidašnje zadatke, ako je zdravo. Ali, koliki su, na žalost, zabrinuti jedino za tjelesno zdravlje, a za dušu se ništa ne brinu. Nju maćehinski zapostavljaju i zaboravljaju, kao da je nema. Duša je kod mnogih siromašna Pepeljuga, s kojom se zlo postupa.

Za tijelo mora biti pribavljeno i osigurano najmodernije odijelo, zadnji krik mode, i to za svaku sezonu, najbiranije jelo i piće, specijaliteti i delikatese, fino uređen stan u kojem ne smije manjkati topla i hladna voda, frižider, radio, televizor, dragocjeni sagovi, perzijski ćilimi i pariški goble-

ni, umjetničke slike, a uz stan dakako auto-garaža s najmodernijim mercedesom ili barem fićom. Uza sve to obilje, ako je što manje djece, najviše jedno ili dvoje, jer s više njih ne bi se mogao držati na visini životni standard. Tada ljudi misle da imaju sve što im treba za život dostojan čovjeka druge polovine XX. stoljeća. A sve to zapravo služi tijelu i tjelesnim potrebama. I ako tome tijelu samo što uzmanjka, odmah se podvrgava sistematskoj liječničkoj kontroli, odmah se piju kapljice, gutaju tablete i pilule, obavljaju kure, ide na promjenu zraka ili u kupke.

Nemojte misliti da su vam Crkva ili svećenik kao predstavnik Crkve zavidni i da vam ne žele visok životni standard, dobru plaću, ugodan stan, dapače i auto i odlično tjelesno zdravlje. Crkva se jedino buni protiv toga, ako to sve skupa postaje čovjekov bog, idol, kome se klanja zanemarujući potpunoma besmrtnu dušu za koju Krist kaže: »Jer što koristi čovjeku ako dobije sav svijet, a pri tom izgubi dušu svoju? Što može dati čovjek kao otkup za dušu svoju?« (Mt 16, 16).

Neki maturant postavio si je kao životni program: »Želim samo jedno u svome životu: zaslužiti mnogo, mnogo, mnogo novaca.« Samo što se takvom čovjeku može onda postaviti čitav niz pitanja:

A što ćeš sa svim tim novcem?

Odgovor: Dobro živjeti, nešto učiniti, iživjeti se, možda osnovati i malu obitelj, sagraditi velik i udoban stan, vilu, nabaviti cadillac...

A što nakon toga?

Odgovor: Biti sretan i uživati život, imati nešto od života.

A što onda?

Odgovor: Dočekati 70, 80 godina, kad oslabi srce dati si presaditi novo.

A što onda? Misliš li da će medicini uspjeti da te oslobodi smrti?

Tako nešto misliti znači biti strahovito naivan. Prema tome, smrt će jednoga dana, bilo to prije ili kasnije, prekinuti nit života, a poslije toga dolazi Božji sud, polaganje računa kako si upotrijebio život. A čemu se možeš nadati ako ti je mamon novca i visok standard života bio bog, ako si samo za to živio i radio? Čemu, prijatelju?

— Ničemu dobrom, nego samo vječnoj propasti.

Zato ne smijemo ni od svoga tijela, ni od tjelesnog zdravlja, ni od novca, ni od išta zemaljskoga učiniti idol, nego se svim tim uredno služiti ne zanemarujući brigu za svoju besmrtnu dušu i za njezino vječno preodređenje, njezin posljednji cilj — vječno spasenje. I Gospodin nam govori u Evanđelju: »Tražite najprije kraljevstvo Božje i pravdu njegovu a sve drugo će vam se nadodati!«

Istu rečenicu mogli bismo i preokrenuti ovako: »Tražite prvo stvari ovoga svijeta, a jednoga dana sve će vam ipak iskliznuti iz ruku.« Na drugi svijet neće ni ne može čovjek ništa ponijeti osim svojih djela: dobrih ili zlih, već prema tome kako je čovjek živio. A prema tome će primiti i plaću: dobri će poći u vječno blaženstvo, a zli u vječno prokletstvo. To je logika vječne pravde, koja je neumoljiva i nepodmitljiva. Što si čovjek posije u vremenu, to će u vječnosti žeti, što si prostre u vremenu, na tom će u vječnosti počivati. Amen!

(Propovijed izrečena u kripti sv. Antuna u Zagrebu na Salati, 6. listopada 1968. na 18. nedjelju po Duhovima.)

MISIJSKA NEDJELJA

U ljetu godine 1956. mogla se vidjeti na Katholikentagu u Kölnu slika, na kojoj je zajedno stajala čitava kolonija stranaca: studentice, studenti, smeđe i crne boje kože, glatke i kovrčave kose, Afrikanci, Indijci, Kinezi i Japanci. Taj niz djelovao je manje kao ljudski zid a više kao otvorena vrata. Kroz njih su se vidjeli ogromni prostori misijskoga svijeta.

Strani ljudi — predstavnici velikih rasa — imali su na toj slici tako otvorena lica, koja su htjela nešto reći. A što bi to bilo? — Najvjerojatnije ono što je već pred desetljećima jedan indijski mudrac predbacio kršćanima da su slični riječnom pijesku, koji neizrecivo mnogo godina leži u vodi, ali je ipak iznutra ostao potpunoma suh. A što mu je dalo povoda za to mišljenje? — Ponašanje evropskih naroda, koji su imali kolonije po Aziji i Africi. Njihovi su predstavnici bili doduše kršćani, ali je njihov život bio veoma slabo zahvaćen evanđeoskim načelima. Oni su urođenicima davali veoma slab primjer. Koliko ih je bilo slabo ili nikako religioznih? Koliko pijanica, brakolomaca, nasilnika, sadista, ekonomskih izrabljivača?

Zbog ljudske sklonosti generaliziranja, poopćavanja, prema tim slabim primjerima urođenici su promatrali sve ljude na Zapadu, a prema njima i njihovu kršćansku vjeru. I da u isto vrijeme nije sa Zapada neprestano pridolazilo mnoštvo požrtvovnih i nesebičnih misionara, nijednom Indijcu, Kinezu, Japancu ili Crncu ne bi palo na pamet da prihvati kršćanstvo. Najveća zapreka širenju kršćanstva nisu nikad bile vanjske poteškoće nego slab i sablažnjiv primjer kršćana. Oni su bili najbolja i najuvjerljivija reklama protiv kršćanstva.

Danas su kolonije najvećim dijelom likvidirane, ali zato mnogi Crnci, Vijetnamci, Japanci, Indijci, Arapi, pa i Kinezi studiraju po mnogim evropskim i američkim gradovima. I u Zagrebu ih ima nekoliko stotina. Oni, dakle, žive u našoj sredini i promatraju naš život. Oni vide tornjeve naših crkava, slušaju zvuk naših zvona. Oni zađu i u naše crkve. Oni promatraju naš obiteljski i društveni život. Može li to promatranje pobudno djelovati na njih ili ih u mnogočem sablažnjava?

Prošle nedjelje bio sam na studentskoj Misi u Palmotićevoj ulici. Crkva je bila puna. Na koru sam opazio i jednog Crnca. Bio sam sretan, jer je sve skupa moglo na njega pobudno djelovati: recitiranje, pjevanje, sveta Pričest i propovijed.

Veliki indijski mislilac Gandi rekao je jednom zgodom: »Ja bih bez sumnje bio kršćanin, kad bi to kršćani bili 24 sata dnevno!«

Zato na svima kršćanima leži velika odgovornost i za misijsku djelatnost Crkve, odgovornost, koju je Krist izrekao u govoru na gori: »Vaše svjetlo neka tako zasja pred ljudima da vide vaša djela ljubavi te slave vašeg Oca nebeskog« (Mt 5, 16).

Neki je mladi azijski kršćanin izjavio na konferenciji protestantskih misija u Edimburgu: »Vi ste nam poslali misionare koji su nas naučili poznavati Krista, i mi vam zato zahvaljujemo. Ali, vi ste nam također donijeli vaše razlike i diobe: jedni propovijedaju metodizam, drugi luteranizam, kongregacionalizam ili episkopalizam. Mi od vas traži-

mo da nam propovijedate Evanđelje i dopustite da se u krilu naših naroda pojavi sam Isus Krist djelovanjem svoga Duha i Crkva koja će odgovarati našim potrebama te mentalitetu naše rase...«

Podvojenost među kršćanima također je velika zapreka širenju kršćanstva. Suvremeni ekumenski pokret želio bi ukloniti tu zapreku. Zato i ekumenski rad veoma unapređuje misijski rad uklanjajući od njega veliku zapreku, koja je za nekršćanske narode prava sablazan.

(Propovijed izrečena na Misijsku nedjelju g. 1968. u kapelici časnih sestara u Sjemeništu na Šalati u Zagrebu.)

»IMENA UPISANA U KNJIZI ŽIVOTA« (Fil 4, 3)

Poznata je činjenica da se ljudi veoma vesele ako nađu negdje naštampano svoje ime i prezime. Naći svoje ime u kakvoj knjizi, časopisu, novinama ili barem u telefonskom imeniku ljudi smatraju nečim što im daje neku vrijednost, što ih afirmira pred javnim životom. U tome nisu iznimka ni oni kojih se imena često nalaze na stranicama dnevne štampe, kao što su pisci, političari, državnici, umjetnici, pjesnici, glumci itd. Svi oni očitim zadovoljstvom promatraju knjigu ili članak na kojima stoji njihovo ime, i ne mogu to skriti makar kako nastojali. I mali se ljudi vesele, ako je dnevna štampa zabilježila kakav njihov jubilej ili odlikovanje.

Poznati su nam slučajevi da je bilo osoba koje su čak pokušale počiniti samoubojstvo, samo da bi došle u novine. Takav je eto čovjek. Voli vidjeti naštampano svoje ime.

Budući da »littera scripta manet« — ono što je napisano ostaje — ljudi se vesele da će na taj način ostati i poslije smrti trajan spomen na njih i da će na neki način preko tiska biti ovjekovječeni. Zato su i pobjednici u velikim bitkama nastojali upisati svoje ime već od najstarijih vremena u kovinu ili uklesati u kamen. Odatle i običaj podizati slavoluke, spomenike hrabrim borcima, vojskovođama, junacima i palim ratnicima, na kojima se onda uklešu njihova imena. Natpisi se stavljaju i na obične grobne križeve ili spomenike. Prigodom smrti tiskaju se osmrtnice s imenom premi-

nuloga i ožalošćene rodbine. Za vjenčanje, srebrni ili zlatni pir šalju se tiskane pozivnice. Za mladu misu i redovničke zavjete tiskaju se sličice s imenima mladomisnika i zavjetovanika.

U čovjeku je usađena želja da njegovo ime bude barem negdje upisano. Toj ljudskoj želji udovoljava i Sveto pismo. Postoji »knjiga života« kako nam govori sv. Pavao u današnjoj poslanici. U nju se upisuju imena pravednika i Božjih slugu. Nečistima, nepravednima i zločincima nema mjesta u njoj. Za njih postoji druga knjiga, »knjiga smrti«, u koju se upisuju njihova zla djela i prema kojima će biti suđeni na vječnu propast.

Potrudimo se da naša imena se svetima i pravednima budu zauvijek upisana u »knjizi života«!

(Propovijed izrečena na 23. nedjelju po Duhovima, 10. studenoga 1968. u kapelici časnih sestara u Sjemeništu na Salati u Zagrebu.)

IV. DODATAK

KANTIK SVETE MONIKE

Prolaze dani i godine. Kotač vremena ne prestaje nam ponavljati: »Sine dolore non vivitur in amore!« — Bez boli ne živi se u ljubavi! Kamen je kušnje ljubavi bol. Tmurni predosjećaji jedne majke postadoše stvarnost. Duša Monike plače nad zalutalom dušom Augustina. U povijesti tih dviju duša patnje majčina srca dobivaju sve svoje značenje.

Znate li za legendu o ženama iz Onigura? Tamo gdje se danas rasprostiru gorki valovi Sirakula, cvjetao je nekoć veliki tatarski grad, glavni grad Onigura, koji su vladali nad čitavom unutrašnjom Azijom. U srcu toga grada dizao se hram. Ondje je počivao u mramornom grobu posljednji Kan Onigura.

Džingiskanove su horde opustošile to carstvo i odvele u ropstvo muževe i žene Onigura. Kan je dao dovesti u hram najljepše tatarske žene. Usred orgijanja i buke zbog pobjede udario je svojom ratnom sjekirom po mramornom grobu. Tada se sjena Kana Onigura uspravila u svom grobu i upravila ove riječi: »Plačite, žene Onigura, plačite suze gorčine, mržnje i prokletstva, jer je odzvonila posljednja ura Onigura!«

I podiže se silan lelek. Žene udariše u takove tužaljke da bujica naraste brzo do koljena. Mongoli više nisu mogli plesati niti slaviti svoj trijumf i počeše udarati žene mačevima. I gle iz rana umjesto krvi potekoše suze. I rijeka se suza ne zaustavi, dok ne potopi i ne odnese u svojim gorkim valovima pijane Mongole, hram i čitav grad.

Tajanstvena je moć suze, jedina moć koja je još ostala ženi poslije pada u istični grijeh.

Majke, svih prošlih vjekova, majke našeg vremena, koje plačete nad svojom zalutalom i zaslijepljenom djecom, kad vas promatram u boli, želio bih vam reći: »Plačite! Neka najdublja žalost ispuni vašu dušu! Jer vaša bol nije beznadna, nego bol spasenja i otkupljenja. Vi uzdišete, ali vaše su suze molitva. U njima se nalazi riječ: Fiat! Budi volja Tvoja!«

Ako je istina da je naš svijet žalost, nijedno djelo, nijedna velika duša nije bez trpljenja; ako je istina da suze dopiru sve do neba, tada sve razumijem što trpite. Pustite samo svoje suze; svaka je od njih tako dragocjena! Na vama se ispunja proročanstvo psalmiste: »Oni koji siju u suzama, u radosti će žeti!«

A sada se prenesimo na krilima povijesti u IV. stoljeće po Kristu! Ondje će nam se pojaviti lik majke, koja je na pozornici dvaju svjetova dovela do kraja dramu svoga sina.

»Sveta Monika nije nikad mislila na Krista, a da nije u isto vrijeme mislila i na svoga Augustina. I nikada nije gledala na svoga Augustina, a da se u isto vrijeme nije sjetila Krista. Ako je toliko trpjela, ako joj je srce toliko krvarilo, onda je to bilo zato što su Krist i Augustin, dva objekta jedine njezine ljubavi, bili odijeljeni jedan od drugoga. Neizrecivi uzrok njezine sreće bio bi, kad bi vidjela Augustina da je našao Krista i da je Krist izlio milost nad Augustinom. I tu je radost doživjela i nije je mogla zadržati u svome srcu. Ta nije li umrla od radosti i sreće što su se našli Krist i Augustin!« (Bougaud).

Još dok ga je nosila pod srcem, imala je viđenje da njezina sina čeka neobičan udes... teška odgovornost za jednu majku. Augustin ulazi u život s baštinom oca poganina: a ta je: ambicija, žalac osjetila, oholost.

Monika pokušava zapaliti u svome sinu božansku iskru: ona sije u njega sjeme kreposti, ona podiže njegovu misao prema nebu. Misli da s pouzdanjem smije gledati u budućnost, ali nikad nijedna majka nije doživjela toliko razočaranje.

Augustin je upadao u sve vrste poroka, mana i opačina. Upao je i u filozofsku zabludu maniheizma, a kad se u njoj razočarao, upada u stoicizam. Istina je iluzija! Ništa nije sigurno i Augustin počinje sumnjati i u samu Božju opstojnost.

A majka Monika u međuvremenu plače i moli i traži utočište u crkvi, koja je nakvašena njezinim suzama. U suzama se prigibala pred oltarom, u suzama je obavljala svoje poslove; suzama je kvasila svakidašnji kruh i jastuk na kojem je samo nalazila besanicu. Za dugih je noći otvarala srce Bogu.

Monikine su suze tekle 19 godina. Još je više morala plakati, kad su joj dolazile zaplakane majke i jadikovale: »Tvoj je sin zaveo moga!«

Kad je Augustin napustio domovinu i prešao u Rim, Monika ostavlja kuću, svoj dragi grad Thagaste i sama se ukrcava u lađu. Ali kad je došla u Rim, već nije našla sina. On je u Milanu. Od Rima do Milana ima 400 kilometara. Ali to ništa ne znači, ona mora spasiti svoje dijete. Ona će poći za njim i za njega; ako ustreba, i do na kraj svijeta.

Riječi sv. Ambrozija, milanskoga biskupa: »Sin tolikih suza ne može propasti!« — napunjaju je na-

dom. Ona dolazi u času kad joj sin kuša i dotiče vrhunac bijede.

Dolazi ipak čas kad će Monika ubrati plodove svojih suza. Ona koja je 19 godina vjerovala, molila, plakala i uzdisala, bit će napokon uslišana. Božja milost i majčine suze pomiješane jednostavnom besjedom milanskoga biskupa, predobit će za novi život tog mladog čovjeka Augustina, koji je žedan istine, ali koga je plamen strasti odvratio od nje.

Monika plače iznova, ali to više nisu gorke suze, nego sjajni radosni dragulji. To je čas radosti u kojem je majka pronašla izgubljenog sina. Dvostruko je sretna kršćanska majka kad vidje rasipnoga sina preporođena vodom krštenja i Duhom Svetim, zaodjenuta novom čistoćom, novom snagom i jakošću.

Odsada Augustinu nije preostajalo drugo, nego zaboraviti na svijet te poći u samoću, koju je jedino mogla prosvjetljivati prisutnost Monike. U tišini je Cassiciacuma Augustin tek razumio da na svijetu nema ništa vrednije od jedne majke.

No, odavde ih oboje povuče čežnja za rodnim krajem, za toplim jugom. Ali, tamo gdje se Tiber ulijeva u more, jedne jesenske večeri majka i sin upiru oči u beskrajnu pučinu. Polako se na krilima duha i molitve penju prema Bogu i prema vječnosti. Na koncu petoga dana Moniku uhvati groznica. Poslije četiri dana ona mirno usnu u Gospodu, s dušom punom zahvalnosti. Pred smrt je izrazila dvije želje: da je Augustin zakopa u zemlju gdje će umrijeti i da moli za nju na oltaru.

Ona tada nije znala da će njezin sin postati jedan od prvih duhova svoga vremena, da će kasnije

postati »doctor scientiae« — učitelj znanja i milosti, koji će kao nitko drugi poučiti ljude o Božjoj milosti i milosrđu. Još i danas su djela svetog Augustina neiscrpivo bogatstvo. Ali da li je uopće moguće zamisliti Augustina bez njegove majke? Njegovo promaknuće nije li vezano s majčinom milošću? Augustin je sin Monike i milosti. Eto zašto joj je u svojim besmrtnim »Ispovijestima« posvetio tako lijepe i tako potresne stranice! Čudo zemaljskog materinstva, još ljepše čudo duhovnog majčinstva. (Prema kardinalu Mindszenty-u).

NAJVEĆI SREDNJOVJEKOVNI SVETAC SV. BERNARDO

Francuski pisac i član Francuske akademije Daniel Rops napisao je veoma uspjeli Kristov životopis, zatim opširnu crkvenu povijest i mnogo drugih vrijednih knjiga, članaka i rasprava. Iz područja crkvene povijesti napisao je također knjigu, koja nosi naslov: »Sveci svjedoci svoga vremena«. U toj knjizi opisao je 4 sveca koji su veoma udarili pečat svome vremenu. To su sv. Pavao na početku kršćanstva, sv. Augustin u doba seobe naroda, sv. Bernardo u visokom srednjem vijeku i sv. Ignacije Lojolski na početku novog vijeka. Izvanrednom je toplinom i simpatijom opisao sv. Bernarda. Veličina sv. Pavla, sv. Augustina i sv. Ignacija bila mi je već od prije poznata, no veličinu sv. Bernarda doživio sam tek čitajući Ropsa. Nakon tog štiva moj općeniti dojam bio je: sv. Bernardo je najveći srednjovjekovni svetac i možda najveća ličnost srednjega vijeka uopće. Oduševio sam se, uistinu, za tu bogatu i neobičnu osobnost, rado je uplitao u svoja predavanja, propovijedi i duhovne vježbe. I u ovoj šetnji kroz crkvenu povijest želim se zaustaviti na dragoj osobi sv. Bernarda uzevši si za vodiča Daniela Ropsa.

Godine 1953. čitav je katolički svijet proslavio 800. godišnjicu smrti sv. Bernarda. Papa Pijo XII. smatrao je tu godišnjicu tako značajnom da je izdao i prigodnu encikliku: »Doctor melifluus« — medotečni naučitelj — u kojoj ističe značenje sv. Bernarda u Kristovoj Crkvi. Te godine navršilo se 8 stoljeća kako je 20. kolovoza 1153. ujutro oko 9 sati umro u samostanu Clairvaux, koji se smjestio u udubini visoravni što spaja pokrajinu Champagne s pokrajinom Haute-Bourgogne, u najvećoj poniznosti redovnik, koji se po vanjštini ništa nije razlikovao od drugih. Njegova je ćelija bila barem tako siromašna kao i zajednička spavaonica drugih redovnika. Njegova bijela donja odjeća i njegov habit bijahu izatkani iz oštre vune. Njegovo lice, nad kojim je anđeo smrti već raširio krila, mnogo je govorilo mršavošću i borama koje su ga izbrazdale. Pravo asketsko, isposničko lice. Njegov je svršetak potpunoma u skladu s njegovim životom, koji bijaše apsolutno i dosljedno kršćansko odricanje od svega zemaljskoga. Htio je umrijeti zapušten i nezapažen, ali mu nije uspjelo. Glas o njegovoj smrti, koji se raširio na sve strane, prouzročio je veliko zanimanje i senzaciju, ali ne samo to, nego također veliku bol i uznemirenost. Budući da je nestalo toga čovjeka, mnogima se činilo da će odsada nastati u kršćanstvu velika praznina i da će ono veoma osiromašiti. Po svim putovima što su vodili u samostan Clairvaux, koji bijaše zabačen među šumama i pustarama, vidjelo se veliko mnoštvo svijeta. Na samostanskim vratima tiskali su se ljudi i žene, čitave obitelji s djecom. Ne mogavši više vidjeti živoga čovjeka, koga su toliko ljubili, ponizno su molili redovnike da mogu, barem, vidjeti njegovu posmrtnu masku od sadre. I mnogi dugo gledahu u to naborano lice širokih obraza, dubokih bora, nad kojim se činilo kao da još uvijek lebdi vječna duša, ona duša koju ni smrt ne mogaše pobijediti. Od svjedoka Bernardove smrti tražilo se da ispripovjede o njegovim posljednjim

časovima i kako su zapazili uz njegovo uzglavlje najdragocjeniju i najutješniju prisutnost same Presvete Djevice Marije, koja je sišla s neba da primi posljednji uzdah onoga koji Ju je tako žarko ljubio i slavio.

A zatim su brzo — kako svjedoči jedan od njegovih najbližih životopisaca — zasjala čudesa nad njegovim tijelom, što je bilo tim čudnije, jer ih je za njegova života bilo veoma malo. Približio mu se jedan padavičar ponizno ga moleći za pomoć i za čas je ozdravio. Uoči pokopa jednoj je mladoj majci uspjelo položiti blizu njega svoje dijete, kojemu su ruke bile uzete, i za čas je opazila kako dijete potpuno zdravo miče rukama. Ta su se čudesa nastavila sve dok zemlja nije pokrila posmrtne ostatke, ali će brzo tako brojne mase nagrnuti u Claire Vallé, da će opat biti prisiljen otići na Bernardov grob i zapovjediti mu u ime svetoga posluha da prestane s čudesima, a ponizni će se redovnik pokoriti.

Sjaj tog čovjeka nije jedino svijetlio u Clairvaux-u i okolici, niti jedino u pokrajinama Bourgogne i Champagne. Njegova je slava dolazila s najkompetentnijih usta. Papa Inocent II. govorio je o njemu kao o »neosvojivu bedemu Crkve«. Njegov nasljednik, Eugen III. proglasio se Bernardovim učenikom, duhovnim sinom. Saznavši za njegovu smrt Anastazije IV. je proplakao. Na više sabora brzo su se požurili učenjaci, koji su ga poznavali, da predadu budućim generacijama tako uzoran život. Jednoglasan glas vjernog naroda govoraše, pak, da je taj čovjek bio svetac.

I taj je glas Crkva brzo morala čuti. 18. siječnja g. 1174., tek dvadesetak godina poslije njegove smrti, papa Aleksandar III. proglasio je novog sveca apostolskim pismom, iz kojeg odsijeva istinski žar prema njegovoj uspomeni. I sastavivši misu koja će se odsad govoriti u njegovu čast, odredio je da se u njoj čita Evanđelje: »Vi ste sol zemlje«, koje je redovito rezervirano ljudima, koji su služili Bogu mišlju i riječju, to jest naučiteljima Crkve. Malo poslije toga godine 1201. papa Inocent III. osobno napisa kolektu u kojoj naziva tog čovjeka »doctor egregius« — izvanredni naučitelj.

Tko je, dakle, bio taj čovjek, tko je, dakle, bio taj redovnik, čiji je ugled bio u tolikoj suprotnosti s njegovim vanjskim izgledom, a čija je smrt prouzročila žalost u cijelom kršćanstvu? Tko je bio taj pokojnik, čija je figura lebdjela nad njegovim grobom i pokazala se svijetu tako sjajna, tako čudesna, tako neobično prisutna? To je bio Francuz iz Bourgogne, redovnik cistercita. Pred Bogom i ljudima zvao se Bernardo.

Rodio se godine 1090. u dvorcu de Fontaine-les-Dijon, sjeverno od Dijona, »grada s lijepim tornjevima«, kao treće od sedmero djece kastelana Tescelina i gospođe Alethe. Neodoljiv poziv povukao ga iz svijeta i doveo u samostan. Sa sobom je povukao i svoje petero braće te tridesetak prijatelja, sve sinova najodličnijih burgonjskih obitelji. Nakon što je svršio vježbanje zajedničkog života u Chatillon-sur-Seine, Bernardo i 30 njegovih pratilaca pokucaše godine 1112. na vrata Citeaux-a. Taj je benediktinski samostan utemeljio godine 1098. Robert Solesme kao reakciju protiv svjetovnih običaja glasovite opatije Cluny, koja je uslijed bogastva počela gubiti na duhu i redovničkoj stezi. Po samostanu Citeaux, latinski Cistercium, re-

dovnici te nove reformirane benediktinske grane dobiše ime cisterciti. Bijela odjeća, što je prisvojiše, označivala je želju tih novih sinova sv. Benedikta da se od benediktinaca s crnim odijelom odijele strožim obdržavanjem pravila svetog utemeljitelja.

Nakon trogodišnjeg novicijata, u kojem je vodio žestoku borbu protiv svog jadnog tijela, Bernardu je povjerena dužnost da sam utemelji samostan Clairvaux (Claire Vallé) blizu Bar-sur-Aube. Počeci su Clairvaux-a bili izvanredno teški. Zima, glad, nestašica svih stvari prijetili su da oduzmu hrabrost graditeljima nove opatije. Bernardo, koji je davao svojim redovnicima primjer najstrožeg odricanja, morao je godinu dana napustiti upravu samostana zbog veoma teške želučane bolesti. Njegova željezna volja i Božja milost dopustile su mu da je momentano trijumfirao nad svojim zlom.

Razvitak redovničkog života u glavnim krajevima zapadne Evrope bio je san čitava Bernardova života. Kroz više godina mladi je opat sa svom svojom aktivnošću i uz pomoć svoje snažne inteligencije i svoje željezne volje nastojao ostvariti i promicati redovničku obnovu. I to je činio s najvećim uspjehom: Clairvaux se tako razvio, da su njegove zidine primile 700 redovnika, a po kršćanskoj Evropi se je osnovalo 160 cistercitskih samostana.

U XII. stoljeću dolaze cisterciti i u Hrvatsku, da i u njoj po svojoj predaji podižu crkve na čast Blažene Djevice Marije, revno djeluju u duhovnoj pastvi i rade na znanstvenom polju. Najstariji im je samostan kod nas bio u Osijeku, a zatim u Topuskom. U Topusko je došao prvi opat s redovnicima iz Cairvaux-a. U kasnije doba živjeli su u njemu rođeni Hrvati. Cictercitski samostan Čikador u Osijeku osnovan je godine 1142., dakle još za života sv. Bernarda. Bio je od kralja bogato nadaren. Pripadala mu je čak pijacovina i maltarina grada Osijeka. Za tatarske provale teško je stradao, te je moralo proći mnogo vremena da se oporavi. Osim toga u Hrvatskoj su se nalazili cistercitski samostani u Zagrebu, Rogovi (splitska nadbiskupija), Kutjevu i Petrovaradinu. O djelovanju cistercita u Hrvatskoj i o njihovim samostanima imamo stručan prikaz od dra Ostojića u njegovu epohalnom djelu: »Benediktinci u Hrvatskoj«.

Od vremena sv. Bernarda redovnički je i vjerski utjecaj prešao od clunyevaca k cistercitima. Reformatorski žar sv. Bernarda nije se ograničio jedino na cistercite: on se osjećao i kod svih crnih benediktinaca, napose kod redovnika u Cluny-u, koje se opat iz Clairvaux-a nije žacao kritizirati jetkom ironijom ... zbog njihova »gospodskog života«. Ipak se čini da je Bernardo malo pretjerao u svom kultu siromaštva obarajući se na ukras clunyevskih crkava, označujući to kao sporedno djelo u samostanima. Iskorištavajući prijateljstvo, koje ga je vezalo sa Sigerom, opatom Saint Denisa i prvim ministrom Ljudevita VII., Bernard je postigao od Petra Časnoga reformu svih kuća koje su bile filijale Cluny-a.

Bernardo se htio sakriti kroz sav svoj život u Clairvaux-u, da ondje provodi kontemplativan život. Unatoč tome morao je silom prilika i gonjen apostolskim žarom izići iz svoje ćelije i obilaziti putovima Evrope. Svijet, iz kojega je pobjegao prije 12 godina, ponovno ga je zvao. Nakon što je

reformirao redove, biskupi zatražiše njegovu pomoć i oslonac. Osjećaj za interese Crkve i duša nalagao mu je da odgovori na taj tragični zov. Godine 1128. započe se miješati u javne poslove braneći pariškog biskupa i nadbiskupa od Sensa protiv Ljudevita Debeloga, koji je bio veoma sklon da se miješa u izbor biskupa. Veoma zabrinut za zaštitu svetih mjesta, službeno prizna Viteški red templara i napisa im pravilo. Kad su poslije smrti Honorija II. godine 1130. izabrana dva pape u razmaku od nekoliko sati, Bernardo je odlučno istupio na stranu prvoga tj. Inocenta II., a protiv Anakleta, koji se učvrstio u Rimu i tražio da se akreditira kod vladara. Da izliječi taj raskol, koji će trajati 8 godina, Bernardo posreduje kod kraljeva Francuske, Engleske i Njemačke i uspijeva ih predobiti za Inocenta II. Od tog časa postaje utjecaj sv. Bernarda na papinskom dvoru silno važan: on postaje »temelj papinske moći«. Jedan njegov učenik, Bernard iz Pize, postaje papa Eugen III., i njemu je clairvaux-ski opat napisao slavnu knjigu »De consideratione libri V«, koja postaje u budućnosti priručnik papinskih dužnosti. Iskorištavajući ugled koji je imao kod Eugena III. Bernardo zabrinut za sigurnost svetih mjesta i Jeruzalema, nagovori ga da pokrene drugu križarsku vojnu. U Vézelay-u bio je godine 1146. rječit propovjednik križarske vojne i nagovorio je francuskog kralja Ljudevita VII. i njegovu ženu Eleonoru od Akvitanije da uzmu križ. Neuspjeh je te križarske vojne bio potpun. Nepravedno se ipak pripisuje sv. Bernardu. Odgovorni su za to njemački i francuski vitezovi zbog svog rivalstva i nereda.

Tokom narednih godina Bernardo neprestano trči po mjestima gdje su u pitanju interesi Crkve. Dapače i u godini svoje smrti odilazi do Metza da uspostavi mir između Metzana i lorenskih feudalaca. To je bio njegov zadnji zemaljski put. Bernardo se s njega vrati u svoju ćeliju da više ne izađe. Umro je u 63. godini 20. kolovoza 1153. Kroz 40 godina bio je vođa kršćanstva, savjetnik kraljeva i papa, branitelj prave vjere protiv Abelarda i preteča Albigenza. Bio je nježno Marijino dijete i njemu dugujemo molitvu »Spomeni se, o predobrostiva Djevice Marijo«, kao i mnoge druge bilo privatne bilo liturgijske molitve. Idući stopama sv. Ambrozija i sv. Augustina smatran je posljednjim, ali ne manje slavnim crkvenim ocem.

Općenito je smatran i nazivan otac i učitelj srednjovjekovne mistike, »doctor melifluus« — medotečni naučitelj, čovjek u isto vrijeme i dubok i živahan, »religiozni genij XII. stoljeća« — kako ga je nazvao Harnack. Tendencija Bernardove mistike manje je teoretska i spekulativna, a više praktična i etička. Ona je sva u volji i osjećaju. »In tantum cognoscitur Deus, in quantum amatur« — Boga toliko spoznajemo koliko Ga ljubimo. Ljubav je dakle put do dublje i savršenije spoznaje Boga. U središtu Bernardove mistike nalazi se promatranje i nasljedovanje Bogo-čovjeka Isusa Krista, koji trpi. Bernardo s ponosom i oduševljenjem ispovijeda: »Haec mea sublimior interim philosophia, scire Jesu et hunc crucifixum!« — To je moja viša filozofija da znam za Isusa i to raspetoga. U tome je sav Bernardo. U svjetlu tog naziranja razumijemo njegov divni himan, biser srednjovjekovne poezije: »Jesu, dulcis memoria«, koji je na hrvatski

kao i druge himne majstorski prepjevao otac Milan Pavelić, DI.

Žarom, koji je samo njemu vlastit, sv. Bernardo razvija temu o zaručničkom odnosu duše s Kristom, Božjom Riječi. Tu je temu razvio u maloj raspravi: »De diligendo Deo« i u 86 homilija, koje je izrekao svojim redovnicima tumačeći im Pjesmu nad pjesmama. Te su homilije pune žara, unkcije, topline. Iz njih govori velika, u Krista zaljubljena Bernardova duša. Tu ljubav želi prenijeti u prvom redu među braću u redu, a onda kao najveći srednjovjekovni propovjednik i među sve kršćane.

Na koncu spomenimo i ovo: što se nas Hrvata tiče, moramo priznati da su cisterciti, duhovni baštinici sv. Bernarda, za svoga boravka u našim krajevima postali zaslužni po širenju štovanja Majke Božje. I njima dugujemo u našem narodu toliko ukorijenjenu marijansku pobožnost. Nadalje, cisterciti su kao revni i učeni redovnici utjecali i na plemstvo i na narod te je u blizini njihovih samostana sagrađeno mnogo crkava, osnovano mnogo župa i iškolovan velik broj svećenika. I mi smo, dakle, dužnici i svetog Bernarda i njegove redovničke subraće.

MAJKA SVETOG BERNARDA

Upoznali smo najvećeg srednjovjekovnog sveca, svetog Bernarda. A sada pogledajmo tko stoji iza njegove veličine? Uz druge kao vrlo odlučan faktor stoji i njegova pobožna i sveta majka, Aletha de Montbard. I nije to jedini slučaj u povijesti kršćanstva. Iza najvećih kršćana stoje njihove velike i divne majke.

Iza najvećega kršćanskoga propovjednika i najvećega istočnoga svetog oca Ivana Zlatoustoga stoji njegova uzorna majka Antuza. Ta je žena rano ostala udovica. Otada je sav život posvetila odgoju svoga sina Ivana. Bila je tako primjerna i uzorna majka i odgojiteljica, da je i sam poganski govornik Libanije uskliknuo: »Kako izvrsne majke imaju ti kršćani!«

Iza svetog Augustina stoji njegova majka sveta Monika.

Majke su uvijek igrale i igraju odlučnu ulogu u povijesti Crkve i čovječanstva. Toga je bio svjestan i veliki Napoleon, kad je jednom zgodom rekao: »Idemo izravno u ponor, ali kad bi bilo u Francuskoj mnogo dobrih majki, još bismo mogli spasiti svoju domovinu.«

I Hrvatska treba dobrih majki. Neka naši pisci i propovjednici o tome govore i pišu! Neka riječju i perom odgajaju domovini vrijedne majke! Tome neka posluži ovaj skromni prikaj jedne divne majke — Alethe de Montbard, majke sv. Bernarda!

Ne znamo sigurno za godinu i dan rođenja Alethe (Alice) de Montbard, kćerke visokog francu-

skog plemstva. Znamo sigurno da je umrla vrlo mlada u dobi od 35 godina i to negdje godine 1106. ili 1107.

Prema srednjovjekovnom običaju, a koji je posvećen već u Starom zavjetu — Samuelova majka Ana — roditelji prije rođenja obećaše svoje dijete Bogu. Rodilo se žensko dijete, kome na krštenju dadoše ime Aletha ili Alica. Kad je mala došla k uporabi razuma, složila se s roditeljskim obećanjem. No, razvivši se u krasnu djevojku, susrela se jednog dana s mladim grofom Tecelinom de Fontaine-les-Dijon. I nije ostala ravnodušna. Zagledala se u njega i zaljubila te osjetila da je ona ipak određena za brak. No, nije htjela izigrati ni dragoga Boga, kome je bila obećana još pod majčinim srcem, pa je pronašla rješenje. Udat će se, a svu će djecu koju porodi posvetiti Bogu. Nama to, možda, može izgledati smiješno, naivno, legendarno, ali Gospodin Bog je ozbiljno uzeo njezin prijedlog.

Aletha se udala i brzo postala majka. U malo godina rodila je sedmero djece. Nije bila škrta prema dragom Bogu. Najprije su došla na svijet tri dječaka: Guido, Gerhard, Bernardo, onda jedna seka: Humbelina, pa opet tri dječaka: Andrija, Bartol i Nivard. Bila su to zdrava i živa djeca u kojih je žilama tekla topla ratnička krv njihova oca. Njihove su igre bile »ratnički podvizi«, jahanje, vježbanje kopljem, lukom i strelicom. Iznimka je ipak bio Bernardo, koji je po naravi bio tih, smiren, pomalo nespretan i nesnalažljiv te malo preozbiljan za svoju dob. Taj se plavokosi zamišljeni dječak razumio najbolje sa svojom dobrom majkom. Ona ga je odgajala, pripovijedala mu mnoge stvari, a Bernardo je sve upijao u svoju dušu.

Na žalost, vrlo rano ju je izgubio i sada je za njega svršeno na ovom svijetu. On u njemu nije imao više ništa tražiti. Odlučio se stoga za samostan, za cistercite. Ali gle čuda, otac i braća usprotiviše se, no Bernardo je bio tako rječit, tako je uvjerljivo znao braniti svoje zvanje, da je predobio za isti poziv jednoga svoga strica, četiri brata i još 30 drugih plemićkih mladića iz okolnih plemićkih zamaka. Svi oni isti dan odložiše viteško odijelo te ga promijeniše sa samostanskom kutom.

Kad se petero Bernardove braće opraštalo od očinskoga dvorca, najstariji, Guido, rekao je najmlađem, Nivardu:

— Gledaj, sve naše imanje sada pripada tebi!

A na to će mali Nivard:

— Ne prihvaćam zamjenu, jer ste mi ostavili prolazna dobra, a za sebe pridržali neprolazna — nebo!

Nekoliko godina kasnije i mali je Nivard slijedio svoju braću u samostan. Isto je učinila sestra, pa i sam stari otac Tecelin postade monah.

Kako se negdje u nebeskim dvorima veselilo srce majke i supruge Alethe! Kako je Bog u potpunosti prihvatio i ostvario njezin prijedlog! Njezini sinovi Bernardo, Gerard i Nivard te muž Tecelin podignuti su dapače i na čast oltara. No najveća slava majke Alethe postao je njezin sin Bernardo, kome je kao majka posvetila najviše nježnosti i pažnje.

Izvor Bernardove slave i svetosti, kako to lijepo kaže propovjednik Quardt, bilo je svećeničko srce njegove majke Alethe.

Sveti papa Pijo X., koji je i sam imao divnu i svetu majku Margaretu, rođenu Sanson, udatu

Sarto, rekao je: »Svećeničko zvanje dolazi iz Božjega Srca, ali prolazi kroz majčino.« Tako je to sigurno bilo kod njega, kod Don Boska, kod Bernarda i kod većine drugih i poznatih i manje poznatih svećenika. Ako Crkva i ako Hrvatska bude imala majki kao što je bila Aletha de Montbard, onda možemo mirno i s pouzdanjem gledati u budućnost.

Bilo bi stoga veoma dobro i zaslužno djelo kad bi naši župnici učili majke, svoje župljanke, onu divnu molitvu što su je zajednički molile u crkvi svake prve nedjelje u mjesecu majke talijanske varošice Lu: »O Bože, daj da jedno od moje djece postane svećenik! Ja sama živjet ću kao dobra kršćanka i učit ću svoju djecu svakome dobru, da zadobijemo milost, da Tebi, o Bože, smijem pokloniti jednog svetog svećenika.«

Kroz 50 godina što su majke Lu-a molile tu molitvu, dale su Bogu i Crkvi 500 mladih Misa, dok ima u Crkvi, pa i kod nas u Hrvatskoj, toliko župa, koje kroz 50 godina nisu dale ni jednog jedinog mladomisnika. Nije li hora da se u to zamislimo?

NEUSTRAŠIVI BORAC KRISTA KRALJA — SV. TOMA MORE

U nizu svega velikog i divnog što se odigralo u kraljevstvu Kristovu na zemlji tokom njegove duge i slavne povijesti najljepša je i najznačajnija, bez sumnje, pojava mučeništva. Tisuće i tisuće mladića i djevojaka, muževa i žena — ne u nekom nepromišljenom zanosu, ne u slijepom fanatizmu, zagrijanosti ili ludilu strasti, nego mirno, trijezno, promišljeno i dostojanstveno žrtvovalo je sve vidljivo i zemaljsko; položilo u krvi i mukama sav svoj život, da potvrde istinitost i sigurnost svoga uvjerenja i posvjedoči kako je Krist kralj vjekova kome sve živi, alfa i omega, početak i svršetak ... onaj koji jest i koji bijaše i koji će doći, svemogući. Kroz svu povijest Kristova kraljevstva na zemlji provlači se kao grimizna nit pojava mučeništva i udara pečat na svaki njegov korak. Ta se nit sad slabije a sad opet jače zarumeni i nabuja u potoke, rijeke i bujice tople ljudske krvi, da se onda opet stiša i umiri, no nikad posve ne iščezne. Tako je netko pjesnički opisao pojavu mučeništva.

Među mnoštvom Kristovih mučenika nalazimo i neustrašivog branitelja katolicizma proti pseudo-reformatorskih i apsolutističkih težnji Henrika VIII., sv. Tomu More-a. Taj je čovjek neobična povijesna pojava, jedna od najznačajnijih ličnosti ljudske povijesti, koja uvijek pobuđuje zanimanje, pažnju i udivljenje. Svi povjesničari priznaju da je bio jedan od najvećih humanističkih učenjaka svoga vremena. Njegova nesebičnost, kojom je ra-

dio za opće dobro, njegov čelik značaj, koji je zasjao u mučeništvu za uvjerenje, njegova srčanost i neustrašivost, kojom se znao oprijeti i kralju kad se radilo o istini i pravdi, njegova duhovitost i blagost u općenju s ljudima, pribavile su mu besmrtnu slavu. Sve nas to potiče da u ovoj šetnji kroz crkvenu povijest upoznamo simpatičnog velikog kancelara Engleskog Kraljevstva, o kojem neki znadu pisati samo kao o nekom osnivaču »utopističkog socijalizma« zaboravivši tolike druge vrline i vrednote bogate ličnosti Tome More-a.

1. Rod, odgoj, nauke

Toma More ugledao je svjetlo Božje u Londonu 7. veljače 1478. Otac mu je bio Ivan More, vitez, čovjek blag i milosrdan. Majčino se ime ne zna, jer je umrla već za Tomina djetinjstva. Braće nije imao, nego dvije sestre: Ivanu i Elizabetu. U njegovu je djetinjstvu živio u Londonu glasoviti kardinal nadbiskup John Morton, čija je kuća bila kao nekakav salon najviše engleske inteligencije. Kad je Tomi bilo 13 godina, primi ga kardinal u svoju kuću. Silno ga je zavolio i jednom zgodom kazao za njega: »Iz Tome će biti izvanredan čovjek«. Svršivši prve početke gramatike odlazi na glasovitu akademiju u Oxford, da sluša filozofiju te poznavanju latinskoga doda znanje grčkoga jezika. Osobito se bavio grčkim klasicima, koji su veoma utjecali na njegov kasniji rad, kao Platon i Aristotel. Proučavao je i patristiku, a naročito je zavolio visoke i oštroumne misli sv. Augustina, i taj ga je silni genij možda i spasio od poganstva humanizma i renesanse, kojemu su podlegli mnogi humanisti.

Kao akademičar More je provodio život pravog uzor-katolika: dnevno je slušao sv. Misu, i često primao sv. Pričest.

2. Zvanje

More je neko vrijeme mislio na samostan, ali na želju svog oca i po savjetu duhovnog vođe ostao je u svijetu i postao odvjetnik. Već godine 1504. dolazi u britanski parlamenat, a malo zatim postane londonski mirovni sudac. Kasnije je opet nastavio studije na glasovitim sveučilištima u Parizu i u Londonu. Kad se vratio u domovinu, sklopio je sretan brak, iz kojega mu se rodilo više djece. Glas o mladom i sposobnom More-u širio se po svoj Engleskoj. I kad je na englesko kraljevsko prijestolje došao Henrik VIII., zaželi da More uđe u njegovu službu. Godine 1529. imenova ga pače velikim kancelarom, što on nije baš rado prihvatio, jer nije htio izvrgnuti opasnosti svoju slobodu i svoja načela. U bojazni se nije prevario, jer od časa kad je postao veliki kancelar, započinje njegov mukotrpni život i njegova tragedija.

3. Literat

More je kao humanist mnogo pisao. Tako je u 34. godini, čini se godine 1516. napisao »Utopiju«. Neki Paulus Jovius rekao je o tom djelu: »Ime More-a je ovjekovječeno Utopijom.«

Utopija znači zemlju koja ne postoji. More, kao oduševljeni humanist pisao je to djelo na latinskom jeziku. Pogledajmo u kratkim potezima sadržaj »Utopije«! Djelo je napisano u obliku dijaloga. Najprije More sam oštro kritizira engleske

prilike te udara na prevelike poreze i lijene plemiće. Tada nastupa izmišljeno lice Rafael Hytlodäua, koji se zalaže za komunističko uređenje države. Govori da je našao negdje otok, koji se zove Utopija, na kojem vlada komunizam i sreća. Tamo je mudri kralj Utopus uzorno uredio zakonodavstvo, upravu i gospodarske prilike. Upirući se na Platonovu »Politeiu« filozofira dalje o uzrocima zla i tvrdi da su privatno vlasništvo i novac najviše krivi zlu, koje mori suvremeno društvo. Nosioci svega toga i zapravo jedini pravi krivci jesu plemići. Oni su uzrok bijedi radnika, oni ih isisavaju. Država ih u tome pomaže, jer se jedino brine za interese bogataša i plemića, a za tisuće, koji oskudijevaju i najpotrebnijim stvarima, uopće se ne brine. Na Utopiji toga nema. Tamo je uzoran red, pravda vlada i cvate blagostanje.

Kako je zapravo uređena ta Utopija? — Utopija je prije bila divlji poluotok Abraksa, koji je osvojio kralj Utopus i dao mu svoje ime. On je poluotok pretvorio u otok, odijelivši ga od kopna umjetnim prokopom. Negda divlji i pust poluotok Abraksa postao je plodan otok Utopija. Na njemu je Utopus osnovao državu. U njoj nema privatnog vlasništva, sve je zajedničko. Svuda vladaju isti zakoni, običaji, a to je uzrok mira i slobode, koji vladaju među državljanima Utopije. Glavni je grad Amaurot, a osim njega ima još druga 54 grada. U gradovima se ljudi i žene bave obrtom. Prostije poslove obavljaju robovi. Radi se 6 sati, spava 8, a ostalo je slobodno vrijeme. Rada su oslobođeni nadzornici, svećenici i učenjaci. Zakon određuje da ni u jednom gradu ne smije biti više od 600 obitelji. U obitelji smije biti samo određeni broj članova, a njome vlada jedan pater-familias i jedna mater-familias. Ako se umnoži broj obitelji, tada pokoji moraju seliti u kolonije.

Osim gradova ima i mnogo sela, gdje se ljudi bave ratarstvom. Ako im što treba, dobiju iz gradova, a sela daju ono što je potrebno gradovima. Kad nastupi žetva, tad seoskim radnicima pomažu radnici iz grada. Da se očuva jednakost, i da se ujedno svi ljudi bave ratarstvom, ide svake godine polovica seljaka u gradove, a toliko ih opet iz gradova dođe na selo. Stan i imanje mora svake godine svatko izmijeniti.

Svakih 30 obitelji bira filarha ili načelnika. Filarsi stanuju u palači među svojih 30 obitelji. Profilarh je na čelu magistrata, koji vlada nad 10 filarha. Svima vlada knez, koga biraju filarsi između 4 kandidata, što ih je izabrao narod. Njegovo vladanje mora biti demokratsko, a svaki pokušaj diktature kažnjava se svrgnućem. Svake se godine u glavnom gradu otvara sabor starješina — svaki grad bira 3 —, gdje se raspravlja o uređenju narodnih proizvoda i o podjeli dobara i rada. Rad nadgledavaju filarsi i proto-filarsi. Lijenčine se kažnjavaju gubitkom osobne slobode. Na Utopiji nema novca, a onaj što ga ima država upotrebljava se samo u trgovini s drugim državama. Iz javnih spremišta dobiva svatko što mu treba.

Brak je na Utopiji monogamički, to jest jednoženstvo. Svako se brakolomstvo strogo kažnjava. Poradi trajne nesloge brak se može razriješiti. Jede se u zajedničkim blagovaonicama. Svaki obrok počinje malim predavanjem, u kojem se građani potiču na kreposti i dobre običaje. Putovanje je zabranjeno bez uredovna dopuštenja.

Na Utopiji je vjera slobodna, mora pak svatko vjerovati barem u Boga i neumrlost duše.

To je djelo politički roman i jedino se kao roman može razumjeti.

Gotovo u isto vrijeme napisao je More i »Povijest Rikarda, kralja engleskoga«. Kad je već bio u tamnici, napisao je opširnu raspravu o Muci Gospodinovoj prema 4 Evanđelja, počevši od mjesta »Kad se približio blagdan beskvasnih hljebova« pa do »metnuše ruke na Isusa«. Tada su mu, naime, okovali ruke i nije mogao dalje pisati. Iz njegovih se spisa vidi da je bio verziran ne samo u profanoj literaturi nego i u svetoj i bio je zaštitnik obiju protiv barbarstva svoga vremena.

4. Prijatelji

»Similis simili gaudet! — Sličan se sličnom veseli!« More je ljubio sve obrazovane ljude svog doba, pače ih je držao za prijatelje, premda svakoga od njih nije osobno poznavao. Kao intimnog prijatelja imao je slavnog engleskog pisca Tomu Elliota. Među ostalim More-ovim prijateljima bio je i Reginaldo Polo, kasniji kardinal. A najintimniji je njegov prijatelj biskup Ivan Fisher skupa s njime pretrpio mučeničku smrt. Izvan Engleske bio mu je prijatelj glasoviti humanist Erazmo Roterdamski, koji je dulje vremena bio i njegovim gostom. Erazmo piše u jednom listu o More-u: »Čini se da je More rođen za prijateljstvo, kojega je najiskreniji štovatelj. On se nije bojao — polifilije — malo pohvaljene od Hesioda.«

5. Svetac

Do sada smo opisali Tomu More-a kao dobra građanina i učena čovjeka. Ali to je mogao biti i neki Katon ili Ciceron. Toma More se odlikovao i u istinskoj pobožnosti, u pravim i solidnim krepostima: u štovanju Boga, u ljubavi i poniznosti. Premda nije ušao u samostan, provodio je gotovo redovnički život. Svaki je dan pobožno pribivao sv. Misi. Znalo se dogoditi da ga je kralj pozvao baš za vrijeme sv. Mise. No on nije išao, nego je čekao svršetak. Onima koji su ga zvali i silili da ide, odgovarao bi: »Bolje je služiti Gospodinu i usavršiti se.« Svaki je dan molio jutarnju i večernju molitvu, kojima bi dodavao pokorničke psalme i litanije. Načinio si je mali psalterij, izabravši ponajljepše psalme i često ih molio. U kući je imao posebnu sobu, gdje je učio, molio i razmatrao. Kad god bi se vratio od službe iz dvora, ušao bi u tu sobu, da se sabere i strese sa sebe prah dvorskog života. Ljubio je također i dom Gospodnji i obilno ga darivao. Običavao je govoriti: »Boni dant, mali auferunt! — Dobri daju, zli oduzimaju!« Veoma je poštovao svećenike i nije se stidio kao lord kancelar da ih poslužuje kod oltara, premda su mu to mnogi zamjerali. Hodočastio je na sveta mjesta i to uvijek pješice, što su u Engleskoj jedva činili pučani. Mnogo je i oštroumno pisao protiv inovjeraca. Dakako da su mu se oni podrugivali i govorili da je sigurno veoma podmićen od svećenika, kad se dao na takav posao.

Erazmo Roterdamski ovako piše u jednom pismu o More-u: »On mrzi buntovničke dogme, kojima je uzdrman svijet«. U herezu je zapao i sam More-ov zet. Dakako da je More mnogo rasprav-

ljao s njime. Kad to nije pomoglo, rekao mu je: »Ja neću s tobom diskutirati, već se za te Bogu moliti.« I nije bilo uzalud, »jer mnogo vrijedi pravednikova ustrajna molitva«. Zet se obratio i postao za vrijeme progonstva velik zaštitnik katolika. More je također veoma osjećao s Crkvom. Kršćanski je svetkovao sve blagdane. Kad je već bio u zatvoru, na blagdane bi se također bolje obukao. Mnogi su se čudili što se oblači u zatvoru gdje nema nikoga. More bi odgovarao da to ne čini da ga gledaju nego radi slave Božje. More-ovu ljubav prema bližnjemu svjedoče njegove obilne milostinje. Sam je običavao obilaziti zapuštene ulice i posjećivati siromašne obitelji, koje je obilno darivao novcem. Kad to sam zbog službe i časti nije više mogao činiti, slao bi svoje ukućane na takove karitativne ekskurzije. Često je pozivao obližnje siromahe k svome stolu. Sagradio je dom za uboge, koji je uzdržavao na svoj trošak. Sam se hranio i odijevao veoma jednostavno. U određene dane i vremena nosio je pokornički pojas i oštro se bičevao. Tako je mrtvio svoje udove »noseći u svome tijelu mrtvenje Isusa Krista«.

6. Mučenik

Engleski je kralj Henrik VIII. na početku vladavine bio protiv Luterove reformacije pa je svojim spisima žestoko napadao njezine zablude i dobio častan naslov »Defensor fidei — Branič vjere«. No, kasnije se počeo tuđiti Katoličkoj Crkvi, a uzrok su bile njegova putenost i želja za apsolutizmom. On je, naime, otpustio svoju ženu Katarinu, a uzeo dvorsku damu Anu Boleyn. Pače bio je tako drzak da je tražio od Pape potvrdu o nevaljanosti

prvoga braka. Dakako, da to Papa nije htio učiniti. Zato je Henrik počeo bjesniti na Papu i stao progoniti biskupe i svećenike. A bavio se i mišlju kako bi se proglasio glavom Crkve u Engleskoj.

Naravno da kralj to nije mogao izvesti bez privole svećenstva, plemstva i velikaša. Osobito je nastojao za se predobiti More-a, jer je znao kolik on uživa ugled kod naroda. Ali tu je naletio na otpor, kojemu se nije nadao. More se najodlučnije opirao kraljevim namjerama. Vjernost Papi bila mu je sveta i velika stvar te nije htio o njoj ni raspravljati. Zamolio je otpust iz službe, što je i dobio godine 1532.

Sada se povukao u svoju kuću, da živi povučeno sa svojom obitelji i među dragim knjigama. Kad je bilo krunjenje Ane Boleyn, More dakako nije htio prisustvovati. Zbog toga je navukao na se kraljev gnjev, a još više njegove suložnice. Brzo poslije toga bude uhvaćen i utamničen. Ali ni 13 mjeseci okrutnog tamnovanja nije moglo oduzeti srčanosti karakternom kancelaru.

U studenom 1534. parlamenat je primio zakon po kojemu je kralj vrhovna glava Crkve u Engleskoj. Tražilo se i od More-a da prizna taj zakon, ali on je to najodlučnije odbio. Nagovarali su ga svi pa i njegovi najbliži da popusti. No, on je ostao stalan i nepokolebljiv.

1. srpnja 1535. bi opet izveden pred sud. Tu su ga ponovno nagovarali da prizna kraljeve reforme, ali on nije ni ovaj put popustio. Zbog toga je osuđen na smrt. Morao je na stratište. Ponosan i odlučan, poput slavnih mučenika stupao je More u smrt za svoja načela, za vjeru i Krista. Sakupljeni je narod plakao gledajući kako nevin umire naj-

slavniji sin domovine, ali pomoći nije bilo. Pun kršćanske ljubavi i dostojanstva tješio je More poput Spasitelja one koji su za njim plakali. Prije same smrti izjavio je da umire za katoličku vjeru, za svetu apostolsku i rimsku Crkvu, da daje svoj život za primat Petrov. Nastao je plač i jecanje, a krvnik zamahne mačem i sveta glava odleti od tijela. Mučenik Krista Kralja otišao je da iz ruku Oca nebeskoga primi vječnu nagradu.

Veliki socijalni papa Leon XIII. proglasio ga je godine 1886. blaženim, a Pijo XI. godine 1935. svetim.

U teškim danima borbe i progonstva njegova neuništivost i neokaljani kršćanski značaj oduševljavaju za bojeve Gospodnje pa i za samo mučeništvo. Toma More, mučenik Krista Kralja, divan je uzor kršćanskog života i rada.

SVETI PIJO V.

Već smo naučeni čitati novinske članke koji vrijeđaju povijesnu istinu i naše osjećaje, a da na njih ni ne reagiramo ili čak da im djelomice i povjerujemo. Novine imaju magičnu moć, njima nije uvijek stalo do povijesne istine, nego više da postignu željeni učinak, koji se može sastojati u tome da se prema metodi crno-bijele tehnike u što crnijem svjetlu prikaže jedna nekoj ideologiji, struji, smjeru nepoćudna osoba. U tom se poslu ne biraju sredstva, ne važu razlozi, nego udara iz svih topova rječitosti, da se dotuče sav ugled nesimpatična ili neželjena čovjeka. O, koliko smo se toga naslušali i načitali o Piju XII., o kardinalu Spellmanu i Ottavianiu, što ne stoji ni u kakvoj vezi s objektivnom istinom, što je pisano tendenciozno, bez ikakva obzira, zlonamjerno. I, na žalost, nađu se bijednici i u katoličkom taboru kojima godi takav način pisanja i iskrivljavanja istine pa tome povlađuju i kritiziraju za Crkvu i kršćanstvo veoma zaslužne ljude zatvarajući oči pred njihovom moralnom veličinom.

Povodom vraćanja turske zastave, koju je zarobila kršćanska vojska u bitci kod Lepanta, a koju je u znak pomirenja vratio današnjoj turskoj državi papa Pavao VI., mogli smo čitati u novinama članak koji u veoma crnom svjetlu prikazuje papu Pija V. Iz tog se članka može dobiti dojam da je papa Pijo V. bio strašilo, čovjek koga bi se trebalo, u najmanju ruku, barem stidjeti. Svaki malo bolje upućen katolik znade da je papa Pijo V. uz Pija X. jedini kanonizirani papa u zadnjih 400 go-

dina crkvene povijesti. Proces za beatifikaciju vodi se i o Piju XII. i Ivanu XXIII., no još nije završen ni okrunjen uspjehom. Blaženim je još proglašen iz novije povijesti Inocent XI. Nakon poznatih povijesnih studija Ludvika Pastora te člana Francuske akademije kardinala Grente-a ne bi se smjelo tako pisati o papi Piju V.

Kardinal Grente pita se u studiji o Piju V.: Može li se naći u povijesti papinstva uzbudljivija egzistencija, uzvišenije i postojanije držanje, većma dostojna udivljenja i poštivanja od njegove?

U doba kada je hereza pod umiljatim a i pod nasilnim oblicima spremala napad na katolicizam, u doba kad su Turci priželjkivali i spremali uništenje kršćanstva, u doba kad je Tridentski sabor sa zadovoljstvom dovršio svoje duge radove i predao Svetoj Stolici brigu da provede u djelo njegove odluke i izvrši hitne reforme, Pijo V. bio je »čovjek poslan od Boga«, da spretnom i čvrstom rukom upravlja sudbinom Crkve među tolikim grebenima. Neustrašiv branič istine i pravde pomoći će Crkvi u teškom času da se pribere i pronađe svoje lice, svoju dušu povratkom k solidnosti vjere, k jasnoći i redu, po žaru molitve. Umjesto da se ograniči na izradu projekta reforme, on će biti inspirator i uzor onima koji će se radije truditi da poboljšaju čovjeka, povrativši mu njegovu vrijednost i kršćanski utjecaj.

Mihajlo Ghislieri, tako se zvao Pijo V. prije nego je postao papa, rodio se 17. I. 1504. u jednome lombardijskom seocu. Njegov otac Pavao Ghislieri i njegova majka Dominika Angeria bavili su se vinogradarstvom, a bili su temeljiti kršćani. Ako je dijete uzalud tražilo neki »confort« na domaćem

ognjištu, to je ipak bilo obdareno kudikamo većim dobročinstvom, a to je krepost i primjer njegovih roditelja. U tom je blagom ozračju stekao onaj duboki religiozni osjećaj i sinovsku ljubav prema Majci Božjoj. Rastao je u čistoći, a uspjesi u školi svjedočili su o životnoj sposobnosti njegova uma i rada. I nije bilo nikakvo čudo da se u njegovoj profinjenoj duši rano porodila želja da se posveti Bogu. S godinama je rasla u njemu klica svećeničkog zvanja. U 12. je godini bio na čistu, i to neopozivo, da će postati svećenik. Na ljudsku govoreći nije bilo puno nade da će ikada ostvariti tu zamisao, jer su mu roditelji bili odviše siromašni, a nisu ni znali za njegove želje, pa su ga zadužili čuvanjem stada.

Ali Božja Providnost, koja mu je namijenila kudikamo veću pastirsku službu, nije ga ostavila. Na oko slučajan susret s dvojicom dominikanaca na putu kojim je Mihajlo Ghislieri vodio svoje stado, izvest će ga iz zabiti pastirskoga seljačkoga života i dovesti do slave papinske tijare i još više: do časti oltara.

Među dominikancima i mladim pastirom razvio se razgovor. Pastirče je svojim odgovorima pokazivalo toliko duha i suda, toliko nevinosti i pobožnosti, da mu redovnici obećaše da će ga, ako se uputi u latinski jezik, primiti u svoj red. Mihajlo sav radostan potrči očinskoj kući i isposluje dopuštenje roditelja da pođe s dominikancima u njihov samostan Voghera.

Tu se pokazao tako marljiv i tako revan da mu je prior nakon 2 godine kušnje uz jednoglasno odobravanje braće dao redovnički habit.

Mihajlo je zatim boravio u samostanu Vigevano, gdje je godine 1519. položio svečane zavjete. Izvanredna sposobnost, koja se otkrila za teoloških studija, navela je poglavare da ga pošalju u Bolognu na sveučilište. I tek što je briljantno stekao akademske stupnje, počeo je mladi doktor sam predavati, a takva bijaše sigurnost njegove nauke, jasnoća njegovih lekcija, da su se tiskali oko njegove katedre ne samo redovnici provincije nego i drugi brojni kulturni duhovi.

U 24. godini, unatoč straha i opiranja zbog svojih skrupula, u Genovi je zaređen za svećenika. I sada je počela njegova mnogostruka djelatnost: propovjednika, priora i provincijala. Godine 1556. postaje biskup Nepi-a i Sutri-a, a već godinu dana kasnije kardinal.

Nakon što je papa Pijo IV. umro na rukama svog nećaka sv. Karla Boromejskoga, izabran je posredovanjem kardinala Farnese i sv. Karla za papu jedan svetac, dominikanac Mihajlo Ghislieri, koji uze ime Pijo V. Rimljani baš nisu bili odviše oduševljeni tim izborom, jer su se bojali povratka vremena Pavla IV., kojemu je Ghislieri bio prijatelj. Pijo V. je za to znao i šaleći se govorio: »Ako mi Bog bude u pomoći, Rimljani će se više ražalostiti zbog moje smrti nego zbog mog izbora!« I tako se i dogodilo.

Pijo V. izabran je u pravo vrijeme. Izdani su zakoni, koji su uvodili reformu u sva područja, sada je morao dobar primjer slijediti ostalo. Pijo V. sav se dao na svoju duhovnu službu. Na njemu nije bilo ni traga kneževskoga ponašanja iz doba renesanse. Sve je u njemu bila pobožnost, revnost, pravi crkveni duh. Ako je u svojoj revnosti, osobito za javnu ćudorednost, koji put išao, možda, malo predaleko i gotovo mogao postati sitničav, to je ipak bio daleko od pretjerane tvrdoće Pavla IV.

I nasvetiji papa nije se mogao držati daleko od politike, jer se morao brinuti za katolike čitavoga svijeta. Da je Pijo V. svečano izopćio englesku kraljicu Elizabetu, može se različito prosuđivati. Formalno je taj korak bio opravdan, jer je Elizabeta konačno vodila svoju zemlju u krilo protestantizma.

Naprotiv sjajan uspjeh doživjela je Papina politika prema Turskoj. Turska je opasnost tamo od početka XVI. stoljeća postajala sve ozbiljnija. Nakon bitke na Mohačkom polju godine 1526. Turci su osvojili najveći dio Ugarske, godine 1529. opkolili su i Beč i kasnije neprestano silili cara da čini ustupke protestantizma, kako bi osigurao njihovu pripomoć protiv Turaka. Sredinom XVI. stoljeća Turci uznapredovahu i u Sredozemlju. Malteški su vitezovi doduše otklonili opsadu Malte, ali već naredne godine, tj. 1566. Venecija je izgubila svoje Egejske otoke i turske se lađe pojaviše na Jadranu. Godine 1569. Turci su tražili od Venecije Cipar i zaprijetili ratom.

Pijo V. radio je na savezu svih kršćanskih vladara. Poslao je poslanike čak i u Rusiju. Konačno se našao spreman samo Filip II., španjolski kralj, ali Španjolci su bili Mlečanima nepoželjni saveznici. Ipak je uspjelo sakupiti veliku flotu sa 111 mletačkih, 81 španjolskom i 12 papinskih lađa. Na ulazu u Korintski zaliv kod Lepanta zametnu se s Turcima bitka 7. listopada 1571. i to bijaše najveća pomorska bitka sve tamo od vremena cara

Augusta. Kršćani izgubiše 7.000 mrtvih, ali je turska flota gotovo sva uništena.

Pijo V. nije tajio da pripisuje tu pobjedu zagovoru Presvete Djevice. Zato je dodao Lauretanskim litanijama zaziv: »Pomoćnice kršćana, moli za nas!« — i uveo 7. listopada blagdan Naše Gospe od pobjede. Njemu se pridružio i mletački senat, jer je dao naslikati sliku lepantske bitke za svoju senatsku dvoranu, a na njoj je dao napisati: »Non virtus, non arma, non duces, sed Maria Rosarii victores nos fecit! — Ne snaga, ne oružje, ne vođe, nego Marija od Krunice učinila nas je pobjednicima!«

Slavni španjolski pisac Cervantes, koji je i sam sudjelovao u lepantskoj bitki, u dva maha proglasuje u svome »Don Quichotte-u«: »Ovaj je dan, najljepši uspjeh stoljeća, razuvjerio svijet o nepobjedivosti osmanlijske flote«. I zbilja je nakon te bitke Tursko Carstvo upalo u teške unutrašnje krize, a turskoj je premoći u Sredozemlju zauvijek bio kraj.

Tek 6 mjeseci nakon lepantske bitke umre Pijo V. sveto kako je i živio u redovničkom odijelu sv. Dominika. Molitva za njegove zadnje bolesti bijaše: »Gospode, umnoži moje bolove, ali također i moju strpljivost!«

Ovaj se prikaz o Piju V. nekome može učiniti malo trijumfalistički, zato mu dodajmo kao neki korolarij miran i trijezan sud povjesničara Tüchle-a: »Tridentski je sabor dao solidan temelj katoličkoj reformi i zacrtao joj norme. Glavna uloga u izvršavanju toga išla je sada Svetu Stolicu. Sretna dispozicija Providnosti dala je tada Crkvi, odmah nakon Koncila, tri pape reformatore velikih zasluga, od kojih je svaki na svoj način i na svom posebnom području ostvario važno djelo. (Ličnost i djelovanje njihovih nasljednika bijahu manje sjajni.)

Nakon smrti Pija IV., kardinal Mihajlo Ghislieri, dominikanac, stari generalni inkvizitor rimske Crkve, bijaše izabran za papu na preporuku Karla Boromejskoga, a uzeo je ime Pijo V. (1566.—1572., kanoniziran godine 1712.). On je personificirao katoličku obnovu u njezinoj najodlučnijoj i najčistijoj formi. Sačuvao je i na prijestolju sv. Petra svoju strogost prosjačkog redovnika. Zaokupljen isključivo interesima vjere i Crkve upotrijebio je svu svoju energiju u ostvarenje koncilske reforme kako u Rimu tako i u katoličkim zemljama.

Izvršujući koncilske odredbe izdao je već godine 1566. Rimski katekizam za upotrebu župnika, godine 1568. izdaje revidirani Brevijar, godine 1570. Rimski misal. Svi privatni obredi koji su bili mlađi od 200 godina moradoše se držati novih službenih knjiga. Tako su sačuvale vlastiti obred jedino neke velike crkve kao Milano, Lyon i neki redovi kao: kartuzijanci, dominikanci. Biskupije su i dalje imale neke vlastitosti u blagdanima, tekstovima i običajima.

Pijo V. (koji je osnovao godine 1571. Kongregaciju Indexa) istom je strogošću kao i Pavao IV. postupao prema svakoj potajnoj infiltraciji hereze u Italiju. Naročito je jedan proces pobudio senzaciju. Bio je to protiv apostolskog protonotara Pietra Carnesecchia, nekadašnjega tajnika pape Klementa VII., koji je bio veoma povezan uz prijatelje Ivana de Valdès i Reginalda Pole. On je pogubljen kao heretik 1. X. 1567.

Da bi dao prikladnije oružje protiv prodiranja cezaropapizma u Španjolskoj i Veneciji, Pijo V. nanovo je formulirao, i to mnogo strože, bulu »In Coena Domini«. Ime bule potječe iz XIII. stoljeća, a sadrži skup cenzura isključivo pridržanih papi. Još uvijek zatvoren u srednjovjekovni pravni mentalitet, udario je izopćenjem englesku kraljicu Elizabetu i time je lišio kraljevske funkcije. To je bula »Regnans in excelsis« od 25. veljače 1570., koja je ujedno posljednja presuda svrgavanja s prijestolja jednoga suverena. S gledišta rezultata bula bijaše kriv potez, jer je kao posljedica progon protiv katolika u Engleskoj postao još žešći.

Jedna je od velikih Papinih zasluga bila i ta što je ponovno oživio staru tradiciju Svete Stolice organizirajući obranu kršćanstva protiv islama, koji je tada veoma opasno napredovao. Iste godine kad su Turci zauzeli Cipar (kolovoz 1571.), posljednje kršćansko uporište na Levantu, neumorna nastojanja Pija V. postigla su koaliciju španjolske i mletačke flote za zajedničku akciju. Sjajna pomorska pobjeda izvojevana kod Lepanta u Korintskom zaljevu, 7. listopada 1571., pod zapovjedništvom Juana d'Austria, polubrata Filipa II., izazvala je veliko slavlje na Zapadu (a veoma je pridonijela ugledu pobožnosti krunice, kojoj je sveti Papa pripisivao sretan ishod bitke). Na žalost, nesporazum među saveznicima nije dopustio da se pravo iskoristi taj uspjeh.«

To je eto sud povjesničara o svetom Piju V., o njegovu pontifikatu, njegovim potezima i lepantskoj bitci. Tu nema novinarske patetike ni prosuđivanja događaja današnjim tendencioznim mjerilom. Događaje valja prosuđivati mentalitetom vremena u kojem su se zbili, jer im se inače može podvaliti sasma krivi smisao. Nemamo ništa protiv toga što je sveti otac papa Pavao VI. vratio zastavu zarobljenu u lepantskoj bitki današnjim turskim vlastima. Dapače, pozdravljamo taj gest kao što ga je pozdravila turska vlada i narod. Vjerujemo da Turska danas nema prema nikome agresivnih namjera i da se sa svima iskreno dobronamjernim ljudima zalaže za mir u svijetu. Rado ćemo zaboraviti i oprostiti sva turska osvajanja u povijesti. No, nipošto ne dopuštamo da vraćanje jedne zastave bude povod da netko vrijeđa našu kršćansku prošlost i da nam daje lekcije hoćemo li slaviti blagdan Bl. Djevice Marije od pobjede ili nećemo. To nije stvar novinara nego Crkve. Od Crkve se traži da bude što više depolitizirana. Ako je to tako, onda i Crkva traži da već jedanput prestane cezaropapizam — uplitanje svjetovnih institucija u njezine poslove. Svakako su naš kalendar i naši blagdani stvar Crkve a ne novinara.

Sigurno da su se prilike od vremena sv. Pija V. do danas veoma promijenile. To zna i Crkva i turska država. U toj promjeni one su našle zajednički pomirljiv jezik i razumijevanje. Gest Pavla VI. i odgovor turske vlade jest simbol toga pomirenja i zajedničkog jezika. To pak ništa ne smeta da mi i dalje slavimo Pija V. kao svog sveca i blagdan Bl. Djevice Marije od pobjede, kao što ništa ne smeta da današnji turski naraštaj slavi svoje velikane iz prošlosti i značajne dane svoje povijesti. U razgovoru i susretu jednih s drugima ne moramo isticati ono što nas je u prošlosti dijelilo i rastavljalo nego ono što nas danas može spojiti i složiti. To je jedini

konstruktivni put do izgradnje općeg razumijevanja i ljubavi među svim ljudima. Nabacivati se kamenjem, tendenciozno i neobjektivno na nečiju prošlost jest rušilački posao koji stvara još veći jaz i nerazumijevanje među ljudima. A takvim se poslom mnogi bave i to pod plaštem dobronamjernosti i borbe za mir.

PRVI ISUSOVCI I LITURGIJA

1. Osnivač Družbe Isusove i liturgija

Sa svetim Ignacijem Lojolskim i Družbom Isusovom u XVI. stoljeću stupa na pozornicu crkvene povijesti nov tip redovništva. Crkva Božja, u početku gorušičino zrno, razvila se u golemo stablo s mnoštvom grana. Među tim granama nalaze se i brojni crkveni redovi. Najstarija i najčasnija grana na Zapadu svakako su benediktinci, koji ispuniše upravo divovsku zadaću u pokrštavanju i kultiviranju Evrope. Sa svojom lozinkom »ora et labora« razviše sjaj bogoslužja i sagradiše opatije i crkve, koje postadoše žarištem kršćanske, osobito liturgijske pobožnosti sve do dana današnjega.

Nove su potrebe tražile i nove oblike redovništva. I tako stupaju na pozornicu crkvene povijesti prosjački redovi, dominikanci i franjevci, koji zadržaše poput benediktinaca kor, ili zajedničko moljenje časoslova, i konventual, tj. zajedničku svečanu službu Božju. I oni izvršiše u mističnom tijelu Kristovu veliku misiju razvijajući uz duhovni život i bogoslužje i plodan misijski apostolat među najširim slojevima kako kršćanske Evrope tako i kontinenata, do kojih još nije doprlo svjetlo svetog Evanđelja. Osim toga staviše u službu Kristove Zaručnice i svoje najbolje talente, koji stvoriše besmrtne sume i druga filozofska i teološka djela.

Šesnaesto je stoljeće bilo u znaku bune Martina Luthera protiv Crkve. Na pozornicu crkvene povijesti stupa nov tip redovništva, tzv. regularni klerici, od kojih se najviše proširiše isusovci. Nji-

hov je osnivač sveti Ignacije Lojolski osobno veoma volio svetu liturgiju i sv. Misu i zajedničko moljenje časoslova. S najvećim je duhovnim užitkom prisustvovao svečanim misama i večernjama. Ipak je, vodeći se uvijek načelom veće slave Božje, za svoj red odustao od kora i konventuala, da budu njegovi sinovi elastičniji u poslovima, koji su ih čekali, kad je velik dio katoličke Evrope bio u opasnosti da se povede za Lutherom. Time nipošto nije želio ni htio umanjiti ili potcijeniti vrijednost prijašnjih redova niti osporiti njihovu sposobnost za uspješan apostolat, a još je manje želio da njegovi sinovi budu nekako ravnodušni prema liturgijskom životu i apostolatu.

Svjedok su tome njegova pravila o suosjećanju s Crkvom u knjižici duhovnih vježbi. Glavno su vrelo isusovačke formacije upravo te duhovne vježbe, ali njima želi svetac da njegovi sinovi oblikuju u svome apostolatu i druge duše. Zato isusovci toliko daju duhovne vježbe, a i toliko su posvuda po svijetu osnivali posebne domove, u kojima će moći najrazličitiji staleži nesmetano u tišini i sabranosti razmatrati ne samo o vječnim istinama, smrti, sudu, paklu i nebu, nego i oblikovati čitav svoj duhovni život. U sklop toga spada svakako i sveta liturgija i sv. Ignacije nju, zbilja, u svojim duhovnim vježbama toplo preporučuje.

Dobro će biti da svi oni koji obavljaju duhovne vježbe po metodi sv. Ignacija imaju na pameti uz druge spasonosne odluke, koje će načiniti, i treće pravilo o suosjećanju s Crkvom, u kojem autor duhovnih vježbi doslovno kaže: »Pohvalno spominjati slušanje sv. Mise, kao i pjevanje, psalme i duge molitve u crkvi i izvan crkve, isto tako hvaliti određene hore za svaku službu Božju i za svaku molitvu i za sve kanoničke hore«.

Vrstan poznavalac i tumač duhovnih vježbi o. Mauricije Meschler, DI, ovako komentira to pravilo: »Sv. Ignacije ne cilja na drugo svojim riječima, nego, ako se želimo osjećati pravi i iskreni katolici, onda moramo cijeniti, prakticirati i ljubiti molitvu radi nje same kako god bila izražena, samo neka je priznata i odobrena od Crkve. Ipak na poseban način treba da cijenimo i hvalimo molitvu ukoliko je izvršivanje javnoga bogoslužja. Ova je molitva, službeno ustanovljena i raspoređena od Crkve, vrhunac javnoga kršćanskoga života, točka vidljivog spoja između neba i zemlje i javno priznavanje Božjega gospodstva nad nama.«

Sv. Ignacije spominje ponajprije slušanje sv. Mise. Evo kako je to shvatio odličan Ignacijev duhovni sin o. Alfonzo Rodriguez u svom poznatom djelu »Vježbaj se u savršenosti i kršćanskim krepostima«: »Kažem da je najbolja pobožnost što je tko može obavljati za Mise, ako pazi na ono što svećenik govori i radi, i čini s njime koliko može isto što on čini, kao onaj koji ima dio u tako uzvišenom poslu, kao što se ondje obavlja.«

Dakle baš onako kako to traži i želi suvremeni liturgijski pokret, da aktivno sudjelujemo u bogoslužju. Ignacijanska duhovnost nadahnuta duhovnim vježbama traži aktivno sudjelovanje u bogoslužju. Ako se ta stvar nije dosta naglašavala ili se ne naglašava, krivnja nije na autoru duhovnih vježbi, jer se i u drugim stvarima samo kratko i sažeto izražava, a onaj koji daje ili obavlja duhovne vježbe treba otkriti sve ono blago nauke i duhovnosti, koje se krije u tim po sebi jasnim i ne-

dvojbenim, ali ipak škrtim izražajima. Takvo je napokon i samo Evanđelje. Ono npr. sasma kratko kaže: »Blago onima koji su čista srca«, a svi znamo što se sve krije u tim riječima i kako su pune najrazličitijih vidika.

Nadalje, sv. Ignacije spominje pjevanje i psalme. Znao je iz iskustva koliko pjevanje pomaže da se razvije ne samo sjaj bogoslužja, nego i koliko podiže čovjeka u duhovnu atmosferu dajući mu već ovdje na zemlji komad neba prema ovim riječima uskrsnog predslovlja: »Zato pjevamo pjesmu Tvoje slave s anđelima i arkanđelima, s prijestoljima i gospodstvima i sa svom silom nebeske vojske...«

Dobro obavljene i shvaćene duhovne vježbe treba da nas oduševe i zagriju i za sveto pjevanje osobito psalama, kojima je protkano sve naše bogoslužje.

Treće što naglašava sv. Ignacije jest da hvalimo određeno vrijeme za časoslov. Tu se opet sasma slaže sa suvremenim liturgijskim pokretom i direktivama Svete Stolice, da po mogućnosti svaku horu molimo u ono vrijeme koje joj najviše odgovara. U duhovnim vježbama svećenik treba svakako povesti računa i o svome časoslovu. Ako je prihvatio duhovne vježbe u cjelini i ako je odlučio prema njima provoditi svoj duhovni život, onda neka usvoji i taj zlatni savjet o horama časoslova.

Crkveno pravo propisuje redovnicima svake godine, a svećenicima barem svake treće godine, duhovne vježbe. Tko ih obavlja po metodi sv. Ignacija, koju je Crkva naročito preporučila proglasivši sv. Ignacija zaštitnikom duhovnih vježbi, taj će naći u njima i ono što čini temelj i srž duhovnog

života, a to je sveta liturgija. Danas, kad Crkva toliko preporučuje što aktivniji liturgijski život i praksu, treba o tome povesti više računa i u duhovnim vježbama, pogotovo, kad nam sama knjižica duhovnih vježbi sv. Ignacija daje tako krasne naputke o tom predmetu.

Ignacijeva je duša najviše izražena u knjižici duhovnih vježbi. Tu su njegove najintimnije misli i pogledi na cjelokupan kršćanski život. Kad je tome tako, onda sv. Ignacije nije mogao ne samo ne spomenuti svetu liturgiju, nego ju je upravo morao snažno naglasiti, što je i učinio u trećem pravilu suosjećanja s Crkvom.

Sveti je Ignacije kao i svaki drugi svetac bio čovjek Crkve: živio je za nju, radio je za nju, patio je za nju i suosjećao je s njome. Njegova se duhovnost izražena u duhovnim vježbama ne treba ni danas u doba sve jačeg liturgijskog gibanja stidjeti da je nešto važno mimoišla. Ona nas i danas poziva da suosjećamo s Crkvom i da hvalimo, cijenimo, prakticiramo i promičemo liturgijski život: slušanje sv. Mise, sveto pjevanje i molenje božanskoga časoslova.

2. Sv. Franjo Borgija i liturgija

Tko ima ili je imao pri ruci Rimski misal u hrvatskom prijevodu od dra Kniewalda, znade da se 10. listopada slavi blagdan sv. Franje Borgije, priznavaoca, koji je »potresen pogledom na mrtvu kraljicu Isabelu ostavio svijet i dvorski život, te stupio u Družbu Isusovu, kojoj je bio trećim generalom. Njegov strogi život, pun pokore, samozataje i progonstva, bio je i neka zadovoljština za život Aleksandra VI., kome je bio pranećak«.

Ali da sv. Franjo Borgija ima posebnu vezu s crkvenom glazbom i liturgijom, to jedva tko od nas znade. Ovaj bi prikaz htio iznijeti o tome nekoliko podataka.

Život se sv. Franje Borgije započeo i dovršio u XVI. stoljeću (1510.—1572.), koji je osim tridentinske reforme dao Crkvi i tri genijalna majstora glazbe: Orlanda di Lasso, Pier Luigi-a di Palestrina i Tomas-a Luiz de Victoria. Ti majstori uvode u crkveno bogoslužje polifoniju od najveće umjetničke vrijednosti.

I sv. Franjo Borgija boraveći još na dvoru španjolskoga kralja Karla V. za zabavu mnogo se bavio crkvenom glazbom. U glazbi je toliko napredovao, kaže njegov prvi životopisac i suvremenik P. Ribadeneira, DI, »da je ne samo pjevao, nego i kao dobar skladatelj skladao mnoga glazbena djela, kojima se služe neke crkve u Španjolskoj. Sve što je skladao bilo je za bogoslužje i nije dopuštao da se u njegovoj prisutnosti pjevaju profane pjesme«.

Imao je sladak i milozvučan glas, a smisao je za glazbu razvio na španjolskom kraljevskom dvoru pod vodstvom i utjecajem flamanskih majstora. Duboka ga je pobožnost poticala na skladanje svetih mottetta i misa. Time je htio izbaciti iz crkvene glazbe sve što je profano i nedolično, želeći da bi crkvena glazba podizala pamet i srce Bogu.

»Missa sine nomine«, koja se s puno vjerojatnosti pripisuje slavnom majstoru glazbe Orlandu di Lasso — ima Gloria i Credo, koji su glazbeno djelo sv. Franje Borgije.

Kompozicije sv. Franje Borgije pokazuju toliku umjetničku vrijednost da ga s pravom zovu reformatorom crkvene glazbe u XVI. stoljeću, koji je prethodio i pripravio put Palestrini. Kasnije će kao isusovački general postati pokrovitelj velikog skladatelja Tomas-a Luiz de Victoria. Posredovanjem, naime, sv. Franje bio je Victoria primljen u slavni Collegium Germanicum.

Stupivši u redovnički stalež sv. Franjo Borgija nije se više bavio crkvenom glazbom, ali je, želeći što većma promicati liturgijsku pobožnost, napisao na španjolskom jeziku razmatranja o blagdanskim i nedjeljnim evanđeljima. Djelo je prevedeno na latinski jezik i izdano u Buxelles-u godine 1675., a u španjolskom originalu izdao je svečeva razmatranja P. F. Cervos pod naslovom »El Evangelio meditado«, Madrid, 1912. To su razmatranja o nedjeljnim i blagdanskim evanđeljima i odgovaraju »Proprio de tempore«. P. J. March izdao je također svečeva razmatranja pod naslovom »Meditaciones sobre los Evangelios de las fiestas de los santos«, Barcelona, 1925. To su razmatranja za svetačke blagdane, a odgovaraju »Proprio Sanctorum«.

Ta su razmatranja točno napisana prema ignacijanskoj metodi s predvježbama, evanđeoskim tekstom, koji čini temelj razmatranja, kratkim konsideracijama, praktičnim primjenama i kolokvijem ili razgovorom na koncu razmatranja. Ali ono što je vlastito i originalno za samog sv. Franju Borgiju, i što je veoma značajno, to je liturgijski okvir tih razmatranja, tako da ih s pravom možemo nazvati liturgijskim razmatranjima. Evanđeoski su tekstovi, koji služe kao predmet razmatranja, izabrani iz misnih tekstova »Proprii de tempore«: nedjelje, korizmene i uskrsne ferije i iz »Proprii Sanctorum«. Treći preludij ili predvježba razma-

tranja obično je liturgijska molitva dana. Kod razmatranja o svecima veoma se često služi pojedinostima iz drugog nokturna matutina, nadovezujući ih dakako na evanđeoski tekst iz dotične mise. Svetac želi da se koji put preko sedmice ponovi razmatranje o nedjeljnom evanđelju, pogotovo ako je preko sedmice koji slobodan dan bez posebne mise.

Vrstan poznavalac isusovačke duhovnosti, pisac brojnih asketskih djela, dugogodišnji profesor asketskog i mističkog bogoslovlja na papinskom sveučilištu Gregorijani te savjetnik povijesne sekcije Sv. Zbora Obreda, a sada već pokojni o. Josip De Guibert, DI, kaže u svome monumentalnom djelu »La Spiritualité de la Compagnie de Jésus«, Roma 1953., da je prilagođivanje liturgijskom okviru, nama danas tako blisko, u vrijeme kad je sv. Franjo Borgija pisao svoja razmatranja, bila velika novost. Gotovo su se sva razmatranja prije njega držala sistematskog okvira sedmica za svaki dan u tjednu, a bila su prilagođena trima klasičnim putovima: čišćenja, prosvjetljenja i sjedinjenja ili povijesnom okviru života Krista Gospodina. Kao primjer navode se razmatranja ovih autora: Cisneros-a, Ljudevita iz Granade, Titelmanna, Pseudo-Bonaventure, Ludolfa Kartuzijanca, Torquemade i Simona Fidati de Cascia. Sveti je Franjo Borgija prvi prema stručnom mišljenju P. De Guiberta koji je nastojao kako bi već staru praksu svakidašnjeg razmatranja oslonio na smjernice, koje nam daje Crkva u liturgiji.

Sv. Franjo Borgija, kao general Isusovačkog reda, želeći hraniti duše svojih podložnika i duhovnih sinova evanđeoskom naukom, zaustavio se na onim evanđeoskim tekstovima, koje nam Crkva

predlaže da svaki dan čitamo kod sv. Mise. Svetac navodi i zašto to čini. Evo njegovih riječi: »Sveta je Crkva kao prava i diskretna majka znala bolje izabrati hranu koja veoma odgovara njezinim sinovima«. Onaj koji razmatra služeći se ovom hranom »ima veću sigurnost«.

Na taj je način sv. Franjo Borgija bio prethodnik brojnih pisaca priručnika liturgijskih razmatranja, kojima se mi danas služimo. Razmatranje treba da nas spremi i duhovno raspoloži za svetu euharistijsku Žrtvu i za moljenje božanskog časoslova. A obilnu, sigurnu i plodnu građu za razmatranje dat će nam opet sami liturgijski tekstovi.

Nije bez razloga u naše dane u svojoj epohalnoj enciklici o svetoj liturgiji »Mediator Dei« papa Pijo XII. uz svetu liturgiju preporučio i druge pobožne vježbe, a na prvom mjestu upravo »razmatranje duhovnih stvari«. Ono će prema Papinim riječima ne samo omogućiti dublje i življe nastojanje oko duhovnog života, nego će nas navoditi da sudjelujemo u javnom bogoslužju s većim plodom i uklonimo se od pogibelji da liturgijske molitve pretvorimo u prazne obrede.

I djelovanje je sv. Franje Borgije, kako na području crkvene glazbe, tako i na području same svete liturgije, prethodilo i spremalo uz mnoge druge onaj liturgijski procvat koji se danas ne bez posebnog utjecaja Duha Svetoga rascvao u Crkvi Božjoj. Naročito njegova liturgijska razmatranja pružaju nam i danas mnogo poticaja na što dublje proživljavanje svete liturgije.

MAJKA DON BOSCA

Jedan od najvećih odgojitelja mladeži u povijesti Crkve bio je bez sumnje sv. Ivan Don Bosco. Pravi pedagoški genij. Bog ga je obdario izvanrednim darovima naravi i milosti. Imao je izvanrednu memoriju. Što bi pročitao, to bi i zapamtio. Uz to je bio veoma praktičan i spretan. Ko od šale naučio je mnogo zanata: postolarski, krojački, kovački, stolarski. Znao je svirati na više glazbenih instrumenata. Bio je i izvanredno razvijenih mišića, tako da je mogao rukama slomiti novu konjsku potkovu. Uz te brojne darove i sposobnosti Bog mu je dao još jedan izvanredan dar. Bila je to njegova divna majka Margareta Ochiena, koja se u 24. godini udala za udovca Bosca. U braku je našla devetgodišnjeg pastorka Antuna, dečka veoma tvrde i opore naravi, te staru i nemoćnu svekrvu.

Margareta je bila žena izatkana od čvrsta materijala. To lijepo pokazuje zgodica još iz njezina djetinjstva. Kad joj je bilo 9 godina, a bjesnio je tada rat, upala je jednoga dana rulja konjanika u roditeljsko joj dvorište i ravno na gumno gdje se nalazila zob tek dovezena s njive. Životinje počeše slasno jesti zob. Mala Margareta zaklinje vojnike neka poštede već i onako siromašnu žetvu. Soldateska se samo smijala i gradila kao da ne razumije jezik. Tada hrabra djevojčica pograbi vile i najuri konje.

U braku je rodila dva sina: Josipa i Ivana. No već pete godine nakon vjenčanja ostala je udovica. Sada je kuća i malo gospodarstvo palo na njezina

leđa. Nijedan muški posao nije joj bio pretežak. Orala je, sijala, kosila, tovarila snoplje na kola, vozila kući, vršila pšenicu i nosila je u hambar. S pravom možemo na nju primijeniti riječi Sv. pisma o jakoj ženi:

»Tko će naći ženu vrsnu? Više vrijedi ona nego biserje... Pribavlja vunu i lan, i vješto radi rukama marnim. Ona je kao lađa trgovačka: iz daleka donosi kruh svoj. Još za noći ona ustaje, hrani svoje ukućane... Opazi li polje, kupi ga; plodom svojih ruku sadi vinograd. Opasuje snagom bedra svoja, i živo miče rukama. Vidi kako joj posao napreduje: noću joj se ne gasi svjetiljka. Rukama se maša preslice i prstima drži vreteno... Ne boji se snijega za svoje ukućane, jer sva čeljad ima po dvoje haljine... Odjevena je snagom i dostojanstvom, pa se smije danu budućem... Na vladanje pazi ukućana i ne jede kruha besposlice...« (Izr 31).

Brojni poslovi oko gospodarstva nisu je nimalo sprečavali od dužnosti prema svekrvi, pastorku i vlastitoj djeci. Bila je vrsna odgojiteljica, koja je znala s toplinom srca i ljubavlju spojiti i dužnu strogost, ako su djeca što god skrivila. Na zidu u sobi visjela je šiba koju bi znala od vremena do vremena upotrijebiti. Svoj odgojni rad prožela je skroz-naskroz vjerom. Nadasve je nastojala uliti djeci u glavu misao o Božjoj svudašnjosti. Bog je svagdje prisutan, sve vidi, sve zna, dapače i najtajnije ljudske misli. Kad bi djeca zamolila da se mogu igrati s vršnjacima, majka bi dopustila uz napomenu: »Samo se igrajte, ali mislite na to da vas vidi Bog!« Kad bi ugledala namršteno lice dje-

teta, šapnula bi mu u uho: »Bog vidi i tvoje najskrovitije misli!«

Jedanput je susjedov dječak nešto vrlo ružno uradio. Kad je Margareta o tom razgovarala sa svojom djecom, posve ozbiljno kazala im je: »Kad bih znala da ćete i vi biti takvi, molila bih Boga da umrete na licu mjesta!« Te riječi mogu izgledati malo tvrde u ustima jedne majke, ali njima je djeci bilo utisnuta u srce od malena mržnja prema zlu i grijehu.

Jednoga dana mali je Ivan saopćio majci želju da postane svećenik. Majka je bila presretna, ali ga je htjela iskušati pa je rekla: »Svećenik, svećenik... to je brzo rečeno. Ali zašto želiš biti baš svećenik?« Neka dijete razmisli o motivima koji ga vuku u svećenički stalež. Uz mnoge žrtve, poteškoće te protivljenje polubrata Antuna Ivan je polazio školu.

Kad je ušao u bogoslovno sjemenište, rekla mu je majka: »Sinko, obukao si crkvenu odjeću. Molim te za ljubav Božju, nemoj je nikada osramotiti. Volim da budeš siromašan seljak nego svećenik koji zanemaruje svoje dužnosti. Posvetila sam te Blaženoj Djevici, i ako budeš svećenik, posvuda širi pobožnost prema Mariji!«

Ivan je zaređen za svećenika 5. lipnja 1841. Nakon mlade Mise rekla je majka Margareta svome sinu: »Odsada ćeš se svako jutro kod svete Mise pomoliti i za mene. Inače ništa drugo ne želim od tebe. Ne trebaš se ni na koji način brinuti za mene. Brini se jedino za duše, koje će ti biti povjerene!«

Kad je Don Bosco postao slavan odgojitelj mladeži u Torinu, bila mu je potrebna majčina pomoć. Otišao je kući k majci te izložio kako bi mu

dobro došla pomoć jedne pobožne žene. Majka, kojoj je bilo 60 godina, rekla je: »Ako misliš da je tvoje djelo volja Božja, onda možeš računati sa mnom.« Sin je prihvatio ponudu i tako je majka Margareta došla u Torino. »Mama Margerita«, kako su je zvali svi dječaci, postala je brzo od svih obljubljena. Zbog njihova nestašluka znala je i trpjeti, ali sve je podnosila. Bez nje i njezina sudjelovanja ne može se ni zamisliti prvo razdoblje velikog Don Boscova djela i osnivanje Družbe salezijanaca. Punih 10 godina još je neumorno radila i pomagala svome sinu. Umrla je godine 1856., a za njom je suze ronio ne samo njezin sveti sin nego i 1.000 dječaka, njegovih štićenika.

Iza velikoga Don Boscova djela, njegove Salezijanske družbe te Kćeri Marije Pomoćnice stoji divna majka Margareta. I ona ide u galeriju velikih kršćanskih majka.

LITERATURA

Alfredo Cardinale Ottaviani: Il baluardo (Edizioni Ares — Roma 1961.)

Egon Walter: Jugendpredigten (Verlag Friedrich Pustet — Regensburg 1966.)

Benedikt Reetz: Guten Morgen! Ein Wort in den Tag (Herder Freiburg im Breisgau 1964.)

Ambrosius K. Ruf: Man sollte eigentlich . . . (Verlag Friedrich Pustet — Regensburg 1966.)

Louis Evely: Homilien über das Wort Gottes (Verlag Styria — 1867.)

Rudolf Graber: Verkünde das Wort (Friedrich Pustet — Regensburg 1968.)

René Berthier: Vivante Parole (Droguet et Ardant — Limoges 1967.)

P. Robert Quardt: Priester-Mütter (Kanisius Verlag — 1959.)

Vittorio Marcozzi S. J.: Il Senso della vita umana (Bompiani — 1952.)

Corrado Pallenberg: Hinter den Türen des Vatikans (Buchgemeinschaft Donauland-Wien)

Paul Lesourd: Qui est le pape Paul VI? (Editions de Paris — 1963.)

George Huber: Paul VI (Editions du Centurion — 1963.)

Adolf Zimmermann: Von Christus und seinen Heiligen (Verlag Herold-Wien 1968.)

SADRŽAJ

I. U v o d n i dio 3
Uvod 5

II. K o n c i l s k e konferencije 37
Koncil i misterij zla 39
Koncil i vječne istine 55
Koncil i Majka Crkve 67

III. P r o p o v i j e d i 83
Bogojavljenje 85
Da li je ispovijed teret? 88
Blagdan Svete Obitelji 92
Obraćenje svetog Pavla 97
Najvažniji trenutak 102
Gospa od Obrane na Dupcu kod Dubrovnika I 109
Gospa od Obrane na Dupcu kod Dubrovnika II 113
Gospa od Škrpjela I 118
Gospa od Škrpjela II 122
Za proslavu Srca Isusova 124
Svijet osvojiti za Krista (sv. Ignacije Lojolski) 130
Možemo li još vjerovati? 134
Tijelo ili duša? 137
Misijska nedjelja 140
Imena upisana u knjizi života . . . 143

IV. Dodatak 145
Kantik svete Monike 147
Najveći srednjovjekovni svetac — sveti Bernardo 152
Majka svetog Bernarda 161
Neustrašivi borac Krista Kralja — sveti Toma More 165
Sveti Pijo V. 175
Prvi isusovci i liturgija 185
Majka Don Bosca 194
Literatura 199